KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

65

YIL: 6 ● AĞUSTOS 1991 ● 4000 TL.

zonguldak havzasının özgün yazarı ahmet naim çıladır

bu sayıda: ● sami n. özerdim ● ahmet özer ● güiseren engin ● halit çakır ● nazım mutlu ● yavuz tanyeli ● orhan özdemir ● gündoğdu sanımer ● ibrahim yıldız ● mustafa duman ● bekir semerci ● vedat günyol ● mithat yaban ● mustafa kademoğlu ● m. güner demiray ● nazif evren ● nuri can ● şaban akbaba ● sıtkı salih gör ● osman bolulu ● yani ritsos (türkçesi: engin aşkın) ● çiğdem sezer ● oğuz (tansel) iyemoğlu ● ibrahim uysal ● subutay hikmet ● hasan akarsu ● ibrahim dizman ● kenan sarıalioğlu ● ibrahim tığ

KIYI'dan

● **Nabi Üçüncüoğlu Şiir Ödülü**

Kıyı, çoğu kez 'kıyıda kalmış' sanatçılara el verdi. Dünyanın akıp giden nice yaşamsal değerlerinin içinden onlarla birlikte olmayı temel ilke saydı. Son dönemde yayımlanan 65 sayı bunun en belirgin göstergesidir.

Bu kez yöremiz için son derece önemli bir kişilik olan **Nabi Üçüncüoğlu** gündemde. **Nabi Üçüncüoğlu** kıyı'lar tarihinde 'ilk Kıyı'nın çıkış günlerine tanık oldu. Bu dergiye şiirler verdi. Kıyı'nın serüvenine katıldı. İşte o kadarlık bir ömrü oldu. Oysa Kıyı öncesinde **Varlık**'ta, **Yücel**'de, **Kaynak**'ta, **Yeni Ufuklar**'da şiirleri yayımlanmıştı. Bir eğitimci olarak **Tirebolu**'da, **Torul**'da, **Trabzon**'da öğretmenlik yapmıştı. Nice öğrenciler yetiştirmiş, nice dostluklar, arkadaşlıklar kurmuştu. 1922 - 1969 tarihleri arasında 47 yıllık bir zaman dilimine çok şeyler sığdırmıştı. 1992 yılı onun doğumunun 70. yılı. Onu hep bizimle birlikte yaşayan bir değer olarak bildiğimizden, **Trabzon**'daki her kültür - sanat etkinliğinde içimizde duyumsadığımızdan dolayı adına oluşturulacak ödülün doğumunun 70. yılına denk gelmesi ilkesini benimsedik.

Gelecek sayımızda yarışma koşullarını, seçici kurul üyelerini açıklayacağız. Daha sonraki sayılarımızda da onun ilk ve tek kitabı MEMLEKETİ tüm okurlarımıza bir bölüm olarak sunacağız. Kuşkusuz bununla da yetinilmeyecek, onunla ilgili nice anılara yer vereceğiz. Ödülün sonuçlarının açıklanacağı günlerde ise adına görkemli bir **'gece'** düzenleyeceğiz.

● **Mavi Çizgi** adıyla yeni bir dergi yayın yaşamına katıldı. Kültür - Sanat dergisi **"Mavi Çizgi"nin aydınlık bir dünya görüşünü, ince bir sanat anlayışı ile birleştirmek** amacıyla çıktığı belirtiliyor. 24 sayfalık derginin Sahip ve Yazı İşleri Müdürlüğünü **Tülay Koçak**, Sanat Yönetmenliğini de **Mustafa Emre** yapıyor. Derginin Yazışma Adresi: P.K. 730 01324 - ADANA. **Mavi Çizgi**'ye yayın yaşamında başarılar diliyoruz.

● **Yunus Nadi Ödülleri belli oldu.**

Yunus Nadi Armağanı Yarışması 1946'da kuruldu. 45 yıldır düzenli olarak gerçekleştirilen yarışma öncelerde tek bir dalda veriliyordu. 1988 - 89'da beş dalda, 1989 - 90'da dört ana başlıkta 18 ödülle gerçekleştirilmişti.

1990 - 1991 dönemi yarışma sonuçları ise şöyledir:

Ülkü Tamer "Allaben öyküleri" adlı öykü kitabıyla, Almudena Lopez "Öyküler", "Dost Körpe", "Gölge" adlı yayımlanmamış öykü kitaplarıyla; Tarık Dursun K. "Ağaçlar Gibi Ayakta" adlı romanıyla, Kemal Özer "İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle" adlı şiir kitabıyla, Güven Turan "Bir Albümde Dört Mevsim" adlı yayımlanmamış şiir kitabıyla, Zeynep Ankara "Güneşi Vurdular" adlı röportajıyla, ödül kazandılar.

Afiş dalında Cavit K. Emültay, Fotoğraf dalında Mustafa Kocabaşı, Karikatür dalında Muhammet Şengöz, Uzun metrajlı film dalında İki Başlı Dev yapıtıyla Orhan Oğuz, Kısa metrajlı film dalında ise "Düet"le Yeşim Ustaoğlu, "Onlarla Pek Sık Görüşmedik"le de Hakkı Mısırlıoğlu ödül kazandılar. Uzun Metrajlı Film Senaryosu dalında Ali Ulvi Hünkâr "Karşılıksız Aşkların Mitolojisi" adlı yapıtıyla ödül alırken, Prof. Dr. Gönül Tangut da Bir Başkentin İmarı Ankara: (1929 - 1939) adlı yapıtıyla Sosyal Bilimler Araştırması dalında ödül sahibi oldu.

14 dalda 15 ödülün verildiği 1990 - 1991 Yunus Nadi Ödüllerine bu yıl 622 kişi 920 yapıtıyla katılmıştı.

● Şükrü Gümüş'ün ölüm yıldönümü

1948 yılında ÇORUM'un Göcenovacık köyünde doğan **Şükrü Gümüş**, Çorum İlköğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra gönüllü olarak olarak Hakkâri yöresinde görev aldı. ZAP BOYLARI romanını 22 yaşındayken bu yörede yazdı. Bu romanıyla 1974 yılında "Milliyet Roman Yarışması"nda dereceye girdi. Gümüş, 28 Ağustos 1984 günü yaşamını yitirdi. Ölümü ardından dergimizde, KARŞI'da, VARLIK'ta yaşamı ve yapıtı üzerine yazılar yazılan GÜMÜŞ'ün ZAP BOYLARI Kerem Yayınları'nca yeniden basıldı. Şükrü Gümüş'ün yeteneği, çalışmaları, ürettikleri yeniden değerlendirildi. Dergimizin 5, 17, 29, 41, 53. sayılarında yaşamı ve yapıtlarında söz ettiğimiz Şükrü Gümüş'ü ölümünün yeni bir yıldönümünde sevgi ve saygıyla anıyoruz.

● Selçuk Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun basıma hazırladığı FOLKLOR BİBLİYOGRAFYALARI BİBLİYOGRAFYASI ÜZERİNE BİR DENEME adıyla bu yıl yayımlanan kitabın 82, 83 ve 88. sayfalarında HAMAMIZADE İHSAN, SÜLEYMAN KAZMAZ, MURAT URAZ'la ilgili dergimizde yer alan çalışmalardan söz ediliyor. Bu çalışmaların ikisini -Murat Uraz'la, Hamamizâde Ihsan'ı- arkadaşımız İ. Gündağ Kayaoğlu basıma hazırlamıştı.

● KARŞI, 50. sayıya ulaştı.

Ankara'da 1986 ocak ayında yayımına başlayan KARŞI dergisi, haziran 1991'de çıkan sayısıyla elli sayılık bir birikimi geride bıraktı. Başlangıçta iki sayı birlikte yayımlanan, bir süre de yayımına ara veren KARŞI, aylık olarak düzenli yayımlıyor. KARŞI'ya yayın yaşamında başarılar diliyor, yazışma adresini veriyoruz: Burhan Günel P.K. 371 Kızılay - 06423 / ANKARA.

● İsmet Zeki Eyuboğlu'nun TÜRK DİLİNİN ETİMOLOJİ SOZLÜĞÜ adlı özgün çalışmasının ikinci basımı çıktı. İlk basımı haziran 1986'da yapılan sözlük 406 sayfadan oluşuyordu. Eyuboğlu bu özgün sözlüğünü genişletip gözden geçirerek 782 sayfaya ulaştırdı. Alanında son derece yararlı bir çalışma olan yapıt, yine Sosyal Yayınlarının bir ürünü. Edinmek isteyenler için adres: Sosyal Yayınlar, Babıâli Cad. No.: 14 - İSTANBUL.

● **Devrek**'te bu yıl 8.si gerçekleştirilen **Baston ve Kültür - Sanat Şenliğ**ine yurdun dört bir yanından nice yazarlar, şairler, bilim adamları ve sendikacılar katıldı. 6 / 7 Temmuz 1991 günlerinde gerçekleştirilen şenliğin yankılarının, daha uzun bir süre etkinliğini koruyacağına inanıyoruz. Arkadaşımız **Ahmet Özer** bu yılki şenliğin de konukları arasındaydı. Şenlikte; **Ahmet Özer, Burhan Günel, Feyza Hepçilingirler** ve **Nafize Öztok**'un gerçekleştirdikleri söyleşi TRT 1'e bağlı radyolarca 15 Temmuz 1991 sabahı yayınlandı.

● Eylül sayımızda buluşmak dileğiyle, başarılar, esenlikler, güzellikler...

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına
M. Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni : **Gündoğdu SANIMER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi - Sayfa Düzeni : **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj : **Ahmet ÖZKAN**
Kapak Düzeni : **M. Reşat SÜMERKAN**

Baskı: **sakarya matbaacılık** Kunduraçılar Cad. No.: 42 / D
Tel.: (03) 11 72 32 - 11 91 59 Fax: (03) 11 91 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 40.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **40 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 - TRABZON**
Ederi : **4000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No.: 61001 - TRABZON

büyük bir yazar ile okuyucusu

● Sami N. ÖZERDİM

Bundan otuz beş yıl önce, California'nın bir üniversite kasabasında, gözlerimi göz hekimine baktırdım. Doktor iki gün uğraştı, sonunda, sağ gözümle okuduğumu, sol gözümle uzağı gördüğümü, gözlüğe gereksinmem olmadığını bildirdi. Bundan dört yıl önce, sağ gözümde rahatsızlıklar duydum; başvurduğum hekim, bu gözüm için verdiği gözlükle, okuyacağım kitap ya da yazıya otuz beş santim uzaktan bakmam gerektiğini söyledi. Ne var ki, ancak on puntoyu bu uzaklıktan görebiliyordum. Hekime gittim; küçük puntoları okumaya kalkarsam, bir metre uzaktan bakmam zorunluluğunu belirtti. Bu olanaksızdı. Bırakın, küçük puntoları, irilerini okumak için otuz santim öteye bakmak da beni sıkıyordu. Umarsız, ölmekte olan gözümle, kısa yazıları okumakla yetinecektim. Şimdi bu durumdayım.

Arap harfli kitapların puntoları genellikle iridir. Bu sabah, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, çocukluğumda okuduğum **Tebessüm-I Elem** romanının önsözünü anımsadım. Gürpınar'ı ilkokuldan beri okuduğumu sanıyorum. Babam bir gün elimde, daha çok Köroğlu, Karagöz gibi o günlerin halk gazetelerini yayımlamakla tanınmış bir gazeteci olan Burhan Cahit Morkaya'nın bir romanını gördü. Yazdığı romanlar hafif şeylerdi, babam belki bunların arasında açık saçıkları da bulunduğunu dikkate alarak bana, Hüseyin Rahmi'yi okumamı salık vermişti. Gürpınar'ı yaşamım boyunca okudum. Kimi romanlarını dört, kimilerini üç, geri kalanlarını da iki kez. Bir tek romanını bir kez okuduğumu söyleyebilirim. Ablamla birlikte 1934'te satın aldığımız, yukarıda adını andığım romanı bugün de en çok beğendiğimiz yapıtıydı. Yazar, bu romanı 1330 Temmuzunda (1914) bitirmişti. Bu sabah da okumaya çalıştığım on beş sayfalık önsözü "Yangından Kurtulan Hakikatlar" başlığını taşıyordu. İstanbul'un ünlü yangınları onlara da uğramış, evleri yanmıştı. Yeni taşındıkları eve getirilen kurtarılmış şeyler arasında -pek doğaldır ki- önce kitaplarını arıyordu. Voltaire'in, doksan iki ciltlik bütün yapıtlarının sadece son dizin cildi yanmış, geri kalanı kurtulmuştu. Kurtulan gereksiz öteberi arasında ise sadece Haşet Almanağının bir cildi yardı.

O günlerde elli yaşlarında olan yazar, yanıp kül olmuş bir kitap hazinesinin arkasından ağlamaya başlamıştı. Konuğu olan bir arkadaşı, onu avutmaya çalıştı. Almanakların her sayfasında bir iki özdeyiş bulunur. Gürpınar'a, kitabın bir sayfasını açıp o sayfanın özdeyişini okumasını, bundan bir yapıt çıkarmasını öğütledi. Bu öneriye önce aldırmayan romancı, az sonra arkadaşının açtığı sayfada şu özdeyişi buldu (bugünkü dilde) "Yıkıma uğramış bir kimse için, umutsuzluğun en acı veren görünümü, gözyaşlarından çok, kendisinin acı gülüşünü görmektedir." (Mustafa Nihat Özön'ün sadeleştirdiği Atlas Kitabevi yayınında, romanın adı "Acı Gülüş" olarak Türkçeleştirilmiştir). Romancı, hemen oturur, otuz sayfalık bir taslak yazar; arkadaşı bu olaya şaşar; bir çocuğun doğumunu görmüştüm; ama, bir öykünün doğuşuna bulunmuş değildim, diyerek duygularını belirtir.

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ne girdiğim zaman, okulun henüz kendi binası yapılmamıştı; Evkaf Apartmanında çalışıyordu. Karşısında bir küçük otel vardı. Milletvekili olan Gürpınar'ı bir gün, otelin önünde oturur görmüştüm. Yanına gidip: "Ben sizin kitaplarınızla yetiştim" demek, elini öpmek için içim titredi. Cesaret edemediğime şimdi ne denli yanarım!

Yaşamım boyunca kitap topladım. Ankara Radyosu kitap saati ile gazete ve dergilerdeki tanıtımlarım nedeniyle, satın aldıklarıma birçok kitap ekleniyordu. Ne var ki, kira evinden bir başkasına taşındıkça kitapları arıtmak zorunda kalıyordum. Arada satılanlar da olduysa da, çoğu bağışlandı. Yalnız, bir üniversite kitaplığına on yıldır iki bini aşkın kitap verdim. Bu sayı, bağışlarımın üçte birinden artıktır. Son taşınma, gerçekten sonun başlangıcı oldu. Ev arayacak gücüm, param yoktu. Yakınlardaki, bir yakınımın küçük evine taşınmakta kurtuluşu buldum. Bir sabah, bu kararı verirken, kitaplarımın da "feda" edilmesi çıkar yoldur, dedim. Ancak, içimdeki duygu sanki **sadistçe** bir kararı yansıtıyordu. En çok gerekli kitapları elden çıkaracaktım. "Yangında ilk kurtarılacak..." dediğim yetmiş bir cilt (ciltlenmiş) **Türkiye Bibliyografyası** bunların başında geliyordu. Türkiye'nin en büyük kitaplığı bile bir zaman bu derlemeye istekli çıkmıştı: "Bizdeki bu denli düzenli değil!" demişlerdi.

zamanın koynunda

ahmet özer

çarşı camii aralığı terziler sokağında
kokulu üzümler asması / mavilliği biçen anlar
bir adam geçmiş zamanın koynundan
taşıyor soluğuna sevgisini bir babanın.

duvarda acem halıları / nakışlı örtüler
bir tavuskuşu / sevdiği terkisinde bir şehzade
bir çayevinin şafakla doğan tazeliği
dökülür zamana tanık anısına / ihtiyar bekçinin.

birazdan yağmurlar dökülecek karadeniz'e
sonbahar yapraklarını savuracak / eteklerine şadırvanın
meydanın saati vuracak / son otobüsler girecek geceye
bir taze gelin pencerede / düşleri salınacağında sevincin.

Şimdi düşünüyorum da, "sadistçe" sözünü geri alıyorum. Çünkü, ilk elde bu diziyi çıkarmanın nedeni, benden sonra dağılmaması, bir üniversite kitaplığında yaşaması idi. İkinci dizi ise, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, Atlas Kitabevi'nin - dilini sadeleştirilerek- yayımladığı elli dört ciltlik kitapları idi. Bunlara, onun için yazılmış bütün kitaplar, kimilerinin fotokopileri, kupürler de eklenmişti. Bende ise, yine ileride verilmek üzere; Arap harfli sekiz on romanı ile, sadeleştirilmiş başka Latin yazılı kimi roman, öykü ve oyunları kalmıştı. Bu iki derlemeden öteye, daha nice kitaplar gitti. Kimileri, taşınma giderlerini karşılayarak satıldı. Çoğu ise bağışlandı. Arkamdan bırakacak başka neyim vardı ki! Hem, ben, bir özdeyişin verdiği esinle, yeni bir kitap yazacak güçte bir yazar değildim.

Çok yakın arkadaşım Mehmet Deligönül, bir zamanlar bana: "Verdiğin kitaplarını sonradan özlüyorsun, değil mi?" demişti. Buna yanıt verememiştim; şimdi de veremiyorum. Tek avuntum, gözümün, tek okuyan gözümün artık okumaya elverişli olmayan bir duruma gelmiş olmasıdır. Her ölümlü, bir gün bu dünyadan ayrılacaktır. Ancak, okuyanlar için kitaplardan ayrılmak, dünyadan ayrılmaktan daha güçtür. Yaşadığımız sürece kitaplarımızdan sadece biz yararlanmayız, başkalarını da yararlandırırız. Benim üzüntüm, bundan sonra başkalarına da yararlı olamayacağım gerçeğiyle, daha da büyük...

Ek: H. R. Gürpınar'ın, Atlas Kitabevi'nce yayımlanmış elli dört cildi: roman, öykü ve oyunlarını içerir. Bunların da dışında, gençliğinde yazdığı yazıları bir araya getiren iki cilt, halk için çevirdiği romanlar, sadece araştırmacıları bekliyor. Ne var ki, **Cadı** romanı dolayısıyla; kendisini, halk için sanat olamayacağı gerekçesiyle hırpalamaya kalkanlara yanıtlarını oluşturan: **Cadı Çarpıyor, Şekavet-I Edebiye** adlı kitapları Latin yazısına aktarılmamıştır. **Rübab** dergisinde ona yönelik eleştiriler; Ali Naci (Karacan)nin **Feth-I Meyyit** adlı yüklenişi; Gürpınar'ı savunan iki kitap: Akalınoğlu Sadri Nüzhet: **Cadı Münasebetiyle Feth-I Meyyit'e İsyan**; Tevfik Mecdi: **Cadı Meselesine Dair**, Latin yazısı ile basılmamıştır. Rahmetli arkadaşım Adnan Önelçin (1919 - 1989), onun bir kesim yazılarını, Abdullah Tanrınınkulu ile birlikte **Sanat ve Ebediyat** adlı bir kitapta toplamıştı. (Ali Naci, 1930'da özür diledi.)●

anı

dalgaların sesinde

● Gülseren ENGİN

Arsin'de gerçekten çok güzel günler geçirdim. Sabah uyandığımda ilk işim penceredeki tahta kepenkleri açmak oluyordu. Güneşle birlikte dağlardan gelen binbir çeşit ot kokusu doluyordu içeri. Az ilerde durgun, uysal ve masmavi Karadeniz -adını yalanlarcasına- ışıl ışıl selamlıyordu beni. İlk kez Arsin'de, kumsaldaki kara renkli kumu görünce nasıl da şaşırmıştım. Gözlerime inanamıyordum. Daha önce ne böyle bir şey görmüş, ne de duymuştum. Sanırım Karadeniz, adını bu kumlardan alıyordu. Gerçekten öyle mi? Bunu hâlâ öğrenebilmiş değilim.

Günün her saati güzeldi deniz. Fırtınalı havalarda bile... Hele yaz geceleri, bir başka güzel olurdu. Sağlık Ocağının bahçesinde, yıldızların altında oturup seyrederdim denizi. Ay ışığının sudaki çalkantısını, uzakta yanıp sönen balıkçı fenerlerini... Balıkçıların, küreklerini suya "Pat Pat" vururken çıkardıkları ses, dalgaların şıpırtısına karışırdı. Yıldızsız, karanlık gecelerde bile otururdum bahçede. Denizi görmesem bile orada olduğunu bilirdim. Dalgaların sesi yeterdi bana.

Bazı sabahlar, balıkçılar yeni tutulmuş barbunya balığı getirirlerdi. Trabzonlular "Barbun" diyorlardı ona. Tereyağında kızartılmış barbunu ilk kez orada yemiştim. Tadını hâlâ unutamam. Trabzonlunun her yemeği tereyağı ile yaptığını öğrenince, doğrusu çok şaşırmıştım. Biz genellikle ayçiçeği yağı gibi sıvı yağlar kullanıyorduk Ankara'da. Yalnız sağlık açısından değil, pahalı olduğundan da alamıyorduk. Tuzlu tereyağıyla da ilk kez Trabzon'da tanışmıştım. Taze, sıcak mısır ekmeğinin içine sürüp yemesini de orada öğrendim. Trabzon'da kaldığım süre içinde, yöreye has pek çok yemekle tanıştım. Gerek Arsin'de gerekse Trabzon'da yeni dostlar edinmiştim. Beni sık sık sofralarına konuk ediyorlardı. Böylece birbirinden güzel ve lezzetli yöre yemeklerini tatma fırsatı buldum. Ancak bir anımı hiç unutamam.

Köylerden birine, hastaya çağrılmıştım. İşim bittikten sonra, evsahibi hanım, biraz oturup dinlenmem için ısrar etti. Hayata çıkıp oturduk. Aşağıda fındık bahçeleri yemyeşil uzanıyordu. Evsahibi hanım:

- Sana sütlüaş getirdim Doktor Hanım, diyerek bir kase uzattı.

Bunun bildiğimiz sütlaç olduğunu düşündüm. Görünüşü benziyordu. Epiyidir sütlaç yemiyordum. Hevesle kaşığı daldırıp ağzıma attım. birden neye uğradığımı şaşırdım. Tatlı yiyeceğimi sanarken ağzıma tuzlu bir şey dolmuştu. Bir türlü yutamıyordum. Epeyi uğraştıktan sonra yuttum. Sütlü, pirinçli ama tuzlu bir sütlaçtı bu. Daha sonra Anadolu'nun çeşitli yörelerinde dolaşırken sık sık karşılaşacaktım bu yemekle, üstelik konuklara sunulan özel ve değerli bir yemek olduğunu öğrenecektim; ama o gün gerçekten çok şaşırmıştım. Evsahibine ayıp olmasın diye bir kaç kaşık daha alıp bıraktım. Aslında çorba niyetine içseydim tadı fena değildi ama ben tatlı beklediğim için midem bulanmıştı.

Arsin'de çalışırken çevre ilçeleri de gezme olanağı buldum. Akçaabat'ta bir küçük hastaneyi gezdim. İçinde hemen her türlü alet vardı; ama kullanan yoktu. Sağlık Ocağının doktoru bize kutularda bekleyen aletleri gösterirken, uzman hekime olan gereksinimi anlatıyordu. Sanırım daha sonraki yıllarda, hele zorunlu hizmetten sonra bu ve benzeri hastaneler uzman doktora kavuşup hizmet vermeye başladı. Ancak o gün gördüğüm kapısına kilit vurulmuş hastanenin içler acısı görünümünü hiç unutamıyorum.

Haftada iki - üç kez yaptığımız köy gezilerini çok seviyordum. Yörenin doğal güzelliği beni büyülüyordu. Ayrıca köylülerle iç içe olmak, onları yakından tanımak da güzeldi. Sabahtan akşama dek fındık ve sebze bahçelerinde çalışan bu toprak insanları için, işini gücünü bırakıp Arsin'e, Sağlık ocağına gitmek çok zordu. Bu nedenle hastalıkları adamakıllı ilerlemeden, bıçak kemiğe dayanmadan gelmiyorlardı. Ben köylerine, ayaklarına gittiğimde, bu nedenle çok seviniyorlardı. Müezzin caminin hoparlöründen geldiğimizi bildirdiğinde, kimi kez ellerinde çapaları, toprak bulaşığı ile koşuyorlardı muayeneye... Hasta olsun olmasın, köyün çocuklarını topluyor, muayeneden geçiriyordum. Aşılarını kontrol ediyor, gerekiyorsa yapıyordum. Çok zevkli bir çalışmaydı.

Yazık ki bu güzel ilçede ancak bir kaç ay çalışabildim. Senelik iznimi alıp, evlenmek üzere Ankara'ya gittim. Dönüşümde Trabzon'da çalışacaktım. Zaten Arsin'in eski doktoru, raporu bittiği için geri dönüyordu. Böylece benim vekaleten yaptığım çalışma da sona eriyordu. Çok kısa süre yaşamama karşın Arsin bende derin ve güzel izler bıraktı.●

dilde umursamazlık

● **Halit ÇAKIR**

Eğitim Bakanlığı eskiden "klasikler" diye bilinen batının başyapıtlarını yeniden basmaya başladı. Şimdiden, Batıdan ve doğudan, temel sayılan birçok kitap bakanlığın satış dükkanlarında yerlerini almıştır. Ardından ötekiler gelecek ve 1940 başlarında, okumaya susamış, binlerce kişinin büyük coşku ile kucakladığı, sonraları ağır aksak, kimileyin duraksayarak sürdürülen bu yayınların umarız tümü okurlara sunulacaktır. Fiyatları, alım gücü kısıtlı olanlara uygun düzeyde saptayan Eğitim Bakanlığı ne kadar övülse azdır.

Dünya yazınından seçilen bu kitapların çevirmenlerinin bir bölüğü kuşkusuz şimdi yaşamıyordur. Bugün sağ olanlar da var elbet. Kırk - elli yıl önce yapılmış çevirilerin, ne de olsa eskiyen dilleri üzerinde neler yapılmış, kesinlikle bilmiyorum. Bilinen ya da anlaşılan tek şey, eski baskıların sözcükleri üzerinde bir takım değişiklikler yapıldığıdır. Herhalde basıma geçmeden önce, bugün yaşayan çevirmenler çağrılıp sözcükler ayıklatılmış; ölmüş bulunanların çevirileri de bir kurula ya da güvenilen yazarlara bırakılmıştır.

Ben yayınlardan ikisini, Dostoyevski'nin **Yeraltından Notlar**'ı ile Puşkin'in **Dubrovskİ**'sini baştan sona inceledim. Kitapların dillerini inceleyenlerin bir dil kaygıları olmadığı, ellerine verilen bir yönergeye göre işlerini gördükleri hemen anlaşılıyor. Andığım kitapların ikincisi biraz daha Türkçeden yana, ama genelde ikisi de eski sözcükleri kullanmada yarışıyor gibidir. Okudukça, bundan önceki genel müdür döneminin TRT'de sözcük ayıklayan "yasakçısı"nın sayfalar arasında kol gezdiği izlenimini ediniyorsunuz.

Şunlara bakınız: asil, beraber, bilhassa, cevap, ehemmiyet, fiil, fikir, fedakarlık, gaye, gıda, hadise, hakim, hikâye, hudut, hürriyet, idrak, irade, imkân, inkâr, istidat, ihtiyaç, içtimai, intiba, izahat, kabiliyet, kanun, mana, mahsul, merhamet, muhit, müstakbel, netice, reis, saadet, sual, sebep, şahit, şuur, tabiat, tahsil, tatbikat, tarif, telmih, tesir, teşebbüs, tecrübe, teori, umumi, vazife vb. Pek ince eleyip sık dokumadan derlediğim ve yazı uzamasın diye yarısından çoğunu buraya almadığım yukardaki sözcüklerin Türkçeleri yok mudur? Dünya yazınından seçilmiş yapıtları yeniden basanlar, kendi alışkanlıklarını bir yana koyup, öncelikle genç kuşakları düşünmekle görevli değiller midir? Bugün yazılan öykü ya da romanlarda yukardaki sözcüklerin hemen hemen hiçbiri yoktur. Öylesine yerleşmiştir Türkçeleri bunların yerine. Ulusun ödediği vergilerle basılan bu kitapları dili geriye doğru çekmede kullanmak niçin? Bu yolla dilin özleşmesinin durdurulacağı mı sanılıyor? Bunun sökmediği 1950 sonrası uygulamalarında açıkça görüldü. O zaman bile çoktan unutulmuş olan koyu Osmanlıca sözcükleri, 1924 Anayasasını geri getirerek hortlatanlar maçlarına ulaşabildi mi? İşte, Türkçe günden güne gürül gürül çağlayarak arılaşıp serpiliyor.

İncelediğimiz örneklerden biçerek söylersek, bu kitapların dil anlayışı belirli bir doğrultudan da yoksun. Bakıyorsunuz bir yerde "düşünce", bir başka yerde "fikir" denmiş; "vazife"yi unutup "ödev" sözcüğünü kullanmış. Bunlar gibi "geçmiş - mazi", "önem - ehemmiyet", "doğal - tabii", "anlam - mana", ayrı anlamlı sözcüklermiş gibi şurada burada boy vermiş. Bildiği bilmediği her konuda konuşmaya can atan bir 12 Eylül büyüğünün sandığı gibi, bunlarla herhalde dilin ne kadar varsıl olduğu kanıtlanmak istenmiş. Öte yandan, okuru şaşırtan bir yön değişikliği ile "kural", "çağrı", "izlenim", "tanık" ve "kuşak" gibi sözcüklere de yer vermede bir sakınca görmemiş.

Eğitim Bakanlığı verdiği bu güzel hizmeti neden gölgelemek istemiş?●

yazgımın ortağı küpeçiçeğim

Nazım MUTLU

Aldanmalara da alıştırmalı insan kendini
zaman böyle acar bir hırsız
gibi girdikçe kanımıza.

Ben her ilkyazda aldanmaya
kurulu bir saatim ve
yelkovanla akrebim hep
gelecek aldanışlara ayarlı.

Sen neden uydun bana küpeçiçeğim
dikleştin karakışa ve sürdün
fişeklerini namlusuna dallarının?

Kurtar şimdi şarkılarını
bu bakır ayazlardan
yazgımın yiğit ortağı.

(Desen: Yavuz TANYELİ)

egemenlik ilişkileri ve yabancı dil / 3

türkiye'de batı dillerine yöneliş

● Orhan ÖZDEMİR

Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi Karahanlılar dönemine (932 - 1212) rastlar. Karahanlılar, Müslümanlığı kabul etmelerine karşın, Türkçeye çok önem verirler. Devletin resmi fermanlarında Türkçe kullanılır. Ne var ki, inançsal bir boşluğu dolduran İslam dini ve onunla ilgili bilgiler, dinle birlikte kutsallaşan Arap harflerini okuyabilmekle öğrenilebilirdi. Bu nedenle Türkler, Karahanlılar döneminden başlayarak adım adım Arap kültürüne yönelirler. Arapçanın yanında Farsça da bilim ve yazın dili olarak kullanılmaya başlar.

7. yüzyılda kurulan İslam dini, daha başlangıç aşamasında düşünsel alandaki yenilikler için umut vermeye başlar. İslam dini ile birlikte gelişen İslam uygarlığı, İslam olmayanların da katkılarıyla 12. yüzyılda doruğuna ulaşır. Doğu'da bir tür Rönesans yaşanmaktadır bu dönemde. İslam olmayan ülkelerdeki düşünsel ve bilimsel yapıtlar Arapçaya çevrilir. Arapça kutsal bir dil oluşunun yanında, bilim ve yazın dili olarak da önem kazanır. Özellikle belirtmek gerekir ki, yeni İslam kültürüne kim katkıda bulunursa bulunsun, önemli olan kültür dilinin Arapça olmasıdır. Bu nedenle İslam kültüründen söz edilebilir (9). İşte bu kültürden zamanla Türkler de etkilenir. Farsça, Arapça karşısında bilim ve yazın dili olarak varlığını korurken; Arapça ve Farsça, Türkçeye karşı egemenliklerini ilan eder.

Üç kıtada egemenlik kurmuş Osmanlı Devleti'nin, Türkçede değerler üretmek yerine Arap ve Fars kültüründe ısrar etmesinin, Arapça ve Farsçanın Türkçede egemen olmasının nedenlerini, İslam uygarlığının 16. yüzyıla kadar süren üstünlüğünde aramak gerekir. Bununla birlikte, gerek Arapçadaki, gerekse diğer dillerdeki değerlerin Türkçeye aktarılamaması, Türkçede bilimsel ve düşünsel alanlarda özgün değerler üretilememesi, Osmanlı tarihi boyunca bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arapça ve Farsçanın Türkçedeki egemenliği, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına ve Cumhuriyet dönemine kadar uzanırken, 16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyılda Doğu'da düşünsel ve bilimsel alanlardaki gelişmeler durur. Bu kez, düşünsel ve bilimsel alanlardaki yenilikler Batı'ya kayar. Bu dönemde, Batı'da Rönesans ve Reform hareketleri, Ortaçağ skolastik düşüncesini kökünden sarsmaktadır. Bilimde, düşüncede, sanatta yeni bir dönem açılmıştır.

16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin duraklama dönemidir. 16. yüzyılın sonlarına kadar Batı'daki düşünsel, bilimsel ve teknolojik gelişmelere seyirci kalınmıştır. 17. yüzyılın sonuna kadar da Osmanlı Devleti'nde düşünsel alanda bir yenilik yoktur (10). Avrupa'nın tekniği alınıp geliştirilecek yerde, daha çok kopye etmekle yetinilmiştir. 18. yüzyılda Batı'da makine çağı başlarken, Osmanlı Devleti henüz Rönesans'ın teknik ve ekonomik düzeyindedir. Kopyacı yaklaşım, doğal olarak Batı'daki bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişmenin nedenlerini anlamaya yetmemektedir. Çeşitli savaşlardaki yenilgilerden sonra, Batı düzeyine ulaşmanın ancak reformlarla olanaklı olacağına inanılmaya başlanır. En başta Batı'daki biçimiyle çağdaş bir eğitim sistemi kurmak, Batı tekniğini alabilmek için okullara yabancı dil dersleri koymak, giderek yabancı dilde öğretim yapan okullar açmak gereği duyulur. Reformlarda askerlik ön planda tutulur. Çünkü, toplumsal üretim düzeyini ordunun savaş gücü belirlemektedir (11).

Osmanlı Devleti'nin Batı dillerine yönelişi, onun Batı karşısında üstünlüğünü yitirmesiyle başlar. 1733'te Hendesehane açılır (10). Bu okulun açılmasıyla, Batı bilgi ve teknikleri kullanılmaya başlanır. Batı kitapları Türkçeye çevrilir. Eski Mühendishane 1792 ve 1795 yıllarında genişletilir. Bu okulun öğretmenlerinin çoğu Türk, bir kısmı Fransız ve İsveçlidir. Öğretim programına Fransızca konarak ilk kez bu dönemde yabancı dil öğretimine başlanır (10). 1820'den sonra devlet memurlarının ve bilim adamlarının yabancı dil bilmeleri bir gereklilik haline gelir. Bu amaçla ilk dil okulu olan "Babıali Tercüme Odası" açılır (12). Tercüme odası sırf devlet görevlilerine yabancı dil öğretmekle kalmaz, aynı zamanda yeni bir dünya görüşünün geliştiği bir okul olur. Tanzimat edebiyatına geçiş de bu okul aracılığı ile gerçekleşir (10).

19. yüzyılın başlarında Avrupa'da sosyal bilimlerin öncüleri ortaya çıkarken, Osmanlı İmparatorluğu henüz Ortaçağ skolastik düşüncesinin egemen olduğu feodal bir devlettir (11). Batı'nın üstünlüğü giderek daha çok duyumsanmaktadır. Halil Rıfat Paşa (ö. 1855), Osmanlı Devleti ile ilgili kaygılarını şöyle dile getirmektedir:

"Devlet-i Âliye'nin yaşaması için Garb'ı (Batı'yı) taklit etmekten başka çaresi yoktur." (13)

1838'de Tıbbiye kurulur. Bu okula yerli ve yabancı hocalar atanır. Batı kültürünü alabilmek için, öğretimin tümüyle Fransızca yapılması kararlaştırılır. II. Mahmut, Tıbbiye'nin açılış konuşmasında özetle, tıp öğretiminin Fransızca yapılacağını, tıp üzerine yazılmış Arapça kitapların Avrupa yapıtlarına kıyasla yetersiz olduğunu belirtir. Ardından şunları söyler:

"Bu yüzden Fransızcayı öğrenmenizi istemekten maksadım, onu sırf bu dilin hatırı için öğrenmeniz değil, tıbbı öğrenmeniz ve bu bilimi adım adım kendi dilimize kazandırmaktır. Ancak bu yapıldığı zaman kendi dilimizde okutulur hale gelecektir." (10)

Batı düşüncesi adım adım yaygınlaşırken, devlet 1839'da Avrupalılaşmayı resmi program olarak ilan eder (14).

Askeri öğrencilerin Fransızca öğrenmelerini sağlamak amacıyla 1859'da Paris'te bir Mekteb-i Osmani

açılır. Gönderilen öğrenciler kendi aralarında Türkçe konuştukları için beklenen yarar sağlanamaz ve 1875'te kapatılır (12).

1867'de daha önce bir Fransız lisesi olan Galatasaray Lisesi açılır (12). Berkes'e göre, bu lisenin açılmasıyla Fransa; Müslüman, Rum, Ermeni ve Musevi öğrencilerin Fransız dili ve kültürü içinde birbirine yaklaştırılmasını, Batı yanlısı olanlara Batı uygarlığı tanıtılarak ayrı dinlerden "milletler" arasında Fransa uydusu bir Osmanlılık duygusu yaratmayı amaçlar. Bu lisede okutulacak dersler Fransızca olacak, ayrıca Türkçe, Latince, Grekçe, tarih ve pozitif bilimler okutulacaktır (10). Öğretim dili baştan beri Fransızca olan Galatasaray Lisesi, öğretimini bugün de Fransızca olarak sürdürmektedir.

Osmanlı Devleti'nde yabancı dil giderek daha çok önem kazanırken, 1860 - 1870 yılları arasında çeviri etkinliklerinde de bir yoğunlaşma görülmektedir. Fénelon'un "Telémaque"ı, Defoe'nun "Robinson Cruseo"u, Hugo ve Duma'nın romanları, Molier'in komedileri Türkçeye çevrilir. Çeviri yazınının ulusal kültürün gelişmesine ve ulusal bilincin güçlenmesine önemli katkıları olur. Çünkü, çeviri etkinliğinin, geçmişin ve günümüzün kültürel değerlerini anadiline aktarmak, bu değerlerin anadilinde yeniden üretilmesini sağlamak gibi bir işlevi vardır.

Yabancı dil, Batı karşısında sürekli gerileyen Osmanlı Devleti'nde dünyayı tanımanın, Batı'yı anlamanın tek koşulu olur. Ziya Paşa (1825 - 1880) bu konuda şunları söyler:

"İster isen anlamak cihanı,
Öğrenmeli Avrupa lisanı" (13)

1908'den sonra yabancı dil öğretimi biraz daha önemsenir. Fransızca bütün okullarda zorunlu tutulmakla birlikte, İngilizce ve Almancanın da yabancı dil olarak öğretilmesi benimsenir. Ne var ki, Osmanlı Devleti'nin tutarlı bir eğitim politikası olmadığından, ne yabancı dil öğretiminde, ne de yabancı dil aracılığı ile çağdaş bilgiye ulaşmada önemli bir yol alınamaz. İlginçtir, daha 15. yüzyılda Osmanlı Devleti içindeki azınlıklara matbaa kurma izni verilirken, Türkçe ve Arapça kitap basma yasağı ancak 1727 yılında kaldırılmıştır. İbrahim Müteferrika'nın kurduğu ilk matbaa ile 1729 - 1741 arasında 17 kitap basılır. 18. yüzyılın sonuna kadar basılan kitaplar 45'i geçmez. 1875'e kadar 2900 kitap basılır. 1875 - 1923 arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda basılan kitap sayısı 20550 kadardır (15).●

- Sürecek -

(9) Tanilli, S.: **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, İnsanlık Tarihine Giriş II Ortaçağ**, Say Kitap Pazarlama, 1. Basım, İstanbul 1986.

(10) Berkes, N.: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu - Batı Yayınları, İstanbul.

(11) Steinhaus, K.: **Atatürk Devrimi Sosyolojisi**, Sander Yayınları, İstanbul 1973.

(12) Ergin, O.: **Türkiye Maarif Tarihi**, 5. Cilt, İstanbul.

(13) Borelina, İ. - Sonina, I.: **"Türk Aydınlanma Edebiyatının Temel Sorunları"**, Sovyet Sosyologlarının Türk Edebiyatı İncelemeleri, Redaksiyon: Uturgauri, S., Cem Yayınları, İstanbul 1980, s.41.

(14) Tanpınar, A. H.: **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Basımevi, İstanbul 1980.

(15) : **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt 10, s. 2824.

mektup

Gündoğdu Sanımer

uzanıp mavi ırmağına gökyüzünün
dalgın bakıyordu çardak gülleri
omuz vermiş alıngan çam ağacı
göğsünde taşıyor o soylu kızı

birlikte barış içinde köklü
yaşatıyor bitkisel sevliyi doğa
kucaklaşıyor övünçle gövdeler
kıskanıyorum birlikteliğini onların

düşünür dönemeçte parmaklarım
ak kağıtlara düşer zaman
düşler mıdır yazılır okunmaz
fındık bahçeleri üzerinden
akıp karışır karadeniz'e

taşır yorgunluğunu yürek
soyut üzünçleri bilinç ötesinin
silinmez karası önyargıların

çıldırmış yaşam diyen çağıltı
yolun eğimine uymuş ırmaklar
benimse
oturmaz aynı rakı masasına
yüreğimle akım

bunlar var kalar erildiğinde
yineliyor aynı şarkıyı yaşam
değişmez günlerle yıkananlar
kuzeyde unutulan şehirde

gitsin dönsün mevsimler bitevîye
gülümser elbet güzelin biri
bir gün çiçeğini açar orkide

sitem dolar mektubuna sevgililerin
birikir kapı önlerinde güz yaprakları
bir yağmur ıslatır nergis özlemlerini
büker boynunu sıkılmen orda kalır

leke

İbrahim YILDIZ

bir dünya var yorgun
kanla suladık işte
insan insana doyduk
ışığı karanlıkla sileceğiz bu gidişte

yanlış baktık
sevgiye
sanata
o güzelim şiire

netsin sanat insanı insan edemediyse

25.01.1991
01.02.1991

sohum (batum) feneri'nin trabzon'a getirilişi - söylencesi ve destanları

● Mustafa DUMAN

Bazı sosyal olaylar ve olayları yaratan kişiler aradan uzun bir zaman geçmemiş olsa bile giderek halk dilinde efsaneleşirler. Bu olay ve kişiler üzerine türküler destanlar düzülür, söylenir. Örneğin Köroğlu, Dadaloğlu hikâyeleri gibi. Bu kişilerin gerçek yaşamları ile halk dilinde anlatılan efsanevi yaşamları öyle içiçe girmiştir ki hangisi gerçek hangisi efsane artık kolayca ayırdedilemez olur.

Yazımızın konusu olan Trabzonlu Pirağazade Mustafa Ağa (Reis) da gerçek yaşamı yavaş yavaş unutulan ve efsanevi yaşamı daha çok bilinen bir halk kahramanıdır. 1835'lerde Hazinedaroğlu Osman Paşa'nın Trabzon valiliği yaptığı dönemde Sohum (Batum) Kalesi'ndeki deniz fenerini alıp Trabzon'a getirmiştir.

I. TARİHTE SOHUM (BATUM) FENERİ OLAYI:

1835 yılında, Trabzonlu Pirağazade Mustafa Reis arkadaşları Sürmene'nin Soğuksu Mahallesi'nden Ahmet Çebioğlu Yusuf Ağa, Sürmene'nin Orta Mahallesi'nden Köseoğlu Zorali'nin Ali Osman Reis, Sürmene'nin Gölensa Mahallesi'nden Şükrüoğlu Hüseyin Reis, Sürmene'nin Zarha Mahallesi'nden Köseoğlu Motu Pehlivan'la Sohum Kalesi'ne denizden bir baskın düzenler ve kaledeki deniz fenerini alarak Trabzon'a getirir. Fener Güzelhisar'a yerleştirilir. (1) Bu olaydan sonra Mustafa Reis bir halk kahramanı olur.

II. HALK DİLİNDE SOHUM FENERİ OLAYI:

Pirağazade Mustafa Reis'in Sohum Fenerini alıp Trabzon'a getirmesi olayı üzerine halk arasında anlatılan hikâyelerden en yaygını şöyle -ki buna söylence (efsane) de diyebiliriz-:

Trabzonlu Pirağazade Mustafa Reis işlediği bir suçtan dolayı tutuklanır. Devrin valisi Osman Paşa'ya haber göndererek Sohum'un dillere destan döner deniz fenerini alıp getirirse affedilip edilmeyeceğini sorar. Osman Paşa "Olur", der. Bu anlaşma üzerine Mustafa Reis denizci arkadaşları ile Sohum Kalesine denizden bir baskın düzenler, zorlu çatışmalardan sonra Sohum Feneri'ni alır ve Trabzon'a getirir. Döner deniz feneri Güzelhisar'a konur ve bu olayda gösterdiği olağanüstü kahramanlık ve başarısından dolayı da Mustafa Ağa Trabzon Valisi Osman Paşa tarafından affedilir. Bu olay üzerine türküler, destanlar söylenir. Örneğin bu destanlardan tesbit edilebilen bir parça şöyle:

"Rusiye'den aldım cebrile fener
Yirmi iki saltat peşume döner
Yadigârım olsun sana Trabzon" (2)

Olayın bundan sonraki bölümü üzücüdür. Trabzon'da bir kahvehane işleten Mustafa Reis halk arasında çok sevilir, sayılır. Efsanevi bir kişiliktir artık. Mustafa Ağa'nın bu durumunu çekemeyenlerden Tozoğlu Rahmi adındaki bir külhanbeyi bir gün onu lokantada yemek yerken arkadan bıçaklayarak öldürür. Olay Trabzon'da büyük üzüntüyle karşılanır. Mustafa Ağa'nın cenazesi görülmemiş bir kalabalıkla kaldırılır. Bu olay üzerine de destanlar, ağıtlar düzülür.

Sohum Feneri olayı ve Mustafa Ağa'nın hayatı etrafında teşekkül eden söylence - hikâye günümüze kadar gelir böylece. (3)

III. SOHUM FENERİ OLAYI VE MUSTAFA AĞA'NIN YAŞAMI ÜSTÜNE SÖYLENMİŞ HALK ŞİİRLERİ:

Sohum Feneri olayı ve Mustafa Reis'in yaşamı türkülere, yazarı bilinmeyen destanlara girdiği gibi tanınmış halk şairlerimizden Trabzonlu Baba Salim'in Polathaneli Karari'nin şiirlerine de girmiştir.

Baba Salim "Eşsiz Trabzon'uma" adlı şiirinde şöyle der:

"Savaşta daima düşmanı yener
Kahraman halkında büyüktür hüner
Etrafa nur saçar bağrında döner
Sohum'un Feneri şen Trabzon'un"(4)

Baba Salim "Güzel Trabzon"uma" adlı şiirinde de şöyle der:

"Sohum'un Feneri göğsünde nişan
Pirağanın Mustafa ona kavuşan
Binlerce Moskof'u etti perişan
Sendedir bu şeref bu şan Trabzon" (5)

Sohum Feneri'nin alınması olayı üzerine söylenen bir türkü Ömer Akbulut tarafından derlenmiş ve Trabzon'da yayınlanan **Hakimiyet Gazetesi**'nin 24 Şubat 1959 tarihli sayısında yer almıştır. Aşağıda "Fener Türküsü" olarak verilen şiir budur. İkinci şiir ise, Veysel Arseven tarafından Beşikdüzü Köy Enstitüsü öğrencilerinden derlenmiş, notaya alınmış ve 1948 yılında notasıyla birlikte yayınlanmış "Fener Destanı"dır. Bu destanda Sohum Feneri Olayı anlatılmakla beraber Mustafa Reis'in öldürülmesi konu ediliyor. Üçüncü şiir Trabzonlu halk şairi Polathaneli Karari tarafından söylenen "Mustafa Ağa Destanı"dır. 1933 yılında Murat Uraz tarafından yayınlanan bu destanda da liman fenerinden sözediliyor ve Mustafa Ağa'nın öldürülmesi olayı 19. yüzyılın sonlarında çok yaygın olan destanların tipik bir örneğiyle dile getiriliyor. Bu destanlarda çokça görüldüğü gibi şair bazı dörtlükleri ölen olay kahramanının ağzından anlatıyor. Kısaca tanıttığımız bu şiirlerin metinlerini veriyoruz:

1. FENER TÜRKÜSÜ

Sohum dedikleri bir küçük çarşı
Dükkânlar açılır kıbleye karşı
Sohum'dan almışım bir döner fener
Güzelhisar'da asılı döner
Yirmi iki saltat peşime döner
Yadigârım olsun sana Trabzon

Saltatlar vardı üstüme pür figan ile
Loververi sıyırdım başı can ile
Kılıfımız doldu kızıl kan ile
Hücum borusu vurdu borazan ile
Vurun arslanlar vurun der Osman Paşam. (6)

2. FENER DESTANI

Saat birde düştüm Meydan yoluna
Meğer vadem dolmuş ecel yoluna
Rusiye'den aldım cebrile fener
Sarayburnu'nda asılı döner

Gide gide aşhaneye dayandım
biraz yemek yemek idi muradım
İştahım yok ekşi yemek aradım
İçeriye girdi **Tozoğlu** külhan

Hayın herif kurdu kalbinde hile
Geldi benim ile bolaştı dile
Yemeğimi yedim sildim mendille
Dedim Allah'tan bul ey zalim oğlan

Yaremi anladım düştüm peşine
Bir kaç sandaliye vurdum başına
Silahı kolu elimde düşmez başına
Dedim Allah'tan bul ey zalim oğlan

Sol semtimde oldu bıçak yarası
Gitti geldi gülüm gözüm karası
Belki beş dakika geçti arası
Can çıktı vücuttan kalmadı derman. (7)

3. MUSTAFA AĞA DESTANI

Hikmet-i mukadder tecelli böyle
Bozulmaz Hüda'nın emr-ü fermanı
Hayr-ü şer Hak'tandır sen de fikreyle
Bırakma dilinden virdi mennanı

Mustafa Reis'tir pirağazade
Onun vasfın kılam size ifade
Şöhreti var idi hadden ziyade
Yiğitliği kaplamıştı her yanı

Trabzon şehridir semti ilinde
Şeker bal akardı tatlı dilinde
Martini elinde çifte belinde
Sevmeyen var mıydı acep ol canı

Bozuldu feleğin gülşeni bağı
Soldu güllerinin taze yaprağı
Otuz beş liraya ordu sancağı
Harp için yaptırdı gör kahramanı

Nasıl methedeyim size ol eri
Şöhreti tutmuştu her bir diyarı
Anın yadigarı LİMAN FENERİ
Getirip düşmandan aldı meydanı

Can feda eylerdi her dem dostuna
İdris Reis silâh aldı destine
Yüz martinli ikisinin üstüne
Ünye civarında bastılar anı

Tütün vermediler onlar bir yaprak
Altı saat kadar harp etti mutlak
Her nine doğurmaz öyle bir kolçak
Ne çare ki dünya fanidir fani

Mustafa Reis tuttu bir kahvehane
İşinde gücünde sakin merdane
Dünya gitse kin etmezdi bir cane
Olsaydı bu dehrin bir Süleyman'ı

Bir çarşamba günü kalktı gezerek
Ecel sefinesin doldurdu felek
Lokantada taam kaydı görerek
Hayli de beraber refik mihmanı

Meğerse yaklaşmış o ecel tığı
Bilinmez ecelin gayip şemşiri
Hem **Tozoğlu Rahmi** girdi içeri
Kendi sarhoş bozuk söyler lisanı

Mustafa Reis der ne münasiptir
Lokantada söz söylemek ayıptır
Ecel yakın gelmiş bu bir gariptir
Kimse sevindirmez nefs-i düşmanı

Evvel **Rahmi** çıktı dem telaşında
Seyreyle feleği harp savaşında
Saldırma elinde köşe başında
Habersizden vurdu gelen merdanı

Bir kere ah çekti eyvah vuruldum
Evlat iyalime hasiret kaldım
Bu garip başımı tufana saldım
Gam yemezdim eğer tutaydım anı

Saldırma girince memeden cana
Gövdesi boyandı al kızıl kana
Yüzünü döndürdü kıbleden yana
İki dizlerinin gitti dermanı

Polis asker koptu her karakoldan
Adalet ve kanun sağ ile soldan
Geçenler ağladı can-ü yürekten
Kim görse acımaz o kahramanı

Kaldırdılar cenazeyi nihayet
Boztepe'ye yaklaşınca işaret
Öyle zannolundu koptu kıyamet
Her milletin arşa çıktı figanı

Oğlu Rıfat der ki ben kaldım yetim
Hasmı kahreylesin ol Rabb-ı Kerim
Eyleyüptür bana matem ağlarım
Neylerim babasız ben bu cihanı

İyali bir yanda düştü ağladı
Gözlerinden kanlar saçtı ağladı
Asım'ı bağrına bastı ağladı
Geçti çifte kuzuların zamanı

Anası tabuta düştü sarıldı
Mustafa Reis'ten canım ayrıldı
Bu cel şerbeti bağrım dağladı
Kimse nuş etmesin böyle peymanı

Kardaşı Kerim vurur başını taşa
Kader böyle imiş bozulmaz haşa
Mevlâ rahmet etsin ol Kadir Paşa
O katile mesken etti zindanı

Cenaze gaslolup çıktı içerden
Kadınlar döküldü pencerelerden
Asker silâh yerde gider ilerden
Caddeler almıyor geçen insanı

Ortahisar Camii'nde cemaat
Cenaze namazın ettiler niyet
Çarşılar sokaklar sığmaz nihayet
Alimi hocası hem dervişanı

Felek ecel harmanını savurdu
Döndü bütün kabristana çevirdi
İşiten ahbabı yaktı kavurdu
Mustafa Reis'in suz-i hicranı

Mustafa reis'i bir dem gören göz
Öyle bir kolçağa ağlamaz mı söz
Bağladı üstünü çayır çimen toz
Mekan eyleyince mezaristanı

Yüreğim tutmuyor söyliyem bari
Bu kadar naklettim bu yadigârı
Şehr-i Trabzon'dan AŞIK KARARİ
Hakkında söyledim bu dasitanı. (8)●

1) Ömer Akbulut, **Trabzon Meşhurları Bibliyografyası**, Ankara, 1970, s.66, Güzelhisar Kalepark'ın eski adıdır.
2) Necati Balaşoğlu, **Karadenlz Destan ve Deylşlerl**, İstanbul, 1946, s.25, Saltat: Rus askeri.
3) Olayın halk arasında anlatılan bu şeklinin kişileri değiştirilmiş bir varyantı için bkz: Veysel Arseven, Karadeniz Bölgesi Halk Türküleri, Kastamonu, 1948, s.17.
4) **Baba Salim Divanı**, 3. Kitap, Trabzon 1951, s.14.
5) **Divan-ı Baba Salim**, 4. Kitap, Eskişehir, 1952, s.7.
6) Ömer Akbulut, "Trabzon Feneri ve Türküsü", **Hakimiyet**, 24.2.959 tarihli sayı, Trabzon. Bu sayının fotokopisini gönderen sayın Arslan Pulathaneli'ye burada teşekkür ederim. Aynı türkü için bkz: Ömer akbulut, **Trabzon Meşhurları Bibliyografyası**, s.66.
7) Veysel Arseven, **Karadenlz Bölgesl Halk Türküleri**, Kastamonu, 1948, s.16.
8) Murat (Uraz), **Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri**, İstanbul, 1933, s.408 - 412.

hürrem arman

● **Bekir SEMERCİ**

21 Ağustos 1989'da yitirdiğimiz Hocam Hürrem Arman'la Ankara Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde tanışmıştım. O, müdür, ben öğrencisiydim. Toplumcu bir eğitimci idi. Öğrencilerini çok severdi. Okul yaşamında öğrenci dövülmesine, hakarete karşıydı. Öğrencilerini hep güleryüzle karşılardı. Kitap okuyanlarla, yazı yazanlarla, araştırma yapanlarla arkadaş olur, çalışmalarını yapıcı bir dille eleştirir, kutlardı. Öğrencilerinin kişilikli yetişmelerine özen gösterirdi. Köy Enstitüleri davasına candan bağlıydı. Hakkı Tonguç'un Gazi Terbiye Enstitüsü'nden öğrencisiydi. Tonguç'la Hürrem Arman kardeş, arkadaş ve bir dost gibiydiler. Tonguç onu oğlu gibi, Hürrem Arman da Tonguç'u bir baba gibi severdi. Köy Enstitüsü davasında biribirlerinin sırdaşı idiler.

Hürrem Arman, 1940'ta Denizli Milli Eğitim Müdürü iken Tonguç onu Beşikdüzü Köy Enstitüsü müdürü yapmak için Ankara'ya çağırır: "Hürrem, sen bütün Köy Enstitüleri'ni gez. Onlar hakkında bilgi edin. Sonra da Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü kur" der.

Hürrem Arman bütün Köy Enstitülerini gezer. Hepsi de kuruldukları binlerce dönüm arazide çok başarılı üretim yapmaktadırlar. Beşikdüzü'ne vardığında köylüler ona Köy Enstitüsü yapılması için aralarında topladıkları parayla satın aldıkları 4,5 dönüm araziyi gösterirler. Hürrem Arman kara kara düşünmeye başlar. Ankara'ya döndüğünde Tonguç'a 4,5 dönümlük bir tarlada nasıl Köy Enstitüsü kurulabileceğini sorar. Tonguç da: "Hürrem, senin tarlan Karadeniz olacak. Büyük çapta balıkçılığa girişeceksin... Üretim amacın Karadeniz'i sömürmek olacak. Köy Enstitülerinin balık gereksinimini siz sağlayacaksınız. Belki ilerde balık tozu, balık gübresi, balık konservesi fabrikaları da kuracaksınız." der.

Tonguç'u çok seven Hürrem Arman, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü 1940'ta kurar. Karadeniz'de öğrencilerine balık tutmayı öğretecek usta bir balıkçı arar. O gelinceye değin, o semtten alınan eğitmenlerle balık tutmaya başlar. Kendisine yardımcı olan eski bir balıkçı ustası Recep Ağa ona Karadeniz'in en ünlü balıkçılarından Fehmi Reis'i bulur. Fehmi Reis 60 lira maaşla, enstitüye ustaöğretici olarak alınır. Fehmi Reis, Hürrem Arman'dan Enstitüde bir balıkçılık işletmesinin kurulmasını ister. Hürrem Arman, 2 balıkçı motoru, 1 taşıma motoru, 18 kayık, 2 hamsi ığrıpı, 1 palamut gırgırı, 3 manyat, 3 barabat, 3 molozma, 30 kalkan ağı ile Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde Karadeniz'in en güçlü balıkçılık işletmesini kurar. Balıkçılığa başlayan ekip ilk günün sabahında 3 ton balık tuttuğunu Enstitüye telle bildirir. Birkaç saat sonra on ton daha balık tuttuklarını tellerler. Ertesi gün sabah toplantısında balıkçıların başarısı bütün öğrencilere duyurulur. Çocuklar bir bayram sevinci yaşarlar. Hürrem Arman bu ilk günün başarısını Tonguç'a bildirir.

Tonguç, Hürrem Arman'a çektiği telgrafta: "Doğa ile savaşta, sayısız başarılarınızdan sonra Karadeniz'i de fethe başladınız. Bu savaşın öncüleri olan çocuklarımızı, sizleri, hepinizi daha büyük başarılar bekleyerek kutlar, ayrı ayrı gözlerinizden öperim." der. Balıkçılık sonraki yıllarda daha çok gelişir. Enstitünün tüketiminden fazlası öteki enstitülere ucuz ucuz satılır, 14500 lira sağlanır. Bu para enstitünün balıkçılık işletmesi yatırımının 3 - 4 katıdır. Beşikdüzü Köy Enstitüsü ilk yıl 295 ton balık tutar. İkinci yılda 500 ton hamsi, 60.000 çift palamut, 45 ton da diğer balık türleriyle Karadeniz'de rekor kırar. Hürrem Arman Karadeniz'i gerçekten tarla yapar.

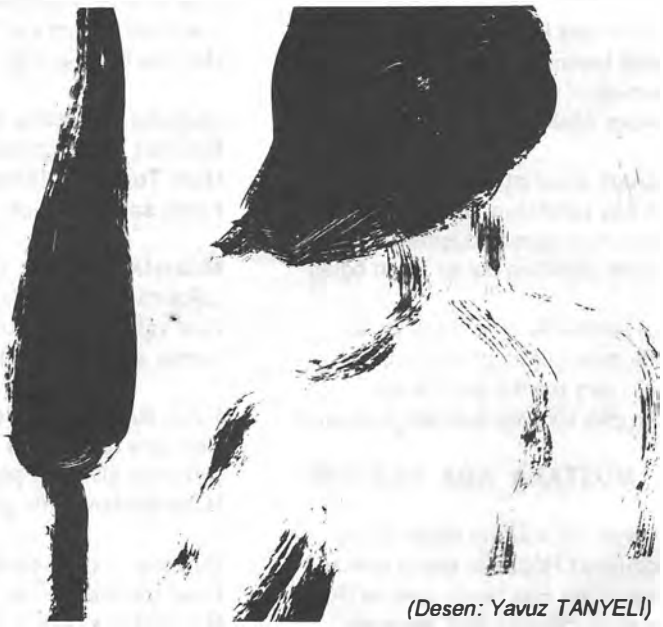

(Desen: Yavuz TANYELİ)

Hürrem Arman 1943 yılında Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanır. Enstitü kuruluş durumundadır. Öteki enstitülerden birçok yapıcı ekipleri gelir, birer ikişer bina yaparlar. Bu dönemde Yüksek Köy Enstitüsünün de müdürüdür. Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirecek olan bu Enstitüye Köy Enstitülerinin en seçkin başarili öğrencileri alınır. Öğrenciler arasında herkesin kendi enstitüsünü üstün görme iddiasıyla sağ sol gruplaşması da vardır. Kitap tanıtma, şiir, öykü yazma, konferanslar düzenleme, Köy Enstitüleri Dergisi çıkarma dallarında solcu grup etkindir. Hürrem Arman da Tonguç da bu kültür atılımını desteklerler. Hürrem Arman "içimle, kafamla inandığım, bağlandığım insan Tonguç'tur" der. Kültür atılımı yapan öğrenciler de Tonguç'u çok severler.

Hürrem Arman çok kitap okuyan bir eğitimciydi. Gazi Eğitim Enstitüsünde öğretmeni olan **Dr. Halil Fikret Kanat**'ın **Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye** adlı

kitabını okur. **Ankara'ya** bir geldiğinde **Dr. Halil Fikret'le** Ulus'ta karşılaşır. Kendisine yeni çıkan kitabı hakkında görüşmek istediğini bildirir. O da "söyle bakalım" der.

Hürrem Arman da **"Hocam, kitabınızda üretim ve fayda amacıyla yapılan iş, Köy Enstitüsü öğrencilerini faydaya, dolayısıyla maddeciliğe ve ahlâksızlığa yöneltir diyorsunuz. Oysa köylümüz, köy çocukları yaşamları boyunca geçimlerini sağlamak amacıyla ve fayda için iş ve üretim yaparlar. Dediğiniz doğru olsa halkımızın % 90'nın ahlâksız olması gerekmez mi?"** deyince, **Dr. Halil Fikret Kanat,** Köy Enstitüleri'nin yıkımında gericilerin sözcüsü olduğunu unutarak **"Böyle bir neticeyi hiç düşünmemiştim"** der. Ama Hürrem Arman bu yanıtı yeterli bulmaz: "Enstitüler olanakları oranında yeni araçlar kullanarak, bilimi de dikkate alarak üretim yapıyor. Ve öğrencilerine öğretiyorlar... Elde edilen ürün yapanların değil toplumun oluyor. Gerçek ahlâklılık bu olsa gerek" deyince Kanat, biraz düşündükten sonra **"Ama bu yol cemiyetleri sosyalizme götürür"** der. Hürrem Arman: **"Hocam, bu tutum ahlâksızlık mı değil mi? cevabını vermediniz. Yani kitabınızda önerdiğiniz yol nereye götürür? Galiba faşizme! değil mi?"**

"Yok, benim tavsiyelerim milliyetçi olmanın yoludur..."

"... Hocam, emeğin yarattığı her tür değerleri, türlü dalaverelerle ve pek az karşılıkla alanlar asıl ahlâksızlar değil midir..." deyince Halil Fikret Kanat, eşinin erzak istediğini öne sürerek tartışmadan uzaklaşır.

Hürrem Arman, Tonguç'un Köy Enstitüleri'nde beraber çalıştığı müdür ve öğretmenlerden bazılarının bu enstitülerin yıkımı döneminde değişik bir karaktere büründüklerinden yakınır. Piramidin Tabanı cilt I-II'de bunları etraflıca anlatır. Çok sevdiği arkadaşı Recep Gürel'in adını Tonguç'la olumsuz tartışmalara girerek enstitü müdürlüğünü terketti diye kitabından çıkarır.

"Sayın Şevket Gedikoğlu, 'Niçin Eğitmen Kursları ve Köy Enstitüleri' kitabında, eğitmen kurslarıyla Köy Enstitülerinin kuruluş nedenlerini incelerken Etem Nejat, Emrullah Efendi, Baltacıoğlu ve özellikle Halil Fikret'ten söz ediyor, ama Tonguç'un adı hiç geçmiyor.." der. Köy Enstitüleri karşılaştırılırken "Çifteler örneğinin yaratıcısı" diye adlandırılan Rauf İnan'ı, öğrencilerinden Mehmet Emirialioğlu'nun İMECE dergisinin 99. sayısında yazdığı olaydan ötürü kınar: "Tonguç, Talim Terbiye Dairesi'nden çıkmış, Anafartalar'a doğru yürüyordu. Belli ki evine gidiyordu. O günlerde Bakanlık müfettişi olan ünlü müdürlerimizden Rauf İnan da Bakanlıktan çıkmış Talim Terbiye tarafına gidiyordu. Tonguç kendisine göre Bakanlık tarafındaki kaldırımda yürüyordu. Ünlü müdürümüz de aynı kaldırımdan ona doğru gidecekti. Tonguç'u gördüğü halde sokağın içine indi. Ve Tonguç'u görmezlikten gelerek yoluna devam etti."

Talim Terbiye üyesi ve Yüksek Köy Enstitüsü'nün matematik öğretmeni Halit Ziya Kalkancı, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İ.H. Tonguç'la fikren uyum halindeydi. "Yüksek Köy Enstitüsü'nün açılışında da imzası vardı. Bakan Sirer, Banguoğlu ve Tevfik İleri dönemlerinde Tonguç'a karşı onların yanında yer aldı. Birgün Hamdi Keskin'i Talim Terbiye'de görmeye gittiğimde Halit Ziya Kalkancı kolumdan tuttu, odasına götürdü. Kahve içerken "Tonguç'la ilgini kes... Çoluk çocuğun var, başına bir iş gelebilir. Yazık olur" dedi.

"Tonguç'tan sonra genel müdür olan Yunus Kâzım Köni ile ev taksiti yatırmaya gittiğim bankada karşılaştım. Onu görmezlikten geldim. Ama O, benim yanıma geldi. Özen Pastanesine gidip oturduk. KÖY ve EĞİTİM DAİRESİ'nde çıkan yazıda Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretmeni olan kendisiyle Ferruh Sanır'ın Köy Enstitüleri'nin yıkımına, öğrencilerinin kıyımına araç oldular dendiğini kınıyordu. Ben de O'na Yüksek Köy Enstitüsü Yönetmeliği'nde ve açılışında imzanız var. Köy Enstitüleri'nin sınav sistemi üzerindeki konuşmayı bana yaptıran sizdiniz. Bu kurumların yıkımı sizin elinizle yapıldı. Yüksek Köy Enstitüsü'nü kapattınız. Kendi öğrencilerinizin kıyımını yaptınız. Sizin için yazılan yazıda kişiliğiniz sözediliyor. Hiçbir yıkıma hayır demeden aracı oldunuz. Yazı yazan öğrencilerimiz haklıdır dedim."

Hocam Hürrem Arman'ın 1969'da yayınladığı PİRAMİDİN TABANI-I- adlı kitabını ekim 1970'te İMECE dergisinde Ötedünya'ya Mektup başlığı altında tanıtmıştım. Mektubu yazdığım Mustafa Buğday[1] öte dünyadaydı. Benim çok sevdiğim arkadaşım, Hocamın da en çok sevdiği öğrencisiydi. Her ikisinin de beraber anılmasını sevenlerinin takdir edeceğini bildiğim için mektubumun son paragrafını buraya aktarıyorum:

"Buğday, Hürrem Hocam, birgün "fışkırmak" diye bir konu atmıştı ortaya. Bir suyun toprağı delip fışkırması, bir ağacın gür sürgünler vermesi, bir bitkinin çiçekle, meyve ile coşması, bir güzelin taranıp, takıştırıp sokağa çıkması, bir şairin "hayda ok yayda" demesi birer fışkırma idi. Rönesanslar, reformlar, devrimler, icatlar, keşifler.. birer fışkırma idi. Köy Enstitüleri de bir fışkırma idi. Ben ilâve edeceğim. Köy Enstitüleri'nden sözeden her kitap da bir fışkırmadır."

Gönlümde yaşattığım Hocam, sizi yaşantınızla, kitaplarınızla anarken saygıyla selâmlarım. Ananların çok olsun.●

(1) Mustafa Buğday, benimle beraber Yedek Subay Okulu'ndan çavuş çıkarılan arkadaşlarımdandır. Biz kıtada iken Ankara askeri hastanesine ameliyat edilmek üzere yatırıldığını bildiren bir mektup yazar Hürrem Hocaya: "Beni yarın ameliyat edecekler. Belki bir daha görüşemeyiz. Sizi bekliyorum" der. Hoca hastaneye vardığında "öldü" derler...

vedat günyol'la söyleşi

● Söyleşen: **Mithat YABAN**

- Sayın Vedat Günyol, kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

- 1911 doğumluyum. Bu konuda, Behçet Necatigil'in, Şükran Kurdakul'un İsimler sözlüklerine, bir de Mehmet Seyda'nın Edebiyat Dostları adlı kitabına bakıverin diyeceğim.

Sözü edilen yapıtlardan birine bakıyorum:

"İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini Saint - Benoit Lisesi'nde (1943), Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1937). Üç yıl devam ettiği Paris Hukuk Fakültesi doktora bölümü'nden iktisat ve uluslararası hukuk sertifikaları aldı (1939). Askerlik görevinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda (1942 - 1948), İslâm Ansiklopedisi Yazı Kurulu'nda (1949 - 1959) çalıştı. Yabancı Diller Okulu'nda Fransızca okutmanlığı yaptı (1959 - 1962). İstanbul Atatürk Erkek Lisesi'ndeki son görevinden emekli oldu (1972). Yıllarca Yeni Ufuklar dergisini ve Çan Yayınevi'ni yönetti. Yücel (1938 - 1956), Yeni Ufuklar (1953 - 1976) dergilerindeki kitap tanıtma yazıları, deneme ve eleştirmeleriyle birlikte çağdaş düşün, sanat adamlarından çeviriler yayımladı. Babeuf'ün Devrim Yazıları kitabından ötürü, Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı, beraat etti (1967). 12 Mart döneminde, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat ile birlikte sıkıyönetimce tutuklandı. Açılan dava beraatle sonuçlandı." (Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü)

- Bildiğim kadarıyla, sizin Çan Yayınlarında çıkmış birçok kitabınız var. Çevirisini yapacağınız eserlerde neler ararsınız?

- Çevirisini yaptığım (ız) yapıtlarda laik, özgür ve hümanist düşüncenin savunusuna önem verdik. Donmuş, kalıplaşmış düşüncelere savaş açan ve bu yolda çağına damgasını vurmuş düşünürlere öncelik ve sonralık tanıdık.

- Bazı çevirileri kendiniz yaptığınız halde bazılarını, iki, üç, hatta altı arkadaşınızla yaptınız, buna neden gerek duydunuz?

- Çevirilerimin bir bölümünü Sabahattin Eyüboğlu ile başbaşa, gönül gönüle verip kotardık. Bunun dışındaki çoğu ortak çeviriler, ayrı ayrı yapılıp, dil bakımından denetimimden geçmiş çevirilerdir. Bunlarda, çevirinin bir an önce kotarılması isteği ağır basmaktaydı.

- Son yıllardaki yakın arkadaşlarınız kimlerdir?

- Son yıllardaki yakın arkadaşlarım, M. Başaran ve Sami Karaören yanında, otuz yılı aşkın süredir sık sık kapımı çalan, sayıları yirmiyi aşkın öğrencilerim ve her zamanki yakın dostlarımdır.

- Siz pekçok festival ve kitap imza günlerine katılıyorsunuz, ülkemiz insanının kitaplara bakış açısını anlatır mısınız?

- Ülkemiz insanı -okuryazar takımı tabii- kitapla yakın ilişki kuramıyor, özellikle 12 Eylül döneminden beri.

- Devletin kitap alanındaki katkıları yeterli midir, daha neler yapılması gerekir?

- Ülkenin kaderine egemen politikacılar, kitap düşmanlığına prim verir durumdalar adetâ. Devlet yönetimini ellerinde tutanlardan bir kişi gösterebilir misiniz ki, belli bir düşünce konusunda bir kitabı olsun. Bu bakımdan bir çorak ülkedir bizimki. Durum böyleyken, devletin kitap üretimine ve satışında katkıda bulunması söz konusu olabilir mi?

- Son kitabınız, "Uzak Yakın Anılar 1" hakkında, az da olsa bilgi verir misiniz?

- Son kitabım Uzak Yakın Anılar 1, bir tadımlık anılar birikimidir, dört aylık bir hapis yaşamımdan yola çıkıp, çocukluğuma, ilk gençliğime şöyle bir kulaç atarak daha yakın bir geçmişe el atma isteğimin öncü öncüsüdür bence.

- Başka söylemek istedikleriniz var mıdır?

- Başkaca söyleyecek bir şey bulamıyorum, bağışlayın.

- Sayın Vedat Günyol, sevgili ağabey, asıl siz bağışlayın, çok teşekkür ederim, sağolun.●

Vedat Günyol, Mithat Yaban, Mehmet Başaran. 22.12.1990, Karabük

AHMET NAİM ÇILADIR'I ANARKEN

Dergimiz Kıyı'nın son on iki ayında yer alan "atardamar" bölümünde değişik türde pek çok konuyu gündeme getirdik. Son bir yıllık birikimde ilk kez bir yazarın, bir önemli sanatçımızın derli - toplu çabası okurlara sunuluyor.

Bu sanatçımız Ahmet Naim Çıladır'dır.

Konya Sultanisinde bir öğrenciyken, öğrenim gördüğü kentte yayımlanan Babalık ve Öğüt gazetelerinde ürünler yayımlayan Ahmet Naim'in ağabeyinin Zonguldak'a atanmasıyla bu kentin damarına bağlanır. Ve ilk öyküsü KAHRAMAN 23 Mart 1923 tarihinde yayıma başlayan Zonguldak gazetesinde yer alır.

Ahmet Naim'in Zonguldak günleri zamanla dal - budak salarak bir kentin kendini dünyaya tanıtan önemli bir doruğuna ulaşır.

Karaelmas adı verilen kömürün bin bir serüveni, bu yanartaşın yaktığı nice canların söndürdüğü ocaklar bıkıp usanmadan yazdığı yazılarda konu edinilir. Kömürün işletimindeki çarpıklığın boyutları, maden ocaklarının yüzlerce metre derinlerdeki damarına kazma vuran madencinin yalnızlığı göçüklerin, grizuların, ölüm ve ağıtların hüznü yapıtlarında boy verir.

Ahmet Naim, bir yerde İstanbul'da kalem efendisi olup, Babıâli'de ünlü bir yazar olarak yaşamını sürdürebilirdi. Oysa o bütün yaşamını, sevinçlerini, hüznünü, acılarını, yaşamına sokulan çaresizliği yeğleyerek Zonguldak'a gitti. Bir yerde gidiş o gidiş oldu. Öyküler, denemeler, inceleme ve araştırmalar, röportajlar, köşe yazıları yazdı. Bir kısmı bugün de aşılamayan yapıtlar hazırladı. Yazınımızın en büyülü alanlarından özgün çalışmalar ortaya koydu.

Ahmet Naim Çıladır, Zonguldak'ta yaşarken bir ipekböceği sabrıyla kozasını ördü. Dönemin önemli yazın adamlarına çalışmalarının önemini onaylatmasını bildi. Evlat acısından, hapisanenin özgürlüğünü yok eden kötü koşullarına, yüzlerce metre derinlerde ekmek adına yanartaşın damarına kazma sallayanların dramından, düşündüklerini duyup gördüklerini yazmanın dayanılmaz sancılarına değin yoğun bir yaşamın içinden yazınımıza özgün bir kimlik bıraktı.

Bir derginin 'atardamar' bölümüne sığmayacak, belki de kitaplar dolusu bir yaşamdan bir sayfadır okurumuza sunulan.

Kıyıda kalmışlığın hüznünü sevince dönüştürmenin, Kıyı'nın bir görevi olduğu düşüncesiyle yayımladığımız yazıya emeği geçen herkese içten teşekkür ederiz.

KIYI

zonguldak havzasının özgün yazarı

ahmet naim çıladır

● Mustafa KADEMOĞLU

KIYI'nın dergicilikteki soylu yanlarından biri de "ANADOLU'DA KAYBOLMUŞ, YA DA KIYIDA KÖŞEDE KALMIŞ DEĞERLER"e sahip çıkmasıdır. Özellikle 'ATARDAMAR', bu işlevin yoğunlaştığı bir bölüm oldu. Benim bu bölümde yer almama olanak tanıyan Ahmet ÖZER'e, yüreklendiren Mehmet Yaşar BİLEN'e, arşivlerini açan BARTIN gazetesi sahibi Esen ALİŞ'e, İ. Behçet KALAYCI'ya, Doğan ŞADILLIOĞLU'na, Behzat BARUÖNÜ ve Ahmet Naim'in oğlu Sina ÇILADIR'a teşekkürlerimi sunuyorum.

M.K.

Ahmet Naim Çıladır
İstanbul, 1904 - Zonguldak, 24 Nisan 1967

özgeçmişi

1904'de İstanbul'da doğdu. Eyüp Sultan Reşadiye İlkokulu'nu bitirdikten sonra öğrenimine devam etmeyerek hayata atıldı. Yaşamını sürdürmek için bir yandan çalışırken, bir yandan da Fransızcasını ilerletmeyi sürdürdü. Çeşitli beden işleri arasında kendi kendini yetiştirme istemini yitirmeden ayakta kalmasını bilen Ahmet Naim, genç yaşında Zonguldak'a giderek oraya yerleşti. Askerlik sonrasında Ticaret Odası'nda memur olarak görev yaptı. Daha sonra EKİ'de İstatistik Şefliği'nde çalıştı. EKİ müfettişlik kadrosunda iken, 1957 yılında emekliye ayrıldı.

1930'lu yılların başında hikâyeler yazarak yazın yaşamına adımını atan Ahmet Naim için, 1934 - 1938 yılları kitap yayımlama bakımından en verimli yıllar olur. **Zonguldak Kömür Havzası, bir Müstemleke Harbinin Tarihi (Ekonomik İncelemeler), Defne, Uzun Mehmet (oyunlar)** adlı dört kitabı bu dönemde yayımlanır. Ayrıca roman ve makale çevirileri yaparak, bunları gazetelere SONPOSTA, -uzun süre Zonguldak temsilciliğini üstlendi- BARTIN, YENİ ZONGULDAK, 7 GÜN, YURT ve DÜNYA, YEDİTEPE, YENİ OCAK, YENİ ADAM, TOPRAK gibi dergilere gönderir.

1933 yılında, Zonguldak HALKEVİ'nin oluşturduğu 'KÖMÜRÜN BULUNUŞ'nu araştıran komisyonda, Hüseyin Fehmi İMER, Tahir KARAOĞUZ'la birlikte görev alır. (8 Kasım 1829 olarak saptanan bu gün, hâlen ZONGULDAK'ta KÖMÜR BAYRAMI olarak kutlanmaktadır.)

Ahmet Naim, 1940 yazında dört arkadaşıyla birlikte tutuklanmış; Mehmet SEYDA ile birlikte nezarette geçirdikleri o günlerini "BİSMİLLAH" adlı öyküsünde konu etmiştir. Bartın gazetesindeki yazılarından dolayı da zaman zaman kendini mahkeme kapılarında bulmuştur. Mehmet SEYDA: **"Bu olaylar nedeniyle çevresinin selamı sabahı kesmesine aldırmıyor gibi görünse de, bu ona çok dokunuyordu."**[1] demektedir. Büyük oğlu **Farabi**'nin genç yaştaki ölümü, küçük oğlu **Sina**'nın sağırlaşması, eşinden ayrılması, kara yazgısının ürünleriydi. İçki severliği, bu yüzden bir düşkünlüğe dönüşmüştü.

★

O, İstanbul'da doğdu ve Zonguldak'ta yaşadı. Ölüm onu Zonguldak'ta yakaladı. 63 yaşın ana çizgileriyle öyküsü budur. Yeditepe dergisi Sayı: 134 (330) Haziran 1967, s.5 ölüm haberini Doğan Şadıllıoğlu'nun bir söyleşisiyle vermişti. Ahmet Naim'in yaşam öyküsü aynı zamanda Türkiyeli yazarın, sanatçının talihsizliği sorunudur. Acı, ama ne yazık ki gerçek budur.

yazınımızdaki yeri

Hikâyelerinde, yaşadığı çevre Zonguldak ve yöresinin insanını konu edinen Ahmet Naim, Anadolu'daki kapalı çevrenin asılsız göreneklerini, boş inançlarını, kaba baskısını çok etkin ve yalın bir biçimde sunmuştur. Gözlemciliği hemen farkedilen yazarın, sıcak, insancıl duyarlığı ile açık ve usta bir kurgu gücüne de sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenledir ki hikâyelerinin sanatla bezenmiş belgeler olarak değerlendirilmesi gerekiyor.

24 Nisan 1967 günü Zonguldak'ta yaşa-mını yitiren Ahmet Naim'in ölümünden sonra ÇIĞ dergisi onun için özel sayı düzenledi.[2]

★

Ahmet NAİM'in hikâyelerinde "ÖLÜM" temasının ağır bastığını görüyoruz. Bu son derece doğal. Çünkü onun yaşadığı çevre ZONULDAK, yanartaş bulunalı beri hep ağıtlara yakın durmuştur. Maden ocaklarındaki su baskınları, göçükler, işçilerin ateşnefes dedikleri GRİZU patlamaları, günlük olaylardan ve ölüm nedenlerinden biri olarak yaşanmıştır hep. Mehmet Seyda: **"Bizim Zonguldak'ta çalışıtğımız yıllarda, Etibank'a gıden bir aylık raporda şu tümce yer alıyordu: Ağır Endüstri'nin bu tehlikeli çarkı, alınan bütün tedbirlere rağmen sanki insan kanı içmeden dönememektedir. Bu ayın ölü sayısı 9'dur."** diyerek konuya açıklık getirmektedir.[3]

Hikâyelerinde, yöresel köylü tiplerinin, yöresel törelerin yer alması; yeraltı dünyasını (ocaklara inerek, oradaki insanlarla yaşayarak gözleyip öyküleyerek doğallığıyla) yansıtması, Ahmet Naim'in özgün yanını oluşturmaktadır. Ünlü olduktan sonra rahatlıkla ocaklara giremeyeceğini çok iyi bilen Ahmet Naim, dostlukları nedeniyle de uzak - yakın köylerdeki düğünlere giderek, daha rahat gözlem ve birikim sağlayacak rahatlığı buluyordu. Bu nedenle yapıtlarında, kömür ocaklarının buğulu gizemini, somut emeğini, kömür kokusunu duyumsar insan.

Sina ÇILADIR, 'Ereğli Günlüğü' (UYANIŞ gazetesi / Zonguldak - Ağustos '90)nde şunları yazmış: "Tiyatro sanatçısı Yaman OKAY tarafından 'ARKADAŞ SEVGİSİ' adlı öyküsü (7 GÜN, 1942) senaryolaştırılacak. 'TOPRAĞA DÖNÜŞ'ün de senaryolaşmasını kendisine önerdim. Babam, bir gün, yeraltı emekçilerinin olanca gerçeklikleriyle hatırlanacağını, buram buram ekmek ve emekçi kokan bir yeraltı filmi çıkacağını biliyordu. O günler geldi galiba... Gel de sevinme!.."

★

Ahmet Naim, yerel gazetelerde yazdığı güncel yazılarında (özellikle BARTIN gazetesindeki 'HAFTANIN İZLERİ' sütununda KANCA rumuzu ile uzun süre yazdı) Zonguldak yaşamından kesitleri, politik, sosyal ve kültürel etkinlikler ve yerel hizmetler konularındaki görüşlerini dile getirdi. Yakın çevresinden esinlenip, fantezi karışığı, mizahi anlatımla öyküsel yazılar da yazdı Bartın'da. Çevirileri, inceleme - araştırma yazıları, gezi notları sundu okurlarına. Bu onun çok yönlü ve yoğun bir ilgi alanı içinde yaşadığının belgesidir.

Ahmet Naim, anılarını SONPOSTA gazetesi'nde yayımlandığını yazmışsa da, hangi tarihlerde olduğunu belirtmemiştir.

ahmet naim (çıladır)in yazın öyküsü

Tek caddeli bir şehir ZONGULDAK: "Açılmış yerin altında / Sayısız kanlı - kara kapak / Bu kapaklar üstüne kurulmuş ZONGULDAK." (Mehmet Seyda). Bu ZONGULDAK'ta bir AHMET NAİM yaşamış... Ne yazık ki ZONGULDAKLI, bugüne kadar bu güzel insanı, değerli ve özgün yazarı gün yüzüne çıkarmak, yaşatmak değerbilirliğinden yoksun kalmış...

★

1989 Mart başlarıydı. Ahmet ÖZER, KIYI için BARTIN gazetesini araştırmamı önermiş, beni özendirip yüreklendirmişti. BARTIN'ın ciltleri arasında kaybolduğum o günlerde 'YERALTINDA 45 YIL - Maden Kurdu ETEM ÇAVUŞ' öyküsü ilgimi çekti. Çünkü Etem YEMELEK, bir DEVREKLİ'ydi. Öykünün yazarı KANCA (Ahmet NAİM)'di. 'YERALTI ŞEHRİ!' ile ilgim yoğunlaştı. Sadi Yaver ATAMAN'ın onu tanıtan röportajından sonra da konuyu BİLEN ve ÖZER'e aktardım. Bu arada da Ahmet Naim'i ölümünden 22 yıl sonra ilk kez, DEVREK POSTASI'nın sanat sayfası'yla yeniden yazın dünyasının ilgisine sunmaya çalıştım. Ne ses, ne bir nefes!..

★

Nisan 1990'da oğlu Sina ÇILADIR'a, Ahmet NAİM'le ilgili ne varsa, bana ulaştırmasını isteyen bir mektup yazdım. Sina mektubuma şu yanıtı vermişti: "Ahmet NAİM'in sanat mirasına, 1971 yılında siyasi polis elkoydu: Sarı ve kareli defterler... Eski Türkçe yazılı... Yayınlanmamış radyo ve sahne oyunları.. Yayımlanmamış birkaç hikâye... Eski kitaplar, benim kitaplarım, araştırmalarım, "Zonguldak Havzası'ndaki İşçi Hareketlerinin Tarihi -2-" araştırma kitabımın müsvette ve dökümanları ile birlikte yok oldu. En son SELİMİYE ADLİ MÜŞAVİRLİĞİ'ne gönderildiğini öğrenmiştim; orda kayboldu. Hem de, anam'ın armağını bir bavulla birlikte. Bu bakımdan bende, Ahmet NAİM'den kalma hiçbir şey yok; fotoğrafı bile! Sizlerin de ilgisi olmasa Ahmet NAİM'i (bir anlamda yaşamını Zonguldak'a vermiştir) ZONGULDAK'ta bile kimseler anımsamayacaktı. O, yaşamının son yıllarında buna alışmıştı; yahut öyle görünüyordu. Bizim alışamadığımızı görse, duysa sevinir miydi?"

★

Behçet NECATİGİL Hocamın 'EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ' kitabında vardı adı: Ne ki yeterli bilgi yoktu. Oysa Necatigil'in ZONGULDAK YILLARI, Ahmet NAİM'li olmalıydı. Bunu, ÇİĞ dergisinde yayımlanan Necatigil'in bir mektubu, açığa çıkardı: **"Sayın Ahmet Naim Çıladır, sizi tabii biliyorum. Şu an hatırlayamıyorum, tanıştık mıydı. Orda, 41 - 43 yıllarında iki yıl öğretmenliğim var. 4. kez basılacak kitabım için dergi ve kitaplarda bulamadım; bir biyografiniz rica edebilir miyim?"** (12 Şubat 1967 tarihli mektup).

Daha sonra BARTIN gazetesi yönetmeni Esen ALİŞ, "BİR YUDUM SOLUK" ve "KUDUZ DÜĞÜNÜ" adlı kitaplarını armağan edince onu, eserleriyle de tanıma olanağını buldum. "BİR MÜSTEMLEKE HARBİNİN TARİHİ", "UZUN MEHMET'TEN BUGÜNE ZONGULDAK HAVZASI", "UZUN MEHMET" ve "DEFİNE" adlı kitaplarının yayınlandığını da 'BARTIN' gazetesinde çıkan duyurulardan öğrenmiştim. ÇIĞ, YEDİTEPE, YENİ OCAK dergilerini ise DOĞAN ŞADILLIOĞLU ulaştırınca, kaynakçam zenginleşmiş oldu.

★

KUDUZ DÜĞÜNÜ'nün önsözü'nde Mehmet SEYDA, son sözü söylemiş: "Bu kitabı ilgi görürse, sıra öbür hikâyelerine gelecek." Gelecek mi? Ne yazık ki gelmemiş...

Sina ÇILADIR'ın mektubu duruma açıklık getiriyor: **"Geçenlerde HÜRRİYET gazetesi arşivi'nden '7 GÜN'de yayımlanmış 'TOPRAĞA DÖNÜŞ' adlı romanı ile 'KÜMÜK AVRAT', 'ARKADAŞ SEVGİSİ', 'SIRAT KÖPRÜSÜ' gibi bir kaç hikâyesini çıkarttık. Tanınmış bir - iki kayınevi, 'Toprağa Dünüş'ün dilini eskimiş buldu. (ki haklıydılar; yayınlanışı üzerinden neredeyse yarım yüzyıl geçmiş) Şu an pazar bulamayacaklarını söylediler. Hikâyeleri ise, sinema oyuncusu, sanatçı Yaman OKAY'a verdim. Romanı da istedi. Bakalım ne çıkar?"**

Oysa 'ZONGULDAK HAVZASI' kitabı için Ahmet NAİM: "Bin bir müşkülat içinde yoksulluğunu acı acı anladığımız rehberliği yapabilirse.. Bütün emeklerimin, karşılaştığım güçlüklerin manevi karşılığını işte ancak böyle bir haz ödeyebilecekti" diye belirtiyordu duygularını.

Ne yazık ki, bu dileği ölümünden bunca yıl sonra da yeterince gerçekleşebilmiş değildir.

★

Zonguldak'ta 'YENİ OCAK' adlı dergi, 1965 yılında yayın hayatına girer. Bu dergide, 40'lı yılların ünlü öykücüsü Ahmet NAİM'in, yeniden edebiyat çalışmalarına başladığını görürüz. Böylece Yeni Ocak, bu sanatçımızın anımsanmasını, adının sanat çevrelerinde yeniden yankılanmasını sağlar. Çünkü, 1940'lı yılların başlarına kadar edebiyatımızın konusu dışında kalan, yeraltı ve çalışanlarını (madeni ve madencileri) ilk kez 'sanat'a Ahmet NAİM sokmuştur. Ayrıca 20'li yaşlarında 'ZONGULDAK HALKEVİ'nin yayın komitesinde görev alan ÇILADIR, Sabahattin ÂLİ ve Orhan KEMAL'le birlikte 'TEZLİ HİKÂYE'nin öncü yazarlarından biri olma özelliğine sahiptir.

Ahmet Naim Çıladır'ın pek çok ürününe yer veren, 1943 - 1950 yılları arasında Zonguldak'ta yayımlanan A. Karauğuz'un yönettiği DOĞU gazetesi. (Arslan Pulathaneli'nin arşivinden)

★

ZONGULDAK, sanatsal geleneği ve birikimi olan bir kenttir. 1940'lı yıllardaki sanatsal yoğunluk ne yazık ki 50'li yıllarda görülmemiştir.

★

"Büyük sanatçı olmasına karşın, Ahmet NAİM taşrada kalmıştır. Eğer İstanbul'a taşınmış olsaydı, bugün Türkiye'nin en büyük sanatçılarından biri olurdu. Taşra adeta törpülüyor insanı. Soyutlanıyorsunuz bir yerde, günışığına çıkamıyorsunuz."[4] (Doğan Şadıllıoğlu ile söyleşi)

★

Şair: "Zonguldak cennet kokan / Müşkül kentidir emeğin / Uzun Mehmet'ten beriye / Madenci cehennemde rehin." diyor.[5] Yanartaş'ın acılı yazgısını dile getiren bu dizeler, bir anlamda Ahmet Naim'i de anlatıyor. İstanbul'da doğan, gencecik yaşında Zonguldak'a gelen, ömrünü buraya veren ve yaşamını burada yitiren ÇILADIR, mezarıyla, ZONGULDAK'ta yazdıklarıyla dergi - gazete sayfalırında rehin kalmış adeta. Bu inceleme - araştırma yazımız, diyelim ki onu rehinden kurtaracak ilk adım olsun...

★

1990 aralık sonlarında bir madenci grevi yaşadık. Bu grev şunu vurguladı bir kez daha: **"Zonguldak'ta ocaklar, 19.yy ocaklarını hatırlatan bir atmosfere sahiptir."** Madenci, 'insanca yaşamak' uğruna bir grev yapıyordu. Bir anlamda grev, Ahmet Naim'i de güncelleştiriyordu. Çünkü yazan - çizenler, sürekli olarak ocak içi yaşamının, Ahmet Naim'in yazdıklarından pek farklı olmadığını anlatıyordu.

★

"Zonguldak'ın kara yazgısı: KÖMÜR İŞÇİLİĞİ... Zonuldaklı'nın karayazgısı: Yerin altındaki KÖMÜR İŞÇİSİ... Zonguldaklı'nın kara haberi: GÖÇÜK ve GRİZU... Zonguldaklı'nın kara sevdası: İNSANCA YAŞAMAK." diyorlardı.

★

Ahmet Naim'in öyküleri de böyle sürüyordu. Ama sözcükleri farklıydı sadece... Üstelik Ahmet Naim, Yeraltı dünyasını ocaklara inerek, onlarla birlikte yaşayarak yazıyordu. Çünkü madenci mahallesi 10 Temmuz'da oturuyordu. Eski maden işçileriyle arkadaşlıklar kuruyor, dost oluyordu. Ahmet Naim'in asıl ünü de buradan geliyordu...

★

En son hikâyelerini 1946'da yayımlayan Ahmet Naim, 1950'lerden 1965'lere kadar suskun kalıyordu. Bu suskunluğun nedenleri arasında tutuklanmaları, işsizliği, DP'nin silindirinden geçmesi yer alıyordu. Oğlu Sina, 1960 başlarında bu suskunluğunun nedenini sorduğunda babasından şu yanıtı alır: "İkinci dünya savaşı içinde ve sonrası, anti - faşist direniş hikâyeleri de yazmak istedim, yazdım da. Ne ki bunları yayımlamak olanağını bulamadım. **'Büyük İkram'** bunlardan birisidir. Yazdığım direniş hikâyelerini yayımlama olanağını bulamayışım çok etkilemiş, çok üzmüştü beni. Sonra büyük kentlerdeki dergilerle, yayınevleriyle dostlarımla yeterli kadar canlı bağlar kuramamıştım. Bunun başlıca nedeni, Zonguldak'tan bir türlü ayrılamayışımdır. Herşeye rağmen ayrılabilirdim tabii; ama olmadı işte. Üstelik seviyordum bu yöreyi.. Sanat merkezlerinden uzakta sanat yapabimek oldukça güç. 1946'lardan sonra hikâye yayınlamayışımın bir başka nedeni de günlük yazmak zorunda kalışım. Gazetecilik, bana kalırsa, estetik yönünü yok ediyor sanatçının."[6]

★

1965 / 1966 dönemi, Yeni Ocak'ta, 'ATEŞ NEFES'i yayımlanır. Bu ise onun yeniden dirilişi olur. "Sanat Kaygısıyla" yazdığı ve dergi sayfalarında kalmasını istemediği hikâyelerini (15 adet) Hüsamettin BOZOK'a (Yedipete'yi yönetmektedir) gönderir bu dönemde. 'bir Yudum Soluk' ve taslak halinde kalan bir romanı da bu dönemin ürünlerindendir. Ölümünden sonra bu onbeş hikâyenin 7'si 'KUDUZ DÜĞÜNÜ" adıyla Mehmet SEYDA tarafından kitaplaştırılır. Birçok yazarın birbirini çelmelediği, birçok derginin ve yayınevinin bir 'ahbap çavuş'lar oluşturduğu bir dönemde SEYDA'nın bu tavrı bir erdem ve değerbilirlik ömeğini oluşturur.[7]

"doğu"da ahmet naim çıladır

Tahir Akın KARAUĞUZ'un sahipliğini ve yöneticiliğini yaptığı Zonuldak Karaelmas Basımevi'nde basılıp, 1943 yılında okurlarıyla tanışan DOĞU gazetesi (dergisi), o yıllarda Zonguldak'ta yaşamını sürdüren Ahmet Naim'e de sayfalarını açar. Dergi o yılların Zonuldak'ında çıkmasına karşın sanat ve kültürün özellikle de edebiyatın nabzını tutan bir yayın organı olur. Tek partili döneminin Halkevleri dergileri koşutunda bir özellik taşıyan DOĞU'nun görebildiğimiz pek çok sayısında Ahmet Naim'den değişik türde ürünler yayımlanır.

Bir başka yazı konusu olabilecek bu sayıları ilk kez görebilmemizi sağlayarak yazımıza kaynak oluşturan Sayın Arslan Pulathaneli'ye içten teşekkür ederken, bu yazıda, salt sözü edilen ürünlerin başlıklarını vermekle yetiniyoruz:

Havzamızın Kömür İstihsali Eksiimiyor Artıyor
Sütanne (öykü) Kolcu (öykü) İkramiye (öykü)
Ekmek Geliyor (öykü) Bir Memur (öykü) Günlük Hayat (öykü)
Hüseyin Rahmi İle Nasıl Tanıştım, İl Genel Kurulunda Zonguldak kömür Havzamız Dr. Emin Beliğ'in Belli Olmayan Kabri.

Ahmet Naim Çıladır, aynı zamanda derginin yönetmeni A. Karauğuz'la birlikte, "ZONGULDAK KÖMÜR HAVZAMIZ" üzerine bir dizi yazıyı derginin birkaç sayısında yayımlar. Bunun yanında **Fuzuli'nin Duası Barbaros Hayrettin, Yirmi Dokuz Yıl Olmuş, Yeni Bir Yıldız Doğdu, Bizde Böyle Adamlara Vatansever Derler, Fevzi Çakmak, Recep Peker, Biliyorum, Zonguldak Gazetesi** başlığını taşıyan yazıları da DOĞU'nun sayfalarında yer alır.

ahmet naim'in "bartın"lı yılları

Sadi Yaver Ataman, Ahmet Naim'le yaptığı bir röportajda, onu şöyle tanıtıyor: "Tatlı gülüşü, yüzünde samimiyetten emin olduğum bir sürü manalara karışıyor. İki göz kuyruklarından şakaklarına doğru çizgilenen vakitsiz buruşuklar, saçının perçemi daima

üzerine düşen alnının çizgilerine kaşlarının sivri ucunda karışarak, gençliği ile adeta alay ediyor. Gözleri sıkı bir nezlenin nekahetini geçiren hastalarınki gibi çakmak çakmak, hafif kırmızı... Bir zeka sembolü olan sivri burnunun iki yanındaki hatlar ince dudakları ile kaideleşen üç 'dil'ı müsavi bir müsellese ne kadar benziyor. Bir yanı muhasip; bir yanı kâtip ve her tarafı pişkin bir gazeteci ve muharrir, ince kıyım bir genç."[8]

Bu röportajda, Ahmet Naim, yazarlık öyküsünü şöyle anlatıyor: **"Mektep sıralarında güzel yazı yazmaya hevesim vardı. İlk yazımı mektepte çıkardığımız 'Hortlak' isimli mizah gazetesine yazmıştım. Bugün bir kaç gazete (yerel ve ulusal), bir kaç mecmuada fıkra, hikâye ve madde neşrediyorum. Bartın'da ve Yeni Adam'da hikâyeler yazıyorum."**

Bartın'daki "Haftanın İzleri"[9] sütununda hikâyeciliği konusunda da şunları söylüyor: **"Ben hikâyeyi hayallerin uydurma vakaları telâkki etmem. Yalnız önüme çıkan değil, benim önüne çıktığım bir sürü hadise, benim için, yazacağım hikâyenin en hakiki mevzuudurlar. Bu mevzuuların içine gömüldüğüm, beraber yaşadığım da olur. Hikâyeci demek, aynı zamanda folklorcu da demektir. Cemiyet hayatını analiz edebilmek için onun yaralarına parmak basmak, yalnız dıştan ve iyi taraflarını değil, kötü taraflarını, hakiki mahiyetlerini de görerek meydana koyabilmek hünerdir... İşte oturduğum yerden yazmaya çalıştığım hikâyelere vermek istediğim kıymet, üslup, teknik, fikir itibarıyle olmasalar bile - hakikate uygunluk itibariyledir."**

Sadi Yaver Ataman'ın, söz konusu röportajında; **"Ahmet Naim'in asıl hususiyeti, etraflı görüş ve hayatın karakteristik taraflarını ve içyüzünü sezerek buluş kabiliyetidir. Orjinal ve sürükleyici bir üslupta konuştuğu kadar, yazmasını da bilen bir adamdır. Bu cihetl fıkra ve hikâyelerindeki en belirgin bir özelliktir. Hikâyelerinde rol verdiği kişiler, içimizde yaşayan tiplerdir. Hikâyelerinin sosyal bakımdan benzerlerini hayatta her gün görmekteyiz. Kültür seviyesini, görüş ve zekasını inkişaf ettirecek kadar Fransızca takip edebilen Ahmet Naim, tercümelerinde bile ince zekâsının ve çekici üslubunun hayranlığını uyandırırdı."** demektedir.

Ahmet Naim, yazma alışkanlığı için de şunları söylüyor: **"Mevzuyu tasarlamak, plânını yapmak, kafada iyice yoğurmak gerek. Fakat ben, çok kere, oturdum mu tasarladığım mevzuyu ikmal etmiş olarak kalkarım."**

Ahmet Naim, 'Haftanın İzleri' için de şunları yazıyordu köşesinde: **"Okuduğunuza takip edildiğinize, harcadığınız kafa enerjisinin boşa gitmediğine en güzel bir delildir bu yazılar. Zaten yazıcılığın bir çok muhatarasına mahrumiyetine filan rağmen, tadına doyum olmayan manevi zevki de bunun burasında ya... Bartın'da çıkan yazıların işaret ettiğim hususiyetini bildiğim için, bu fıkraları gazeteye vaktinde yetiştirmeye azami bir dikkat gösteririm. 'Haftanın İzleri' bir hafta boş kalsa içimi bir üzüntü kaplar; o haftanın yazı faaliyeti ne kadar çok olursa olsun yine kendimde bir boşluk ve boşalma duyarım.**

Bu hafta 'Haftanın İzleri'ne ne yazacağım diye düşünüyorum. Mevzu yok mu? Var. Lâkin, bu düşünce arasında yine düşünüyorum: falan şeyi yazsam filanca kes darılacak. İlk karşılaşmada:

- Kanca'nın ucu bize de mi takıldı? diye takaza yapacak. Şunu yazayım, o zaman da Bay ** küplere binecek. Pekâlâ, Belediyenin şu müzmin elektrik işini ele alayım ve 'evlerimizde ispermecet mumu saklamaktan ne zaman kurtulacağız.' diye sorayım. Üzerinde Matbuat kanununun 30 uncu ve Türk Ceza Kanunu'nun iki yüz kaçıncı maddesi yazılı bir mahkeme celbiyle burun buruna gelmek ihtimali mevcut! Hem de yalnız olsam iyi, bizim İbrahim Cemal de beraber.**

İstanbul'daki muharrir arkadaşlardan Hüseyin Avni, gazeteciliğin en derli toplu ve en veciz tarifini yapan adamdır. O der ki:

- Gazetecilik, sert rüzgârlı bir havada kotra kullanmaya benzer. Eğer rüzgâra göre yelken kullanmasını bilmezsen devrilmek an meselesidir.

Haftanın İzleri'ni ilk kez (B. H. İmzasıyla) Zonguldak gazetesinde yazmaya başladım; 'BARTIN' gazetesinde kemâle erdi. Kemâle (olgunluk) erdi diyorum; sık sık mecburi tatile çıkan bu gazeteden sonra, sık sık yazma imkânını Bartın'da bulduğum için."

★

Haftanın İzleri, Kancasız yayınlanmak durumunda kalınca, buna gönlü razı olmayan İbrahim Cemal Aliş, bu kez "Canca" rumuzu ile sürdürür sütunu ve çok sürmez, sütun Kancasına yeniden kavuşur.

★

Ahmet Naim'in Bartın'daki yazı ve öykülerinden, yaptığı çevirilerinden şöyle bir dizi oluşuyor:

çevirileri

YERALTI ŞEHRİ (Fenni Roman - George PRICE, (sayı: 567) / İleri ile Gerinin Çarpıştığı Memleket, İSPANYA - Madeleine JACOP (sayı: 574) / MUSTAFA KEMAL - PETİT PARİSİEN'den bir MAKALE / EKONOMİK YAZILAR - BOLLUK İÇİNDE SEFALET (Dizi yazı) / DEVREK MAHYASINDA NELER GÖRDÜM?

hikâyeleri

1- Mizahi tipik hikâyeler: CEMAZİYELEVVEL (sayı: 357) CEMAZİYELAHİR (duyurusu var, yayınlanmamış) TUFEYLİ (sayı: 325) / DEFİNE (oyunlaşan öyküsüdür)

2- Geçmiş Günlerin İzlerinden: HAFIZ HANIM (sayı: 389) / GÖZDAĞI (sayı: 393)

3- Saltanat Devrinde Maden Amelesi adlı seri: İKİ HAMİT (sayı: 428) / YERİN ALTI ve ÜSTÜ (sayı: 429) / MADEN KUYULARINDA YARIM ASIR (sayı: 574) / 20 LİRA MÜKÂFAT (sayı: 422)

4- Tipik Hikâyeler: CÜNBÜŞ (sayı: 318) / ŞÖHRET HIRSI / ÜÇ DERDİM VARDI (sayı: 425) / BİR BONO HİKÂYESİ (sayı: 555)

5- Haftanın İzleri: CUMHURİYET ONÜÇ YAŞINDA (sayı: 518) / BOZOMBO (sayı: 580) / RADYO / BELEDİYE TOPCU (sayı: 550) / BEDRİ GÜNERİ (sayı: 694) vb...

6- Gezi - İnceleme: BİR HAVA YOLCULUĞU (sayı: 645) / MADEN KÖMÜRÜNÜN TARİHİ (sayı: 658)

ÇIĞ ON

Sedat Simavi'den Ahmet Naim'e

Azizim Naim Bey,

Size iyi bir havadis ğim Kitapçı Semih Lütf A. B. çok asabını hareketini öğrenmiş ve m sir olmuş. Doksan bin varlık vergisini vermek için tün varını yoğunu ipotek et sine rağmen sıf benim beğ diğim bir eseri basmak arzu ile romanınıza talip oldu. B de ötekine inat, romanınız mak için sembolik bir ücr lan elli lira vermesi kâfi ğunu söyledim. Bana d parayı verdi. Size telfen vale gönderiyorum Elli bizim Bayii Nazif Aytan alınız. ve Semih Lütfü B bir makbuz gönderin z.

Romanınızı A.B olacak zat okumuş. Bana getirdi. Ve bin dereden su getirerek kendi tabirince "aşkî" olmadığı için te eddüt ettiğini söyledi. Tepe n attığını söylemeye bilmem üzüm var mı? Romanı elinden aldım ve kendisini def'ettim... "Dişi kuş" gibi gençliğin ruhu nu yıpratan, mevzu ve lisan meselesini nazarı itibare almadan, ahlâk düşürücü neşriyat yapan bu adamların Babıali Caddesinde kitapçılık yaptıkları bir zamanda yaşıyoruz. Bundan dolayı ne kadar esef etsek yeridir.

Kitabınızı başka kitapçıya teklif edemedim. Buna benzer bir cevap almaktan korktum. Roman neşriyatı Çiçeksaydım, bunlara inat basardım, fakat o vadiye girmek istemiyorum. Si de yalancı çıktığımdan dolayı mahçubum. Fakat ne yapa bi, yalancı bir adamın ipiy uya inmek saflığına ka- duru

Azizim Naim Bey,

Mektubunuzu aldım. Bah settiğiniz kitap beni alâkadar Resimlerini görüşeyim ve uyhalarını

Sizin romandan manev kâr beklediğinizi bildiğim sizin hesabınıza yaptığı maddi fedakârlıktan dola ni mazur görünüz. Maksa manınızı bastırmak ve S Lütfü'nün yaptığı bu centi ce hareketten dolayı ken memnun etmek idi. Eğe vergisinden dolayı bu z sılmamış olsaydı, b

"bartın"dan

HAFTANIN İZLERİ

"cumhurlyet onüç yaşında"

Ne idik, ne olduk?

Bir yarım müstemleke.. ecnebilerin kasalarını dolduran açık bir pazar.. garp sanayiini besleyen bir hammadde memleketi.. gırtlağına kadar borca batmış ve bu borcun faizlerini karşılamak için en bereketli gelir kaynaklarını emperyalist devletlerin hırs ve iştihasına bırakmış, düyunu umumiyeli, kapitülâsyonlu bir memleket!..

Bu memleket, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye'sidir.

Siyasal, finansal ve ekonomik istiklâline sahip bir yurt.. bereketli topraklarından yer yer ulusal sanayiin birer sembolü gibi baca fışkıran mübarek bir yurt parçası.. düzgün maliye, denk bütçe.. gelirkaynakları ulusal menfaatlere akan düyunu umumiyesiz, kapitülâsyonsuz bir memleket..

Bu, cumhuriyetin Türkiyesidir.

"Türk, Ermeni, Rum, Musevi hep Osmanlı, hep kardeşiz".

Bu parça, Osmanlı mekteblerinde okutulan şarkılarla Türk çocuğuna öğretilen Osmanlı milliyetçiliği düsturudur.

"Türküm. Doğruyum, çalışkanım. Yasam: büyüklerimi sevmek, küçüklerimi korumaktır..."

Bu da, Cumhuriyet mekteplerinde Türk çocuğuna belletilen "Türkün amentüsü"dür.

"Düştü rahmi maderden Osman"

"Dört yüz arslandan bu vatan kaldı bize yadigâr".

Bu Osmanlı taih telâkkisidir.

"Türk" en eski bir tarihe ve eski bir medeniyete sahip bir milettir; cihana medeniyet taşımış bir ulustur.

Bu da cumhuriyetin tarih telâkkisidir.

Cumhuriyetin yaptığı inkılâblar o kadar çok ve o kadar baş döndürücüdür ki, söze başlarken söylediği gibi bu satırlar ana hatlardan bazılarını bile çizmeğe kâfi değil.

Kanunlarda inkılâb, kıyafette inkılâb, yaşamda inkılâb, kültürde inkılâb... inkılâb, inkılâb!..

Ve,

Türk topraklarında Türk bayrağı,

Türk sulannda Türk bayarğı,

Türk göklerinde Türk bayrağı...

İşte, on ikinci yıldönümüne erdiğimiz cumhuriyet budur.

Zonguldak: Kanca

bartın'dan alıntılar

DUYURU (Bartın gazetesi sayı 656)

"Yazarımız Ahmet Naim'in (KANCA)- arkadaşı Celal BORA ile birlikte yazdıkları "UZUN MEHMET" isimli dört perdelik oyunu, Cumhuriyet Halk Partisi Genyönkurulunca, Halkevleri sahneleri için oyun olarak seçilmişti. Bu eserin basımının bitmek üzere olduğunu ve parti kanalıyla Halkevlerine dağıtılacağını öğrendik. Bilindiği gibi bu oyun, ilk kez ANKARA HALKEVİ'nde, sonra da 'ZONGULDAK HALKEVİ'nde oynanmış ve büyük ilgi görmüştü. Havza'da kömürü ilk bulanın UZUN MEHMET olduğunu ortaya çıkaran da Ahmet NAİM'dir. Kendilerini kutluyoruz.

★

'ÜÇ DERDİM VARDI'dan bir bölüm:

"Benim üç derdim vardı: Anamın burnu, Kerime hanımın karnı, benim de cebim... Bunlardan ilk ikisi ameliyat ve ciddi tedavi ile geçen arızî dertler. Sonuncusu ise - Yunus Nadi Bey gibi asrın Karun'unu istisna edersek - bütün meslektaşlara mukadder ezeli ve ebedi illet: ZÜĞÜRTLÜK." (Bartın gazetesi, sayı: 425)

MADEN KUYULARINDA YARIM ASIR

toprak kurdu etem çavuş[10]

- Elma kurdu değilim ben! Ben toprak kurduyum, işçiyim, işçi! Baba evinden madenlerden dört yaşında, kendi unumla, kendi tuzumla ve kendi çarığımla geldim.

Elma kurdu olmadığını söyleyen adam, yeraltı işçisi Etem Çavuştur. Pardon! Size Etem Çavuşu tanıtmadan önce, sözlerini nakle başladım. Bir halk çocuğu olduğum için, ne de olsa protokolde noksanlarımız oluyor. Müsaadenizle evvelâ işi tamamlayayım:

Etem Çavuş, şimdi altmış yaşındadır. Fakat yarım asrı on yıl aşan yaşına bakarak Etem Çavuşu artık köşe minderinde pineklemeğe namzet bir ihtiyar zannetmeyiniz; aldanırsınız.

İri kıyım bir gövde, geniş omuzlar, sert çizgilerle bezenmiş ve kına ile beyazlığı giderilmiş saçlar.

İşte "Bartın" karilerine, yeraltında geçen kırk beş yıllık iş hayatının akislerini canladıracak, maden kuyularının acı, tatlı taraflarını, başından geçen ve şahidi olduğu bir çok korkunç maden kazalarının en enterasanlarını anlatacak olan adamın muhtasar bir portresi.

İşte Etem Çavuş da geldi. Yeraltı kurdunun elindeki bastonu hayli garib buldunuz anlaşılan.. Bir tarafı küçük bir kazma, öbür tarafı küçük bir çekiçten ibaret, çelik bir sap altında uzun bir çubuk! Bu acayip bastonun büyük marfetleri vardır. Etem Çavuş, bu bastonla ocak bağlarının sağlamını, çürüğünü ayırdeder.

"Ocak bağı"nın ne olduğunu bilmem biliyor musunuz? maden işlendikçe altı oyulan toprak tabakalarının çökmemesi için galerilere, tersine dönmüş bir "U" şeklinde vurulan direklere "bağ" derler. Etem Çavuş, altı oyulan koca dağlan sırtında taşıyan bu direklere, işte o elindeki acayip bastonun çekiç tarafıyla vurur. Bu vuruş, tıpkı bir piyanistin piyano tuşlarını yoklamasına benzer. Tuşuna dokunulan akortsuz bir tel, nasıl ki düzensiz bir sesle "ben buradayım" derse, bastonun çekiç tarafıyla yoklanan direk bağları da, sağlamlıklarını, çürüklüklerini öylece açığa vururlar.

kitapları hakkında yazılanlar

BİR YUDUM SOLUK:[11] (7 GÜN'de 'YERALTI ŞEHRİNİ BERABER GEZELİM' adıyla yayınlanmış)

Sina ÇILADIR kitabının önsözünde şu dilekte bulunmuş: **"Hiç değilse önümüzdeki 38 yılda (1933'de yazılmış) artık eskisin bu kitap!.."** bu kitabın bir özelliği de, 135 yıllık havzada emekçilerin en acılı dönemine ışık tutan ve hikâye stiliyle yazılan ilk maden röportajı olmasıdır. İlk yazılışı üzerinden geçen 38 yıla karşın, bugün bile hâlâ, özellikle maden işçilerinin ocak içi yaşantısı açısından sanki dün yazılmış gibi taze ve güncel..." (1971).

Ne yazık ki eskimedi... 2000'e 10 kala ZONGULDAK, büyük bir madenci grevini yaşadı.

BİR MÜSTEMLEKE HARBİNİN TARİHİ: "Ahmet Naim, yazı dünyasına, Bartın ve Zonguldak gazetelerinde neşredilen içtimaî mizah hikâyeleriyle girmiş; çok ince ve nükteli buluşları ile muhitine kendini çabucak tanıtmış, yazdıklarını beğendirmişti.

1931 yılı sonlanna doğru Ahmet Naim'in İstanbul gazetelerinde, bilhassa havzamız hakkındaiktisadi etütleri okunmaya başladı. Türkiye yazıcılığını hemen hemen inhisar altında tutan ve sütunlarını yeni bir kaleme açmakta çok hasis olan İstanbul gazetelerinde kolayca yer bulan Ahmet Naim'in, çok geçmeden belli başlı üstat kalemlerin satırladığı sütunlara yükseliverdiği görüldü. İki yıl önce de **"Zonguldak havzası - Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar"** eserini verdi. Fransızcaya çevrilen, Kültür Bakanlığınca da kabul edilen bu kitap, havzamız hakkında yazılan ilmi ve ilk orjinal eser olduğu gibi, Ahmet Naim'in de ilk verimidir. Birçok kritiklerin verdikleri hüküm, tek bir nokta etrafında toplanmıştı: Eser her bakımdan muvaffaktı, ifadenin inandırıcılığı yazı tarzının olgunluğu ve muharririnin ihatalı görüşleriyle tahlilleri çok beğenilmişti. "Bir Müstemleke Harbinin Tarihi" adını verdiği bu kitap, İtalyan - Habeş "gayri resmî" harbinden mülhem olmuştur. "Bir Müstemleke Harbinin Tarihi" kitabının son satırlarında da okunduğu gibi "dava", bir İtalyan - Habeş davası değildir. Dava, başkasının gözyaşı ızdırap ve esareti bahasına kasalarına altın akıtmak hırsıyla azıyan emperyalizmle, bu kanlı emperyalizmin yuvarladığı medeniyet silindirinin altında hurdahaş olmamak için çabalayanların davasıdır." Ahmet Naim'in ikinci eseri için seçtiği bu çok çetin mevzu, onyedinci ve onsekizinci asırlara kadar uzanmaktadır. "Bir Müstemleke Harbinin tarihi", emperyalizm devrinin anası kapitalizmi doğuran şövalye uşaklarının, federal ırgatlarının, kalkınmalarından başlar. Dünyanın bir kıtasından ayaklandığı halde diğer dört kıtaya kuduz ihtiraslarını sığdıramayan emperyalizmin yirminci asırda, bütün yeryüzünde verdiği meydan muharebesinin kanlı sayfalarına gömülen hadisat, diyalektik bir tokuşturuşla didiklenmiş, ilgileri sadeliği, gerek ifade ve yazı tarzı, ilk eserinden çok daha olgun-

laşmış çok daha tekamüllere ermiş." Celâl BORA / ZONGULDAK[12]

İbrahim Cemal ALİŞ de bu kitap için, Bartın'da CANCA rumuzu ile ve HAFTANIN İZLERİ sütununda şunları yazmış: "KANCA (Ahmet Naim) beklenen kitabını çıkardı (Bir Müstemleke Harbinin Tarihi. Memleket Basımevi - Bartın / 1937). Bu kitap bir çekirdeğin etrafına sarılan kat kat kabuk değil, kabukları ayıklanmış hakiki bir özdür. Kanca, bu özü meydana çıkarmak için çok uğraşmış, çok kabuk ayıklamış, bir "müstemleke"nin ne olduğunu, "müstemlekeci"lik tarihinin en karekteristik ve ibret verici olaylarını bir yere toplamıştır.

Daha ilk kitabı: "Uzun Mehmet'ten Bugüne Havzanın Tarihi" eseriyle geleceğe kıymetli verimler, yazı dünyasına, Bartın ve Zonguldak gazetelerinde neşredilen içtimai mizah hikâyeleriyle girmiş; çok ince ve nükteli buluşlarıyla muhitine kendini çabucak tanıtmış, yazdıklarıyla beğeni kazanmıştı. Kitaptaki ifadelerin inandırıcılığı, yazı tarzının olgunluğu ve yazarın ihatalı görüşleriyle tahlilleri her türlü takdirin üzerindedir."[13]

kitaplarından alıntılar

BİR YUDUM SOLUK'TAN

Bölüm - 1 - KÖR KARANLIKLAR İÇİNDE

Öyle bir "şehir" düşünün ki en az ikiyüz elli metre yerin altında batmış olsun. Tıpkı, bir yerüstü şehrinde olduğu gibi; ana caddeleri, "semt yolları", aralıkları ve "çıkmaz"ları bulunsun. Bir insanın zorlukla sığabileceği kadar dar, güçlükle inebileceği kerte inişleri mi soruyorsunuz? Onlar da boldur yeraltı şehrinde...

Kaldırıyoruz kafamızı, "nakıs ikiyüz elli"deki bu şehrin tavanını gökkubbenin değil; taş, toprak ve kömür blokları ile kaplı kara bir duvarın sınırladığını görüyoruz...

İşte bu şehirde otuz bin can soluk alır. Bu otuz bin canın evleri karanlık galeriler, aralıksız emek öğüten "baca"lardır. Burada da bir yerüstü şehrinde olduğu gibi canlı bir kaynaşma vardır; birbirini tamamlayarak, destekleyerek sürdürülen yaman bir iş kaynaşması...

Bölüm - 3 - BİR EDEBİYATÇI'NIN DİLİNDEN ZONGULDAK KÖMÜR HAVZASI

Yeraltı gündelikçilerinin en gençlerinden şair Ahmet Turgut: MADEN EDEBİYATI yaratabilmek için işçi olmuş ocağa... İşte söyledikleri:

- Öğrenim hayatım boyunca koyu bir edebiyat heveslisi olarak tanındım. Bu amatörlük gayretiyle edebiyat çeşitlerinin hemen hepsini inceledim. Çalışmalarım sırasında yana yakıla gördüm ki, aşağı yukarı yüzyirmi yılı aşkın bir kömür madenciliği tarihi olan yurdumuzda, Behçet Kemal Çağlar'ın bir - iki şiiri, senin birkaç hikâyenden başka maden kuyularını, kuyulardaki iş hayatını konu alan edebî çalışmalar yok. Diyebilirim ki Türkiye edebiyatında madenciliğimiz hemen hiç yer almamıştır. Zonguldak, bu doğrultuda çalışacak olanlar için öylesine geniş bir kaynak ki... Olayları böylesine sıcağı sıcağına yoğurarak onu kitlelere mal etmesini bilen bu memlekette, Zonguldak gibi Türkiye ekonomisinin temel direği olan bu yerde, nasıl oluyor da o güzelim madenciliğin acı, tatlı tarafları anlatılamıyor? Göçük altında sönen solukların, ateşnefeste parçası kalmamacasına dağılan işçilerin, birkaç saat içinde saçları apak olan Akbaş Muratların öykülerini, destanlarını kuşaklar boyu aktaracak ne bir türkü, ne bir mani ve ne de bir deyiş yaratılıyor.

Zonguldak'ı madeni ve insanı ile mahvetmeye çalışan ve bunda bir ölçüde başarılı olan Fransız sömürgecileri olmuştur. Ben madenlere gelmeden önce buranın işçisi için: "Kundurasını kap yapa-rak su içer, vücudundaki firengi yarasına köstebeği karnından yararak bağlar" gibi bir takım inanılmayacak şeyler işitmiştim. Kendimi fiilen bir yeraltı adamı olduktan ve onlarla kaynaştıktan sonra gördüm ki, anlatılanlar gerçek dışı şeyler değildir. Ve bunun suçu, ta Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana Türkiye'nin gelişmesine engel olan yabancı sermayedir, yani emperyalist sömürüdür.[14]

uzun mehmet'ten günümüze zonguldak

Zonguldak'taki kömür madeninin işletmeye açılışı, Türkiye'yi Batı kapitalizminin boyunduruğu altına sokan 1838 ticaret anlaşmasından on yıl sonraya rastlar (1848). Oysa, kömürün bulunuş tarihi, 1829'dur.

Köylüye göre maden, bir iş kapısıdır; cankurtarandır!

Köylünün hangi şartlar altında madende çalışmaya razı olduğunu bilmek, bu konuda okura temel bir fikir verecektir:

"... Hazine-i Hassa idaresi zamanında (1848 - 1865) Zonguldak köylüsü maden ocaklarında tıpkı müstemlekelerdeki amelenin şeriati hayatiyesi içinde, bir orta zamanı ırgadı gibi çalıştırılıyordu.

"Bolu Salnamesi", 1822 yılında, Ereğli'nin Köseağzı mevkiinde "yanan taşlar"ın bulunduğunu yazmaktadır. Ancak, Zonguldak Halkevi, 1933 yılında, Hüseyin Fehmi İmer, Tahir Karaoğuz ve A. Naim'den kurulu bir komisyonu, kömürün bulunuş tarihini tesbitle görevlendirmiş; Komisyon, Bolu Salnamesi'nde verilen bilgiden de yararlanmak suretiyle, Türkiye'de maden kömürünün ilk defa, Ereğli'de, Uzun Mehmet isminde bir köylü tarafından ve 1829 tarihinin 8 Kasım günü bulunmuş olduğunu tesbit etmiştir. Bu dönem içinde, köylü - işçiye ödenen taban ücretinin ne olduğunu (hattâ ücret ödenip ödenmediğini) bilmiyoruz. Yalnız, 1870'lerde kömür ocaklarında çalışmaya başlayan Ethem Çavuş (Yemelek) isminde bir işçinin, Ahmet Naim tarafından derlenen anılarında madende çalışan köylü - işçiye gündelik olarak para yerine kalay, Amerikan bezi ve basma verildiği belirtilmektedir. Gene aynı anılarda, işçiye ilk defa, işgücü karşılığını para olarak ödeyen kumpanyanın "Kurci Kumpanyası" olduğu yazılmaktadır. Sözü edilen kumpanya kömür işletmeciliğine 1885'lerde başladığına göre, bu tarihten önce havzada maden işleten yabancı kumpanyalar ile şahısların, köylü - işçiye işgüçleri karşılığı para ödemediği ortaya çıkmaktadır.[15]

hakkında yazılanlar

Behçet KALAYCI, 'Eski Soğuksu Köprüsü' adlı şiirinde şu dizelerle tanıtıyor Ahmet Naim'i: "Birden tersine aktı zaman şeridi / Koltuğunda dergiler kitaplar / Egzotik yüzünde bir özbek hüznü / Ahmet Naim Çıladır göründü / Şapkam yoktu çıkaramadım / Öykünün bu büyük ustasına / Tamennah çektik karşılıklı / Dudakla-

Sahibi ve başyazarı
İBRAHİM CEMAL ALİŞ
İdare evi: Hükümet caddesi No: 8
Basımevi: Yukarı Çarşı No.15
BARTIN
Telgraf adresi: BARTIN GAZETESİ
Kuruluş tarihi: 6 Eylül 1924

Bartın

HAFTALIK MEMLEKET GAZETESİ

Tanesi (5) kuruş
ABONE VE İLAN
Yıllık abone 250, altı aylık 130, üçaylık 70 kuruştur. İcra, mahkeme ve tapu ilânlarının satırı 5, diğer resmî ilânların 10 kuruştur. Ticaret ilânları pazarlıklıdır.
Abone ve ilân bedelleri peşin alınır.

Sayı: 582 | 18 Şubat 1937 — Perşembe | Yıl: 13

MADEN KÖMÜRÜNÜN TARİHİ
YAZAN: AHMED NAIM

Kritik:
BİR MÜSTEMLEKE HARBİNİN TARİHİ
Ahmed Naim—Bartın: Memleket basımevi, 1937—50 kuruş.

HAFTANIN İZLERİ
Beğenilen Halk Evi
—1 inci sayfadan artan —
sırtında dağ yollarından, patikalardan, çıtırlardan geçerek yaptığımız bu zahmetli seyahatlerden, kendi hesabıma, büyük

Direkçilik hakkında mühim bir rapor
— Birinci sayfadan artan
daima ocakları başında bulun... ...malarından amelesinin irtik... ...ceği ...

rımızda acı gülücükler / Dante'nin cehenneminde ürpermedim / Onun öykülerinde ürperdiğim kadar / O öyküleri ki emeğin sonsuz çilesinden / Karanlıkta açmış güller gibiydiler." (Yayımlanmamış bir şiirinden)

★

Mehmet SEYDA da, Ahmet NAİM'i nasıl tanıdığını şöyle anlatıyor: "1937 güz'ü başlarında Zonguldak'a yollanırken, dağarcığıma bir şeyler koymak, hazırlıklı gitmek isteyip, Eminönü Halkevi Kütüphanesi'ni altüst ettim. Koskoca kitaplıkta Türkiye'nin bu en büyük ağır endüstri, kömür üretim bölgesiyle ilgili bir tek kitap bulabildim: UZUN MEHMET'TEN BUGÜNE KADAR ZONGULDAK HAVZASI (1934). Yazar Ahmet NAİM. Yedisinden yetmişine bütün Zonguldaklılar'ın KANCA AHMET'ini ilkin böyle tanıdım. Sonra Sedat SİMAVİ, bir mektubunda: "Orda çok kıymetli bir yazar (Ahmet Naim) vardır; hikâyecilik konusunda size faydalı olabilir" diye yazıyordu. O zamanlar ticaret odası kâtibiydi. 1946'da Zonguldak DP il merkezine gidip onu görüşüm, meğer son görüşümmüş. Askerdim. Ayak üzeri bir kaç sözcük konuşabildik. Bana, bütün umutlarını bu yeni partiye bağlamış gibi gelmişti. Sonrasında neler oldu bilmiyorum; yirmi yıl birbirimizi yitirdik. Derken 1966'da bir mektuplaşmadır başladı aramızda. Dergilerde kalmış öykülerini bir araya getirip bastırmak istiyordu." (KUDUZ DÜĞÜNÜ'nün ÖNSÖZÜ'nden)

ahmet naim diye biri

Güçsüzlüğü mü yoksa olanaksızlığı mı unutturdu Ahmet NAİM'i? Bence, OLANAKSIZLIĞI...

Ahmet Naim, hayat mektebinden yetişme bir öykücü. Peki nedir Ahmet Naim'in öykülerinin nitelikleri? Her şeyden önce bir yöre öykücüsüdür O.

Mehmet Seyda ve Ahmet Naim uzun bir dönem Zonguldak'ta beraber olduklarından, her ikisinin öykülerinde birbirlerinin çalışmalarına ışık tutabilecek bölümlere rastlamak olanaklıdır. Ama Ahmet Naim gözlemcidir hep: Yazar - kahraman özdeşliği içinde olayın akışına yön vermez aksine, olayı dışardan etkileyerek onun yön değiştirmesini sağlar. Bununla birlikte Ahmet Naim'in yapıtlarındaki gerçekçilik, duruk, gerçeğin fotoğrafik bir tesbiti değil, tam aksi dinamik ve devingendir. 'Bir Yudum Soluk'ta iyicene ustalaşan Ahmet Naim, 'Kuduz Düğünü'nde sıcak, başarılı yedi öyküyü bir araya getirebilmiştir."[16]

★

"Ahmet Naim öleli, 5 yıl oldu. Toprak ve özellikle toprakaltı insanlarının büyük savaşımını, özel yaşamlarını anlatarak Türk öykücülüğüne gerçek nitelikte maden öykülerini yerleştiren ilk sanatçıdır. Kendi döneminde gerek öykü tekniği, gerekse öykülerine seçtiği konuların özelliği bakımından bir çok sanatçıyı etkileyen Ahmet Naim, iki kitabıyla da olsa gelecek kuşaklar için aydın bir çizgi olmaya devam edecektir. O, çok yönlü ve özlü bir sanatçıydı. (Enver Bayam, Çığ, sayı: 3, 1972)

★

"Ahmet Naim, her şeyden önce bir yazardı. Kendine has bir üslubu vardı. Yazılannda konuşurdu sanki. Okur, fakat derinliğine inemezdiniz yazılarının. Çünkü O da inememiştir. Çünkü O yazdıkça, derinler daha derin oluyordu. Kendine özgü bir dünyası vardı ve oraya gidiyordu tüm öyküleri.

Şakacıydı, nükteciydi. Telaşı sevmez, ağır ve ciddi konuşurdu." (Alaattin Uysal, Çığ, sayı: 3, 1972)

'ÖLÜM AĞZI'nın yazan İrfan YALÇIN da Ahmet Naim için ÇIĞ'a şunları yazmış: "Oğulları Farabî ve Sina'nın (çocukluk arkadaşlarımdılar) babalanyla bir arkadaş gibi konuşmalanna şaşar kalırdık. Kuduz Düğünü adlı kitabını okuduktan sonra (ortaokuldaydım o zaman) Ahmet Naim, bir başka anlam, daha başka bir büyüklük kazanmıştı bende.

Oğlu Farabî'nin cenazesinde Ahmet Naim, bilinçli bir tasa içindeydi. Benim gözüm hep onun üzerindeydi: Ağlamıyordu ama, dokunsan, dökülecek gibiydi.

Artık içki ve Sina, onun iki tutkusu olmuştu. İçkiliyken daha gerçekçi gelirdi bana. Dişsiz ağzıyla çok kıvrak Fransızca konuşurdu benimle. En küçük ayrıntılardan uzun, tatlı öyküler çıkanrdı.

Ahmet Naim, kendi kendini yetiştirmiş ve Zonguldak'ın dar koşullarında bile Türkiye ölçüsünde bir üne erişebilmiştir. Kömür ocaklarında da çalışan Naim, ocağı, kömürü, yeraltı işçisinin dramını çok iyi bilir. Bu öykülerinden de bellidir. Yazık ki bir sanat çevresinden uzakta oluşu, sanatını ikinci plana itmesine neden olmuştur."

★

1904 yılında İstanbul'da dünyaya gözlerini açan... Acılarla geçen 63 yıllık bir ömür sürüp, Zonguldak'ta gözlerini yuman... Zonguldak'ın Tarihçesini yazan... Yeraltı dünyasını, gün yüzüne çıkaran... Cenazesini, üç beş dostu kaldıran... Yazınımızın nice büyükleriyle aynı yazgıyı paylaşan... Çok yönlü, özlü, sanatçı, öykücü, araştırmacı yazar Ahmet NAİM'in aziz anısı önünde saygıyla eğiliyor, yazımı dönemin usta yazar ve yayıncısı Sedat Simavi'nin Ahmet Naim'e yazdığı mektuplarla bitiriyorum:

sedat simavi'den ahmet naim'e üç mektup

1. MEKTUP

Azizim Naim Bey,

Romanınızı A.B adlı kişi okumuş: 'Aşkî' olmadığı için tereddüt etmiş. Romanı elinden aldım. Kendisini kovdum. 'Dişi Kuş' gibi gençliğin ruhunu yıpratan, konu ve dil sorununu dikkate almadan, ahlâk düşürücü yayın yapan bu adamların, Babıâli'de kitapçılık yaptıkları bir zamanda yaşıyoruz. Ne kadar üzülsek yeridir.

Roman yayıncılığı yapsaydım, onlara inat basardım romanınızı. Yalancı bir adamın ipiyle kuyuya inmek saflığına düştüm, üzgünüm. Romanınız bende, isterseniz hemen göndereyim.

Sevgi ve Saygılanmla

2. MEKTUP

Azizim Naim Bey,

Mektubunuzu aldım. Sözünü ettiğiniz kitabınız beni ilgilendirdi. Zannedersem yayınlayabileceğim. Resimleri ve başlıkları gözden geçirmem gerek, gönderiniz. Tercümesi, sizin dürüst ifadenizle olacağına göre herhalde iyi olacaktır. Buradaki kitapçılar, acemi tercümanlara, pek ucuza tercüme ettirdikleri için bunlara bastırmanızı önermem. 7 GÜN, önümüzdeki hafta 20 sayfa olarak çıkıyor. Bu hafta Reşat Nuri'ninkini koyduk. Gelecek sayıya da sizin öykünüzü koyacağım. Kitabı gönderiniz.

Hürmetlerimle

3. MEKTUP

Azizim Naim Bey,

Size iyi bir haber vereceğim. Kitapçı Semih Lütfi Bey A.B olayını öğrenmiş ve üzülmüş. Sırf benim beğendiğim bir eseri basmak arzusuyla romanınızı istedi. Ben de ötekine inat, 50 lira sembolik ücret alarak, basması için romanınızı ona verdim.

Hoover'in kitabını aldım. Bir göz gezdirdim, enteresan buldum. Çok uzun. 7 GÜN'de tefrika etmek üzere 10 sayılık bir özel yaparsanız yayınlayabilirim. Cevabınızı bekler, sevgilerimi sunarım.●

KAYNAKÇA:

1- Kuduz Düğünü, Öyküler, Yeditepe Yayınları, İstanbul, Mart 1968, 83 s. ("Birkaç söz" ÖNSÖZÜ Mehmet Seyda'nın).
2- Çığ, Aylık danat düşün dergisi, sayı: 3, Zonguldak 1972 - Ahmet Naim Özel Sayısı - (Sayıyı hazırlayan Mehmet Yılmaz Karaibrahimoğlu).
3- Kuduz Düğünü (Mehmet Seyda'nın "Birkaç söz" ÖNSÖZÜ, s.7).
4- Ekim, 89 - Zonguldak, Uyanış Gazetesi.
5- TUSAK, Kartpostallarından alıntı.
6- Çığ dergisi, sayı: 3, Zonguldak 1972 - Ahmet Naim özel sayısı-.
7- Sina Çıladır, Ahmet Naim'in Sanat Mirası, Çığ, sayı: 3, s.3
8- 5. Y.A (Sadi Yaver Ataman) Tanıdıklarımız Arasında, Röportajlar, Bartın Haftalık Memleket gazetesi, 18 Şubat 1973, sayı: 582
9- Haftanın İzleri (Yazan Kanca), Bartın Cumhuriyetci Memleket gazeatesi, 15 teşrinevvel 1936, sayı: 565.
10- Bartın gazetesi, sayı: 579
11- Ahmet Naim, Bir Yudum Soluk, Şirin Ereğli Yayınlan (Baskıya hazırlayan Sina Çıladır), ikinci basım, 1983, 77 s.
12- Bartın gazetesi, sayı: 544.
13- Bartın gazetesi, sayı: 547.
14- Bir Yudum Soluk, s. 75.
15- Sina Çıladır, Zonguldak Havzasında Emperyalizm Aydınlık Yayınları.
16- Mehmet Ergün (Çığ, sayı: 3), Basından Yankılar (alıntı).

sesini kendi yaratan ozan

● M. Güner DEMİRAY

Leyla Şahin'in Acı Toplayan İpekli Çardak Kuşu'nu okuyorum. Kilimini ince bir duyarlılıkla dokumuş ozan. Dizelerine daldıkça bir yerlerimde karanlıktan kurtulmuş gibi bir duygu içinde kıpırdanmalar oluyor, yüreğimde gizli bir bahçenin tomurcukları patlıyor sanki. Betikteki şiirlerle bilinçaltım arasında kendiliğinden bir ışık köprüsü kuruluyor. Sonra yavaş yavaş hüzün sıvalı güneş salkımları oluştuğunu seziyorum derinimde. Bir başka evrende buluyorum kendimi.

Hemen okuyup geçemiyorum şiirleri, yeniden yeniden okuyorum. Alışılmamış, taze duyarlılıklar yeşeriyor içimde. Doğal kaynağından büngüldeyen bir özgün imgeler ırmağında yüzüyorum.

.....
akşamüstü şarkılarını severim
dökülüp giderim bir dizenin peşi sıra
kuşlar havalanır yüreğimden
anlanın eylüldeyiz
.....
(ACI TOPLAYAN İPEKLİ ÇARDAK KUŞU)

Bu şiirleri yaşamış Leyla Şahin, yaşamın içinden almış özsüyünü. Yürek torundan süzerek geçirmiş acı gerçekleri ve yeniden katmış yaşama. Bunlar, bir destan serüveninin çağrışımları. Belli ki göçmenliği de yaşamıştır; içinin ta derinlerinde duymuştur ayrılığın acılarını.

.....
uzakdüştüğüm yerlerin öyküsü yazılıdır
hasret defterime
divitle
.....
(ACI TOPLAYAN İPEKLİ ÇARDAK KUŞU)

Sevgi ve emektir bağlandığı değerler. Nasıl olmasın, bunlar insan soyunun ölümsüz çiçekleri.

.....
gülün ve terin içinde büyütürüm yaşamı
ellerim sevda izidir
bütün coğrafyalarda
.....
(ACI TOPLAYAN İPEKLİ ÇARDAK KUŞU)

Bir iç diyalektiğin uç verdiğini sezmemek olanaksız ozanda. Çünkü orman içinde bir aykırı daldır o, kavuşmalara varmak için. Bu dalda çok zaman acılar açan ölüm ve yalnızlık çiçekleri görülür. Bunu hazırlayan neden de gençliğinin kederli bir ırmak gibi akmasıdır. Ama ozandır, fırtınalara açıktır hep.

.....
sevdalara süzülürüm
ölümlere dizilirim
edresim ateşe yazılı
geri döneceği yok
içimdeki yolcunun
.....
(ACI TOPLAYAN İPEKLİ ÇARDAK KUŞU)

Dağların öte yüzünü yaşamış biri olarak her coğrafyada büyütür subaşlarını. Artık gezegenimiz yeni bir evreye geldi. Işık çağlar görünmek üzere.

.....
dünyanın kabuğu çatlıyor
dağlar birbirine değdi
..... (SESİNİ SESİME VER)

Derinde biri var, kimdir? Soğuk bir gece. Şarkılar kırık günler içinde.

.....
sordum seni inci gülüşlerin açtığı sulara
ıssız duyguların ucunda / gece
.....
(KİMSE EVİNE ÇİÇEK GÖTÜRMÜYOR)

Adasını içine gizleyen bir ırmaktır hüzün yüklü. Akar kıyımlarla dolu gençlik çayırlarından bir evrensel denize. Hep sevdadır omuzlarında.

ben sana aşklar getirdim
umutlu bir güne pençe vururken korkak bir aslan
sana aşklar getirdim, bir geyik güzelliğiyle
girdim gecelere
ay sulara düşerken
.....
(ADASINI İÇİNDE GİZLEYEN IRMAK)

"Acı Toplayan İpekli Çardak Kuşu", "Kederli Irmak" simgeleri ve bunun gibi hüzünler çağrıştıran motifler bana Amerikalı ozan Langstan Hughes'i anımsattı. Leyla Şahin ve Hughes derinlerdeki bir hüznün şarkısını ortak söylüyorlar sanki. Duyarlılıklarında yer yer bir koşutluk buluyorum. Aynı zamanda iki ozan da yalın ve gereksizden uzak. Langstan Hughes bir şiirinde şöyle diyor:

.....
Fırat'ta yıkandım körpe şafaklarda
Kongo kıyısında kulübemi kurdum, deliksiz
uykular çektim içinde.
Nil'e baktım, ehramlar diktim üstüne.
.....
Nehirler bilirim:
Görmüş geçirmiş, kederli nehirler.
Ruhum nehirler gibi derin.

Ancak Leyla Şahin'in estetiği daha bir ağır basar, imgeleri zengindir. Langstan Hughes'in şiirleri ise yinelemeleri çok olan şarkı niteliği taşır. Cazdaki hüznü duyar gibi oluruz onun şiirlerinde.

Leyla Şahin'in şiirlerinde söz gücü egemen. Dizeler yoruma açık, bunların bir derinliği var. Acı Toplayan Çardak Kuşu ve Uçurum Gibi Bir Yaz şiirlerinin dize başlarında kendi ölçütlerine uygun yineleme tekniğine başvuruyor ozan. Bu tekrarlar ustalıkla yapıldığı için şiirlerde müzikal bir hava oluşuyor, dizeler okuyan üzerinde daha etkili kılınıyor, insan, çağrışımların aydınlığına ulaşarak şiiri derinden duyumsuyor. Kimse Evine Çiçek Götürmüyor şiiri ise geleneksel divan şiiri düzeninden - kaside, gazel gibi - yararlanılarak özgür koşuk anlayışı kapsamında anlam ağırlıklı imgelerle zenginleştirilip kendine özgü bir doku içinde ses getirmiş.

Kısaca söylemek gerekirse Leyla Şahin "sesini kendi yaratan" bir ozan. Kendine benziyor, başka birine değil. Bunun için şiirleri özgün ve belli bir kimliği içeriyor. O, şiirin soylu ve çileli yoluna koyulmuş, yeni yaratımlarla değerlerine değerler katarak ışıklı adımlarla yürüme çabasında.●

çeyrek yüzyıl sonra

● Nazif EVREN

Nazif Evren, 1909'da Salihli'de doğdu. İzmir Öğretmen Okulu'nu, G.E.E. Pedagoji bölümünü bitirdi. İlkokul öğretmenliği, ilköğretim müfettişliği, Savaştepe Eğitmen Kursu Müdürlüğü, Çifteler Köy Enstitüsü meslek dersleri öğretmenliği ve eğitimbaşlığı, DİCLE KÖY ENSTİTÜSÜ kuruculuğu, Erzincan Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğü gibi görevlerde bulundu. 37 yıllık hizmetten sonra emekli oldu. Şimdilerde Ankara'da yaşıyor.

Nazif Evren Hocamızın yazısını, yazıda geçen kimi yerel adlarla ilgili açıklamalar yaparak bize gönderen Evren'in öğrencisi değerli eğitimci - şair Sayın Enver Atılgan'a içten teşekkür eder; Evren Hocamıza sağlıklar, esenlikler dileriz.

KIYI

Yaşam şösesinin 81. kilometre taşında durup, gerilere doğru baktım. Sıfırile seksen bir arasında, yaşadığım bazı olayların anılmasının gereğini düşündüm; ama anmak, söylemek neyi çözecek? Dinleyen olursa olaylar birkaç saat, ya da birkaç gün belleklerde konuk olup toz olacaklar.

Bir kuraldır **"söylenenden yazılan daha uzun ömürlü olur."**

Yüzyıllar önce düşündüklerini, yaşadıklarını yazanların adları hep belleğimizdedir.Tanırız onları. Dini, dinimize; dili dilimize uymaz; aynı yüzyılda, aynı toprakta yaşamamışız, ama düşündüklerini, yaşantılarını yazıp, dünya alanında ölümsüzleşmişlerdir. Sonsuza kadar da yaşayıp gideceklerdir. Böyledir insanoğlunun ölümsüzlüğü: Tutar ya da tutmaz konuşacaklarını, söyleyeceklerini yazmalıdır kişi. Öyle ise yazalım...

★

Kurulmasında emeğim olan bir eğitim yuvasını, ayrılışımdan 25 yıl sonra görmek için dönemin **Millî Eğitim Bakanlığı Genel Müdürlüğü**'nden izin aldım. **"Siz öğretmensiniz orada da çalışmışsınız, izin almanıza ne gerek var?"** gibi bir soru aklınıza gelebilir; ama sorun, sizin düşündüğünüz gibi değil. Adı geçen kurumun adı **"Köy Enstitüsü"**dür, **"Dicle Köy Enstitüsü"**dür. Buralarda geliştirilmeye çalışılan ulusal bir eğitim hareketi idi. Kısaca bu eğitimin gereği **"eğitim yoluyla Türk köyünü ve köylüsünü kalkındırmak"** idi. Nasıl oldu? Neler yapıldı? Neler dendi? Buralarda çalışanlar, buralardan yetişenler neler yaptılar?

Gözaltılar, sürgünler, karaçalmalar bir dönemin politikası olmuştur. Bugün karalamacıların hiçbiri meydanda yok. Meydan, gerçeklerin yapıtlarıyla dopdolu. Oralarda yetişenler, çaplı yapıtlarıyla karanlıkçıların çanına ot tıkadılar. Benim konum başka...

★

Eşimle birlikte kurmaya çalıştığımız bir kurumu ayrılışımdan 25 yıl sonra görmek istedim. Oralarda öğrencilerimle birlikte yaşadığım acı - tatlı anılarım vardı. Toprağına alnımın teri damlamıştı, yapıtaşında elimin nasırlı izi vardı.

Hiçbir makamdan, yolluk, günlük, uydurulmuş bir görev istemeden, kendi olanağımla, kurumu bir saat görebilmek izniyle **Diyarbakır**'ın yolunu tuttum. **Diyarbakır - Erganî** yolu asfaltlanmış, yarım saatte otobüsle **Erganî**'ye ulaştık. Bizi ilk gören ilçenin **"Ahras"**ı oldu. Sırtında bir boyacı sandığı vardı. Onu yere bıraktı, elime sarıldı. Elleriyle, kollarıyla işaretler yaptı; yetmedi, boynuma sarıldı, elimi bırakıp yüzümü öptü. Çok duygulandım. Sonra **Dicle Köy Enstitüsü** çıkışlı öğretmenlerden **Enver Atılgan, Remzi İpek** ve arkadaşları geldiler. Sarıldık, kucaklaştık. Bunlar **Dicle**'nin ilk öğrencileri idi. **Dicle**'yi öteki enstitülerden gelen ekiplerle onlar kurmuş, onlar yaşatmaya çalışmışlardı. Sabrımız yoktu, hemen Enstitüye gitmek gerekiyordu. Arkadaşların bulduğu bir taksiye atlayıp, yola çıktık. Bir süre sonra, taksi bir kasisten atlamış olmalı ki bir sarsıntı ile davranıp çevreme baktım. Köylülerin parasız olarak verdikleri tarladaki yola gelmişiz. (o yolun öyküsü, ayrı bir konu) "olmadı" dedim içimden, "böyle çabuk gelmeyecektik"...

Erganî'den Enstitüye dönmek için **Kesker**'in taş kamyonunu bekleyecektim, gelmeyecekti. Köfteci **İshak Usta**'nın acılı köftesinden üç tane yiyip, **Bağür**'den yola çıkacaktım. **Boğaz**'dan ya da **Sallar İstasyonu**ndan çıkacak kara trenin karadumanını, kara vagonlarını, Enstitünün kırmızı kiremitlerini, istasyondan **Gervan** ovasına doğru yol alan atlı, eşekli, develi, yaya yolcuları seyredecektim. İğde çiçeklerinin kokularını doya doya ciğerlerime dolduracaktım. Enstitü'ye yaklaşınca duyacağım akerdeon, mandolin sesleriyle dinlenecektim, olmadı...

"kiremitli binalar seyredilir mi, ondan ne zevk duyulur?" demeyin. Ben daha başka türlüsünü de yaşadım. Ondan da zevk duydum.

Enstitü kurulurken her akşam üzeri **Hilar** deresinin öte geçesindeki yamaca çıkar; ordan, yapılan işleri seyrederek dinlenirdim. Bu benim için bir zevkti. Uzun zaman bu yamaç benim dinlenme yerim oldu.

Arkadaşlara sordum: **"Bu Seyfo'nun taksisi mi?"** Bana Güldüler. **Seyfo**'nun taksisi çoktan eskimiş şimdi. İlçede pek çok taksi varmış. Ben hep **Seyfo**'nun taksisini düşündüm. Ona herkes binemezdi. Ben de binemedim. Ancak, hâkimler, savcılar, hükümet tabipleri keşfe giderken binerlerdi. Bir de **Demokrat Partî**'nin kuruluşunda üyeler **Diyarbakır**'a gitmek için binmişlerdi.

Enstitüde taksiden indik. Giriş yerinde oldukça büyük bir bina yapılmış. Çevrede futbol, voleybol alanları vardı. Birkaç çocuk top oynuyordu. Gözüm hep eli mandolinli, çebi ki-

(Desen: Nuri CAN)

taplı öğrenileri aradı. Meydanda plâna göre ters yapılmış bir bina vardı. Bizim zamanımızda burası çardak olarak **Akçadağ Köy Enstitüsü** öğrencileri tarafından yapılmıştı. Biz etrafını duvarlayıp eğreti olarak ambar ve idare odası yapmıştık. Burası şimdi kulüp imiş. Bizi müdür yardımcısı karşıladı, müdürün evine götürdü. Müdür atanalı birkaç ay olmuş. Rahmetli **Ömer Epçem**'in öğrencilerle birlik yaptığı lojmanda oturuyor. Eşi çay yaptı, içtik. Acele ediyorduk. Hemen Enstitüyü dolaşmak istedik. Çok kalmak müdüre de zarar getirebilirdi. Çünkü, bu tarihe kadar geliştirilen düşüncelere göre, bu kurumlarda çalışanlar, buralardaokuyanlar, içi **"komonisijen'** doldurulmuş atom bombaları idi. Enstitü alanına girer girmez; bu bombalar patlar, çevre **komonisijen** maddeleriyle dolar, ayıklanması da olanaksız olurdu. Bu korku hâlâ yüreklerde mevcuttur.

Önce motor dairesini gördük. Elektrik sağlayan üç motor vardı. Birisi bizim dönemimizde, 20 bin liraya alınan Grosley marka 340 devir sayılı yatık silindirli motordu. Onu bakır madeni teknisyenleriyle kurmuştuk. En azından elli yıl dayanır demişlerdi. Arızası varmış, uzanmış yatıyordu. Acı acı baktı yüzüme, ama konuşamadık. **Hasan Gülel**'in monte ettiği, 1800 devir sayılı akuple motor, yeni alınana yardım ediyordu. **Hasan Gülel Hasanoğlan Köy Enstitüsü** öğrencisi idi. Gerek kurduğu motorun gerekse arızalı olan motorun kuruluşlarına ait anılar uzundur. Planya ve hızarlar kaldırılmış, yerine modern bir duşhane yapılmış. Anahtarı bulamadıkları için içini göremedik. Ayrıldığımız yıl yapımına başlanan su deposunu görmek istedik. Hava çisentili olduğu için Müdür Bey gitmek istemedi: Müdürün iskarpinleri çamur olabilirdi!

Müdür, **Pazarören Köy Enstitüsü** ekibinin yaptığı, yanında Enstitünün ekmeğini yapan birde fırın bulunan hamam binasını uzaktan gösterdi. **"Bunu yıktıracağız. Esasen malil inhidam"** dedi. Dayanamadım. **"Müdür Bey, o binanın temeli 'direm' denilen sert bir tabaka idi. Temeli morçla açıldı, yapı harcının dozajında her metreküp harca, yarım torba çimento fazla kondu. Malil inhidam olamaz"** dedim. Ne fayda ki bir kere idam yaftası yapıştırılmıştı.

Enstitü alanına süslü bir çeşme yapılmış, ama kitabesi, levhası çıkarılmış. Nedenini öğretmen arkadaşlardan öğrendim. Bu çeşme daha önceki milliyetçi bir müdür tarafından yaptırılmış ve levhasına da kendi adı yazılmış. Sonraki müdür de taşı yerinden çıkarmış... Bir eğitim alanında günlük kaprislerin kötü görüntüsü idi bu. Öte yandan Doğulu çocukların yapıtlan dev gibi ayakta idi. Onların levhasını kimse değiştiremiyordu: Fikirler değişse de...

Kavaklık ve meyve bahçelesini göremedim. Belki yerlerinde de değillerdi.

Geziden sonra dinlenmek için tekrar müdürün evinde oturduk. Müdür, bu yıl dört milyon liralık bir ödenek istediklerini, geldiğinde Nafıanın bir bina yapacağını, gezerken gördüğümüz aksaklıkların da planını yaptırdığını, planı iliştirip Bakanlıktan ödenek istediğini, geldiğinde hepsini tamamlattıracağını anlattı.

★

Bizim çalıştığımız günlerin düşünce ve ilkeleri ile bugünküler arasındaki fark meydanda idi. Bizim öğrencilerimiz Enstitü alanında bozulmuş, onarıma muhtaç hiçbir konuya dayanamazlardı. Onlar bizim haberimiz olmadan, okul başkanının sorumluluğunda yapılırdı. Enstitüde 4 yıl kaldım. Ayrılışımda, 12 parça bina, 350 öğrencinin iaşe ibatesine harcanan para, beş yüz bin liranın içinde idi.

Müdür, Enstitü çıkışına kadar bizi uğurladı. Gönlüm isterdi ki bir gece kalayım, öğrencilerle bir konuşma yapayım. Onlara **"şu binaları, bütün çevredeki varlıkları ortadan kaldırın, size 850 dekarlık bir Hoşot Ovası kalacaktır. Bu ovada size bir çift öküz, bir araba, iki at vererek birkaç ay içinde öğrenime hazırlanacak bir kurum yapacaksınız, deseler ne yapardınız?"** diye soracaktım. Müdürden teklif gelmedi. Son olarak Müdür **"Bakanlıktan emir aldım, bu müessesenin tarihini istiyorlar"** dedi. Kendisine yardımım olup olamayacağını sordum. Cevapsız kaldı. Oysaki Enstitünün tarihi, canlı olarak karşısında idi.

Erganl'den **Dlyarbakır'a** dönecektik. Öğretmen arkadaşlar, hissettirmeden otobüsü kaçırdılar. O gece **Enver Atılgan**'ın evinde konuk olduk. Eşinin aşını yedik. Geç vakte kadar taş plâkları çalıp dinledik.●

DİPNOTLAR:

Kesker: *Bakırın ayrımında katalizör görevi yapan çakmaktaşlarını Ergani'den Bakır Maden ilçesi fabrikasına sevkeden Etibank'a bağlı bir işletme.*

İshak Usta: *Ergani'nin o zamanki en ünlü ahçısı. Şimdi rahmetli olmuş.*

Bagür: *Ergani'nin Namık Kemal Mahallesi'nin eski adı. Enstitüye giderken önünden geçilirdi.*

Gevran Ovası: *Ergani'nin buğday, arpa, darı, mısır ve kavun, karpuz ekilen en büyük tarım alanı. Aynı zamanda Diyabrakır'ın da en büyük ovası ve hububat ambarı olan yer.*

Hilar: *Ergani'nin tarihi değeri olan bir köyü. Arkeoloji profesörlerinin her yıl öğrencileriyle kazı yaptıkları açık müzesi bulunan turistik bir yer. Aynı zamanda onlarca mağarası bulunmaktadır. Mağaraların kapısında tarihi değerler taşıyan yontular vardır. Dicle Köy Enstitüsü'ne 2 - 3 km. uzaklıktadır.*

Seyfo: *Ergani'deki ilk taksi sahibi. Aynı zamanda usta bir şoför.*

Hasan Gülel: *Dicle Köy Enstitüsü'nü elektriğe kavuşturan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi. Tonguç tarafından gönderilen 10 günde yıldızlan yere indiren korkunç zeki, çalışkan, işinin ehli bir insan.*

— öykü

korkunun adı: suusss!...

● Şaban AKBABA

Öyle güzel ki baharl Öyle dinlendirici, yaşama sevinci ve umut vericiydi ki!... Öyle çok papatya getirip serpmişti ki okulun bahçesine, öyle çok güneş... Uzanıp yatmaması için deli, ya da ölü olması gerekiyordu insanın. Uzanıp yatmaması için papatyaların ve güneşin kuştüyü sıcaklığına... Hem, romatizması nedeniyle böylesi günleri iple çekmiyor muydu Murat öğretmen? Romatizması mı yalnızca? Sinirsel ağrıları, zihinsel yorgunluğu... Minder, yastık atmış, kulaklarını kuşların rüzgârla söyleşisine, bedenini güneşin sıcak okşamalarına bırakmıştı. Buram buram sıcak kokuyordu toprak ve hava, sıcak üflüyordu yeğni esen rüzgâr. Çimen, çiçek, kuş üflüyordu. İyiden iyiye mayışmıştı Murat öğretmen. Sırtüstü uzanıp kollarını çaprazlama yüzüne koymuş, yarattığı sıcak karanlıkta derin düşüncelere, imgelere dalmıştı: Bir yat limanındaydı en son. Adını duyup yüzünü görmediği, ancak varsılların, ünlülerin gidebildiği bir yat limanında. Tıpkı başbakanlar, bakanlar gibi, genel müdürler, iş adamları gibi dörtdörtlük bir dinlencede. İçinde kuş sütü bile bulunan, alabildiğine görkemli, konforu dillere destan bir yatta. Nefis yemekler, ünlü şaraplar, danslar, valsler ve daha nice güzelliklerin içinde... Doktoru beslenme yetersizliğinden (dengesiz beslenmeden) söz etmişti zaten. İyi beslenmenin gereğinden, güneşten, denizden, kumdan... Romatizması için bol bol kum banyosu önermişti. Öyle bir, iki gün falan da değil, haftalarca... Bir ara iki serçenin sevişmesini (belki de kavgasını, kimbilir) duydu kulaktozunda. 'Hey gidi kahpenin dünyası hey!.." diye geçirdi içinden. Kollarının çaprazından evrene baktı. Yenice süpürülmüş gibi pırıl pırıl ve masmaviydi gökyüzü. Bir anda tüy gibi yeğnileşip o sonsuz, duru derinliğe savruldu: Atlas bir yataktaydı. Bulutları örtünmüştü üstüne. Alabora.. .Uçuyordu. Uçmak... "Ne kadar güzel!.." diye düşündü. "Kanatlanmak!... Ama mutlaka kanatlanmak. Yoksa rastgele yerlere sürüklenip götürülür insan." Günlük yaşamda da öyle değil miydi. Kanadı, cırnağı olanlar diledikleri gibi, diledikleri yöne uçup yaşamın tadını çıkarırlarken, kanadı - kuyruğu yoluk çırnaksızlarsa sağa sola savrulup yerlerde sürükleniyorlardı. Üflendiğinde tüyün başına neler gelirse, öyle. Uçmak... Ölüdeniz'e doğru... Bir pike yaparak yatına konmak. Sonsuz serinlik, Çin mutfağı, Japonca sevişmek... Her şey onu bekliyordu. Gözleri kendiliğinden kapanmıştı. Oradaydı. O yat limanında. Herkeslerden gizli (çünkü her yan aşsız, işsiz, çulsuz serserilerle doluydu) çıktığı bu dinlencede kafasını bir güzelce dinlendirmek, şu öğretmenlik denen sinir bozucu mesleğin verdiği sıkıntıları atmak, şu yoksul hastalığı romatizmadan paçay sıyırmak istiyordu. Hem de çok, çok istiyordu. Hava, su, ekmek, tuz kadar.

Pat küt ayak sesleri, ardında homurtular...

"Foto muhabirleri mi yoksa, basıldık mı? Tüm gizler su yüzüne mi çıkacak, herkes baş mı kaldıracak? Bir daha böylesi olanaklara kavuşamayacak mıyım?.." Neyse ki değilmiş. Foto muhabirleri ne arasın Eskidinaşment köyünde. Kelesli "Yüzbaşı Akif" neyine yetmiyormuş sanki. Hem de ne "yüzbaşı"!

- Emredersiniz komutanım, geliyorum komutanım, vardım kommommom...

Bir anda düşlerinden sıyrılmış, Orhaneli'nin ünlü delilerinden Kelesli Yüzbaşı'yla yüzyüze kalmıştı Murat öğretmen. Kelesli tam bir asker tavrıyla, yaşamsal önemde bir buyruk almış gibi ciddi, koşarak yanına yaklaşıyordu. Geldi, birkaç adım kala durup "küt" diye bir selam çaktı ki, Murat öğretmeni toz toprak içinde bırakasıya. Toz toprakla birlikte fesleğen, ter ve ikisinin karışımı berbat bir koku da getirmişti. Hep asker botu giyerdi. Kış, yaz... Kupkuru derisiyle, sayısız düğümlü bağcıkları ve bir kayık biçiminde kıvrılmış altlarıyla uzun konçlu botlardan. Karakol komutanına, askerlere yalvarır, yaltaklanır, eski - yeni, mutlaka iyi bir topuk selamı için gerekli olan askeri botları bulurdu.

Nüfusuna oranla deli sayısının en çok olduğu bir

(Desen: Yavuz TANYELİ)

ilçemiz olsa gerek Orhaneli. Her caddede, her sokakta en az bir deli görmek olasıdır burada. Bunlardan Aplı (eski partilerden AP'ye olan bağlılığı nedeniyle, parti bayrağını sürekli olarak şapkasında taşıdığı için bu ad verilmişti ona), Hacı Yaşar (kimi hacılar onu Hac'da gördüklerini söyleyeli beri "Hacı" Yaşar olarak anılır), Deli Osman, Hafız, Yolcu Sait (nerde akşam, orda sabah durup dinlenmeksizin dolaştığından bu adı almıştı), Kamyon Remzi (hep bir kamyon özlemiyle direksiyon çevirmesi, kendini kamyon yerine koyarak günboyu yollarda ileri geri gidip gelmesi nedeniyle bu adı almıştı) ve daha niceleri... Kelesli Yüzbaşı da bunlardan biriydi. Ama en sevilenlerinden biri... Şarkılı, türkülü, kahkahalı, askerce tavırlarıyla kendini delilerin gözdesi yapmayı başarmıştı. Onu diğerlerinden üstün kılan bir özelliği de bilgeliğiydi. Özellikle de askeri konularda Tüm ciddiyetini takınır, dişe damağa dokunur sözler ederdi. En güzel yanıysa çocukları korumak için gösterdiği çabaydı.

- Len, dedi Murat öğretmen Orhaneli ağzıyla. "Len Kelesli düşlerimi bozdun, çök şuraya bakayım." Sonra Kelesli"nin ceketinin ön (mendil) cebinden sarkan yabani fesleğeni alıp derin derin kokladı.

- Çökl diye yineledi Kelesli de. Sonra da askerce çöküp, asaya benzeyen budaklı sopasını omuzuna dayadı. Kutsal bir emanet tutuyor gibiydi. Bir yandan da hoşnutluğunu dile getiriyordu nakaratını yineleyerek: "Afiyet olsun, Allah devlete millete mırmırmır..." Murat öğretmen gülümseyerek onu izliyordu.

Kelesli mendil diye kullandığı kirli, büyük bir bez çıkardı ceplerinin birinden. Güneşliği ve çevresi kirden ışıl ışıl parlayan şapkasını da. Mavi olması gereken mendilimsiyle üçgen biçimindeki kır saçlı başını, kıllı, kırışık boynunu sildi. Yetmedi, sımsıkı iliklediği göğüs düğmelerini çözerek öküz boynunu anımsatan boğazını, göğsünü kuruladı. Terden vıcık vıcıktı. Mendili sürdükçe kirler rulolonup göğsünde, boynunda, ellerinin üştünde, alnında iğrenç bir parlaklık oluşturuyordu. Kendince silinip kurulandıktan sonra,

- Adını bağışlar mısın komutanım, şey... yani muhterem hocam? diye sordu. Artık onu bir asker olarak değil, bir öğretmen olarak algılamaya başlamıştı. İki ucu da çapaklı, çapakları sinekli çipil gözlerine iki tatlı bakış yüklemişti. Bir o kadar da bilgelik... Üstten üstten bakıyordu.

- Murat, diye yanıtladı öğretmen.

Sivri çeneli, geriye doğru uzamış başını aşağı yukarı sallayarak büyük bir hoşnutlukla,

- Murat, öyle mi?... Oh oh çok güzel, dedi ve sürdürdü: "Muradıma eremedim, bu dağları delemedim oy... Mırmırmır... Ben askerde mırmır yedim mırmırmır..." Son sözlerini derin bir iç çekmeyle birlikte söylemişti. Fırtınaya tutulmuş bulutlar gibiydi bakışları.

Uzun zamandır Orhaneli'de görev yapıyordu Murat öğretmen. Kendi deyişiyle "açık cezaevi"nde. Bilmezi, yoksulu, ormanı, madeni, güçlükleri ve delisi bol bir yerdi bura. Hiç bir yerde olmayacak denli bol. Kelesli'nin sözleri bir kez daha bunları anımsattı ona.

"Allah..." diye diye derin iç çekmelerle ünleyen Kelesli, aynı zamanda kaçamak bakışlardaydı. Murat öğretmenin, az ileride bahçe işleriyle uğraşan hanımına bakıyordu ara ara. Bunun ayrımına varan Murat öğretmen, "N'oluyoruz Kelesli?" diye sordu sertçe kaşlarını çatarak. Şaka olsun diyeydi, ama Kelesli iyiden iyiye korkmuş, yarım porsiyonluk yaşlı, sıska bedeni titremeye durmuştu.

- Şey, diyecektim hanımkızım, kibrit kibrit... Benim kızım, kibrit. Annatabildim mi? Allah mırmırmır... Bir de biraz zeytin ekmek... Şööle bi karnımı diyom, doyuruversem. Ha, vaa mı?

Bir yandan bunları gevelerken, bir yandan da Murat öğretmenin gülümsemesinden yüz bularak, gözlerindeki karanlık, korkulu bakışları silip atmış, yerine çipil ışıltıları oturtmuştu.

- Olmaz mı yüzbaşım dedi öteden Murat öğretmenin hanımı Hangül. "Sizin gibi değerli bir subayımıza hizmet etmek bizim için onurdur. Bu onurdan kendimizi alıkoyar mıyız sandın, ha?..."

Hangül'ün sözlerindeki alay havasının ayrımında değildi Kelesli. "Değme keyfine..." olmuş, böbürlendikçe böbürleniyordu. O kadar ki, torbamsı ceplerinden birinden çıkardığı bir defter ve kalemle göstermeye durdu kendini. Yazıp çizmeye... Bilgili, kültürlü bir subay olduğunu kanıtlamaya... Başını kaldırıp gözlerini havaya dikiyor, derin düşüncelerdeymiş numarasına yatarak varlığını iyice pekiştirebileceği inancıyla mutlanıyor, gülümsüyordu. Bütün yazdıkları değişik biçimlerden oluşan çizgilerdi. Soldan sağa doğru uzayan...

- Sıvaslıydınız değilmi sayın hocam? Gözünün birini kırpar gibi yarı yummuş, ince kaşlarından birini de yay gibi kıvırarak sormuştu. Önemli bir iz üstündeymiş izlenimini vermeye çalışıyordu.

- Evet Sıvaslıyım. N'olacak? Oysa Sıvaslı değildi Murat öğretmen.

- Hii - iç... Sordum işte. Biz askerler mırmırmır... Sen hiç askerlik yaptın mı? askerlik diyorum mırmırmır...

- Onu bunu boşver Kelesli. Sen, askerlerin yaşamından söz et hele biraz. Durumunuzdan hoşnut musunuz, geçiminiz nasıldır, maaşınız yetiyor mu?...

Kelesli umsuk olmuşlara özgü bir eziklikle,

- Tabii, dedi. "allaha şükür. Allah devlete mırmırmır... Ne parası, ne maaşı? Şey, bir sürü ev, para da elbet. Cemseler, cipler hep bizim emrimizde. Ben aylığımı

unutuluşa gazel gibi
2

Sıtkı Salih GÖR

Doğudur, ağacını büyütür dağların, Doğu
çünkü onadır düşünmenin zor böreği, buğu.

Fırtınalar içinde geçer şahinleriyle hüzün,
yaralı güvercin kanadındaki sancı gibi, yüzün.

Uzaklarda kalsan da, seni arar, seni
rüzgârın terkisine oturtur atın, bedenini.

Unutuldun yine bak, Gör, unutuldun işte,
ateşle oyunun, denize yansıyan yüzün, bir yudumda,
ah, yüzün, ah bir yudumda, bir içişte.

almıyorum o başka. Sen bilmezsin hayır kurumları vardır. Cami manı gibi, kuran kursları, hafızlık filan... Ben aylığımı onlara bağladım. Hayrıma... mırmırmır..." Bu arada biraz uzamış, duasız sakalına selavatlar getirip duruyordu. O arada bir de gözlük çıkarıp takınmıştı: Şimdi gözleri tarla faresinin gözlerine benzer olmuştu. Daha dikkatli yazıp çiziyordu. Daha kaygılı, daha ikircikli. Bir çıkmazda gibiydi. Kafası karmakarışıkmış gibi. "En iyisi bir sigara..." diye yüksek sesle söylenip büyük ceplerini karıştırmaya durdu yine. Bir paket Maltepe sigarası çıkardı. "Yak" dedi Murat öğretmene. "İster zengin ol, ister fukara, yemekten sonra değil mi, yak bir sigara. Yak bir sigara sayın hocam. Allah mırmırmır..." oysa daha bir şey yememişti. Neden sonra Hangül hazırladığı sofrayla çıkageldi. Kibrit de getirmişti.

Her şeye karşın kibar bir deliydi Kelesli. Yemek yiyişinde bile bir kibarlık vardı. Ekmeği küçük küçük lokmalara bölüyor, çatal kullanıyor, mendiliyle dudaklarını sık sık siliyordu.

- Peki, dedi Murat öğretmen. "Sana bir soru daha soracağım."

- Hay hay sayın hocam, sor. Seni dinniyorum.

- Şu ihtilaller var ya, hani siz askerlerin ikide bir yönetimi silah zoruyla ele geçirmeniz... Ne dersin, iyi mi bu yaptıklarınız?

Biraz da iş olsun diye sormuştu. Ama o da ne? Kelesli soruya sözlü yanıt vermek yerine el, kol, kaş, göz imleriyle yanıtlamaya durmuştu. Yağız bir at gibi başını göğe dikip büyük bir dikkatle iki yanını, önünü, arkasını ve hatta ağaçların ötesini kolaçan etmişti (gözleriyle) önce. Sonra da bir iyice ciddileşip,

- Sus! demişti sertçe. "Sus!" Sesi koyu korku rengindeydi. Yüzü, kırışıklarla dolu çenesi -alnı, çipil- çapaklı gözleri, ince - çatma kaşları, kansız - kuru dudakları her biri korkunun bir tür rengini ele veriyordu. "karıştırma onu, o işi karıştırma!" Bunları söylerken sağ elinin im parmağını dudaklarına götürmüş burnunun ucuna değdire değdire iki yana sallıyordu. Bakışlarına gölge düşmüş, matlaşmıştı gözbebekleri. Sanki birileri gırtlağını sıkıyordu. Nefes almakta güçlük çekiyor, böğrüne koca bir bıçak saplanmış gibi acı acı inliyordu. Bütün bu (karışık) anlatım teknikleriyle birlikte konuşmasını da sürdürüyordu: "Allah devlete millete mırmır... yoksa... Aman ha hocam, amanı bilir misin? Aman ki mırmırmır... Sus! Sus ki mırmırmır... susss!! Alnındaki damarlar oklavaya dönmüştü, yüzünün biçimi yıldırım düşmüş topraklara... Darılır gibiydi Murat öğretmene, sitem eder gibi... Neden kendisini böyle zorda bırakıyordu sanki? Dahası, onun yeni bir soru sormaya hazırlandığını anlayarak toparlanmaya durdu. Gidecekti. Sigarasını, şapkasını, mendilini, gülücüklerini, defter - kalemini, kibritini, tatlı söyleşisini, çakısını renkli taşlarını, korkusunu bir bir toplayıp ceplerine yerleştirip kalktı. Oysa daha karnını bile doyurmamıştı. Kalkıp tak diye bir selam çaktı ve büyük bir sessizliği ardında bırakarak oradan ayrıldı.

Gökyüzündeki kuşlar, bulutlar ve efil efil esen Uludağ rüzgârları da çekip gitti Kelesli Yüzbaşı'yla birlikte. Sessizlik konuşmaya durdu onun yerine. Fısır fısır...

Sonra Murat öğretmen bacaklarındaki romatizmalar, Eskidanişment köyünün anlatılamaz yoksulluğunda...●

1986 / Orhaneli / Eskidanişment Köyü

şiirler

Osman BOLULU

gidiş

Terse döndü eski sürüler, şimdi
Hıra toklu başta, birinci oldu.
Zurnanın zırttığı yere gelindi,
Usta yedekçiler nalıncı oldu.
Yılkının başını çekiyor iğdiş,
İşler tüm değişti; gidiş, o gidiş...

***Hıra:** Sıska, cılız, çelimsiz.*
***Toklu:** Bir yıllık kuzu.*

eksildikçe büyüyenler

İçini boşaltarak kazdıkça,
Boyut kazanıp genişler çukur.
Hırsızlıkta, rüşvette azdıkça,
Kimileri büyük adam olur.

süper aydın

Ne suyu noksan, ne ekmeği noksan,
Kitabı da kelamı da tastamam.
Ayaklanamaz, belkemiği noksan,
Bu türdendir bizdeki aydın adam.

memedistan

Tek başına destan
Amma
Memed'in üst yanı kabristan.
Memed'in iskân olup
Esamesinin okunmadığı yer:
MEMEDİSTAN.

(Desen: Yavuz TANYELİ)

yani ritsos

1909 doğumlu büyük Yunan ozanı 30 şiir kitabı çıkardı. Ozan Türk şiirseverince de yakından tanınıyor.

Türkçesi: **Engin AŞKIN**

duyulan, duyulmayan

Bir kıpırtı beklenmeyen ansızın
Ve kavrar elleriyle göğsündeki yarayı
Bulaşır tüm parmaklara kan
Bir tabancadan sesini duymadığınız
Sessizce saplanmış bir ölümcül kurşun
Bir düş süresi, sonra açılan kirpikler
El dizlere inmiş, bir acı gülüş yüzlerde
Anılar fısıldarken el gene uzanır gider
Koyar avucunu o kapanmamış yaraya
Sıyrılır zincirden düşünceler
O el iç cebinde cüzdanına uzanır
Kalkıp hesabı öder, garson gülümser

Fincanlar kıpırdar ansızın o ürkek gizemle
Duyulan duyulmayanı yeniden özetler.

kent ve yaşam

Çiğdem SEZER

Sisli yüzünü siliyor gün
Dil vermez söğüt dalı Kavak Meydanı'nda
Aynı rüzgârı çekiyor ciğerlerine
Beline dek bembeyaz
Boyuyoruz kavakları
Senin burcun ötelerde
Benimkinde ilk aşkın cıvıltısı

Mandalina ağaçlarının kokusu
Dallarına sinmiş çocukluğum
Düşüyor bir akşam üstü
Turuncu gölgesiyle güneşin
Aşıklar Parkı'nın yaşlı çimenlerine

Tanıdık bir ezgi Ganita'da
Dev kanatlarıyla ilkyaz düşleri
İlk aşk, ilk öğreti, parke taşlar
Deniz koşuyor eteklerinde
Soluksuz tırmandığım Gazi Paşa Yokuşu

Dünden kalan, sevgilim
Dudak izlerimiz aynı bardakta
Alevle yazıp suyla sildiğimiz
Bembeyaz bir sevda Uzun Sokak'ta

Bekleşen iki bakire
Kent ve yaşam
Süzerek göz ucuyla birbirini
Kırlangıçlar gibi ürkek
Çırpınıp duruyor avuçlarımda

bilinç ışığı

Oğuz (Tansel) İYEMOĞLU

Sevgi dolu yürekleri,
Canım dünya çocukları;
Işık özünden hamuru,
Mayası kardeşlik, barış,
Yapalım tükenmez ekmeği;
Sunalım yeryüzü sofrasına.
Dağı bağ yapan bu bilinç,
Güneş olur çalışan ellerde.
Savaş, kıyım, yıkım korkusu,
Karartmasın güneşimizi bir daha.
Özgürlük, barış, kardeşlik
En köklü, en soylu yasa.

çanta

● İbrahim UYSAL

Muzaffer, Almanya'ya altmışlı yılların başlarında gelmişti. O zamanlar iş yerinde tek tük Türk arkadaşı vardı. Almanca bir kaç sözcük ezberledi. İlk öğrendiği bozuk manasını taşıyan "kaput", hasta anlamındaki "krank" ve çok yakınlarından, dostlarından ayrılırken içtenlikle hoşça kalın, Allah'a ısmarladık, yerine söyledikleri "tschüs" sözcükleriydi. Bu ilk sayılan yıllarda Muzaffer evi ile işi arasında dolaştı durdu. Ev içinde, bahçede kendine iş buldu, oyalandı. Bazen karısının zorda olduğu zamanlar, evin temizliğine, ütüsüne, yemeğine, bulaşığına yardım etti. Kimi zaman çocukluğunu çocuğunu toplayıp tanıdıklarına, dostlarına ziyarete gitti; yahut havaların elverişli olduğu boş zamanlarda göl kenarına, kırlara çıkıp, onlara temiz hava aldırırdı, yedirirdi, içirirdi eğlendirirdi...

Yıllar geçtikçe çocuklar da büyüdüler. Muzaffer ve karısının Almancaları, dertlerini anlatabilecekleri kadar ilerledi. Çocukları okulda Alman çocuklarından farksızdı. Çocuklar büyüdükçe evleri küçüldü; yetmemeye başladı. Büyükçe bir ev için gazetelere ilânlar verdiler; kiralık ev listelerine baktılar. En sonunda bir sürü komisyon ve depozit parası ödeyip, şehrin eski bir semtine taşındılar.

Evlerinin bulunduğu sokaktaki binalar yüz, yüz elli yıllık yapılardı. Bu dört beş katlı binalar, bir sürü insanı barındırıyordu. Burası, çeşitli ulustan insanların kader birliği ettikleri sokaktı. Çoğu yabancı olan sokak sakinleri, genelde şehir dışına kaymış işyerlerinde çalışan İtalyan, Yugoslav, Yunan, Türk, İspanyol hatta siyah Afrika'dan, uzak doğudan bile gelmiş, kader birliği etmiş insanlardı bunlar. Bu insancıklar koalisyonu aralarında kırk göbek akrabaymışcasına bir birine gidip gelirler, bozulmaz dostluklar kurarlardı.

Muzaffer'in en candan dostu Yunanlıydı. Yorgo, Türkçe de biliyordu. Anlattığına göre, babası İzmir'de, annesi de Bursa'da doğup büyümüşler, mübadeleden sonra Atina'ya yerleşmişler. Evlerinde anne ve babası Türkçe konuşurlarmış, Yunancayı öğrenemeden ölüp gitmişler. Yorgo ise, Yunancayı önce mahalle arkadaşlarından, sonra da okuldan öğrenmiş.

Havaların ısınmaya başladığı bahar aylarında sokak şenlikleri yapılır. Şenlik günü sokaklara daha sabahtan sandalyeler, masalar taşınır. İnsanlar ülkelerinin ulusal giysilerini giyerler. Kendi geleneklerini sürdürmeye çalışırlar.

Şenlik günü Yorgo'nun kızları Yunan, Muzaffer'inkiler de Türk ulusal giysilerini giydiler. Babalarının ortak yaptığı dönerden komşularına dağıttılar. Bir ara Muzaffer, karısı Naciye, Yorgo, karısı Maria teypteki kasetin ritmine uyarak halay çekmeye başladılar. Sokak gösterilerinin sergilendiği, uluslararası folklorun yarıştığı bir günü yaşıyor gibiydi.

Maria ve Naciye kardeş gibiydiler; konuşmadıkları konu olmazdı. Konu bazen dedikodu, bazen kendi gençlik yılları, bazen de çocuklarıyla ilgili olurdu. Onların okulları, gelecekleriyle ilgili...

Muzaffer ve Naciye, kendilerine her zaman dostça davranan, sıkıldıkları zamanlarda yardımlarına koşan, güler yüzlülüğünü hiç değiştirmeyen, altlarında oturan Weber çiftini çok beğenirler, içten içe bu kültürlü çifte saygı duyarlardı. Naciye Hanım sevgisini somutlaştırmak için pişirdiği enfes yemeklerden bayan Weber'e kendisi verir, yahut kızıyla gönderirdi. İki aile de zaman zaman birbirlerinin konukları olurlardı. Naciye Hanım'lar izindeyken evlerinin anahtarını onlara verirler; Weber'ler de onların evlerini kontrol ederler, kalan çiçekleri sularlardı. Naciye Hanım, iyiliğin altında kalmamak için Türkiye'den armağanlar getirirdi.

Muzaffer, bazen iş yerinde hoş olmayan olaylardan üzülür, böyle günlerin akşamında, Naciye'yi üzmemek için doğruca eve gelmez, arkadaşlarının sık sık gittikleri Ferdinand'ın kahvesine uğrar, orada arkadaşlarına takılır, kalır, beyaz birasını yudumlardı. Gereği kadar eğlenir, efkârını dağıttıktan sonra da, metroyla evin yolunu tutardı.

Biraz geç kaldığında Naciye'si sorardı:

"Yine kime takıldın hee?"

"Ne oldu yani, ben kullarınıza bir emriniz falan mı oldu? Üzülme sen güzelim. Bak şimdi yanındayım. Söyle ne istersen yapayım. Sana seve seve kanımı, canımı her bir şeylerimi verebilirim;" dediği zaman Naciye "dalga geçecek bir başkasını bul; ben senin dalga geçeceğin insan değilim;" derdi.

İstanbul'dan aldıkları ev ve dükkândan kalan kredi borçlarından artanlar da ödendikten sonra Muzaffer elinde beş paratutmaz oldu. Kimi zaman evin hiç gereksinimi olmayan şeyleri alıp eve getiriyordu. Bu onun önüne geçemediği tutkusu oldu. Bazen karısı çok kızar ve:

"Ayol, n'oluyor kuzum sana? evi depo ettin. Bari işe yarayacak şeyler olsa aldıkların;" dediğinde kocası;

"Fazla mal göz çıkarmaz;" derdi.

Muzaffer'in alkole olan düşkünlüğü de artmaya başladı. Şişelerle dostluğu fazlalaşıyor gibiydi.

Naciye, bir gün kocasına "Vallahi Muzaffer canıma tak dedi artık. Bir gün çekip gideceğim İstanbul'a; evde

oturur, dükkânın kira parasıyla gül gibi geçinirim;" dedi.

Muzaffer huyunun iyiye gitmediğini biliyordu. Ancak bu kötü alışkanlıklarını da bırakmasını bir türlü beceremiyordu.

Aradan kısa bir zaman geçti. İş yerindeki ustayla kavga etti. İş çıkışı arkadaşlarıyla karşılaştı. Birlikte içkili bir Türk lokantasına gittiler. Garsonlar masayı rakıya uyumlu yemeklerle, salatalarla donattılar. Muzaffer'le arkadaşları geç vakitlere kadar yediler... İçtiler... Konuştular... Yetmişlikleri yeni yetmişlikler kovalarken, zamanlar da zamanları kovaladı. Muzaffer'in aklına saat geldi. Kolunu uzatıp zamanı öğrenmek istedi. Epeyce geç kaldığını gördü. Arkadaşlarından izin istedi; öpüştüler; oradan ayrıldı.

Sokağın temiz ve serin havası Muzaffer'i biraz ayıltı. Kendini zorlayarak dengesini bozmadan yürümeye çalışıyordu. Yalpalaya yalpalaya metroya indi. Son metro seferini de kaçırmadığına sevindi. Bu saatten sonra eve ulaşmak zor işti. Sokaklarına girdi.

Naciye'sinin uyuyup uyumadığını kontrol için evin ışığına baktı; lambalar sönüktü. Evin genel giriş kapısına geldi. Ceplerinde anahtar aradı; ama bulamadı. "Kör şeytan" deyip kapıdaki düğmeye bastı. Kapı açıldı; girdi. Merdivenleri yürüyüp yukarı çıktığında kapıyı açık buldu.

Alt katta oturan komşuları Susanne Weber'in kocası öğle vardiyesinde çalıştığı günler aynı saatte evde olurdu. Bay Weber, zili çalınca karısı kapıyı açar, kocasının gelmesini beklemeden tekrar yatağına gider yatardı.

Muzaffer içeri girdi. Salonda yatan misafir kızı rahatsız etmemek, uyandırmamak için lambayı yakmadı. Ayakkabılarını çıkardı, çantasını yere koydu. Paltosunu duvardaki askıya asmak istedi. Askı yerinde yoktu. Kendi kendine mırıldandı; sonra duvar dibine koyduğu çantanın üstüne paltosunu koyup, ayak parmakları üstünde sessizce yatak odasına girdi. Amacı karısını uyandırmamak, zıgıdı yememekti; sabaha Allah kerimdi. Odada alışık olmadığı, iç gıcıklayıcı bir kokuyla loş bir aydınlık vardı. Oda yeni döşenmiş, karyola değişmişti. Değişikliğe bir anlam veremedi. Karyolaya daha yaklaştı; yatanı bütün ayrıntılarıyla daha net görüyordu. Yatağa yüzükoyun çıplak bir kadın yatmıştı. Gözüne inanamadı. Dilini dudaklarını ısırdı. Acı duydu. Uyanıktı. Hayal falan değildi. Gördüklerine inanamadı. İrkildi. Kalbi hızlı hızlı atmaya başladı. Rakının verdiği sersemlik gitti; yerini korku aldı. Yabancı bir ailenin evine, hatta yatak odasına girmenin verdiği şoku yaşadı... Geldiği yoldan rüzgâr gibi dışarı fırlarken, ayakkabılarını, paltosunu da aldı. Kapının önüne çıktı; ayakkabılarını giydi; paltosu elinde üst kata çıktı. Kendi kapısı önünde bir süre durup korkuyu yenmek, daha sakin olmak istedi. Kendi yatak odasına girdiğinde karısının uyuduğunu görüp sevindi. Sessizce yatağa yattı; bir süre uyuyamadı.

O gece Suzanne'nin kapısı ikinci kez çalındı. Kocasını içeri alırken, daha önce kapıyı çalan kimdi diye düşündü; durdu. Sabahleyin holde bulduğu çantayla düğüm çözülür gibi oldu. Ancak, olayın tam aydınlığa kavuşması Suzanne'nin Muzaffer'e "bu çanta sizin mi?" sorusuna karşılık, Muzaffer'in verdiği "evet"yanıtında oldu.●

ahmed arif

Subutay HİKMET

"Hasretinden prangalar eskittim"
Eskimedi hiç
Ne sana ne memlekete sevgim
Hasretim
Eskimedi hiç
Ben memleketim

"Hasretinden prangalar eskittim"
Halâ yeni zulüm
Taze hasretim

"Hasretinden prangalar eskittim"
Altmış dört sene
Eskiteceğiz prangaları
Birlikte gene

uykulu çocuk

Hasan AKARSU

- Sokakta havlayan köpek
Hiç eve girebilir mi kızım
Uyu sen.

- Söyle anne gelmesin.

- Dut ağacında
Biber olur mu anne?
(Kırmızı biber
Asmışlar da gündüzden.)

trabzon vakfı'nın yayını: trabzon

● İbrahim DİZMAN

Trabzon, Trabzon Vakfı'nın (Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı) yayımladığı bir dergi. 1987'den bu yana her yıl yayımlanan derginin 3. sayısı sunuldu okuyucularına.

Dergi, Trabzon'u tarih, kültür ve sanat açılarından incelemeye yönelik bir yayın. Bu yanıyla, bölgeyi değişik açılardan irdeleyen yayınlara önemli katkılarda bulunuyor. Bu özellik sunuş yazısında şu sözlerle vurgulanıyor: "Güzel Trabzon'umuzu her yönüyle tanıtmak ve şanlı tarihi kimliğine uygun bir yapıda gelişmesini sağlamak şüphesiz hepimizin içten arzusudur."

Derginin ilk yazısı aynı zamanda ilin milletvekili de olan Necmettin Karaduman imzasını taşıyor. Karaduman "Çeşitli Yönleriyle Trabzon ve Karadenizli" başlıklı yazısında Theophile Deyrolle'nin "Trabzon'dan Erzurum'a" adlı yapıtından kentle ilgili bölümleri alıntılıyor. Prof. Dr. Micheal E. Meeker'in yine Karadenizliler'e ilişkin görüşlerinin de aktarıldığı yazıda "Karadenizlilik" olgusu inceleniyor.

Derginin ikinci yazısı Mustafa Kemal Sayıl imzasını taşıyor. Sayıl, Atatürk'ün Trabzon'a ilk gelişini inceliyor yazısında. Atatürk'ün Trabzon'da yaptığı konuşmalardan yola çıkan Sayıl, "Demokratikleşme sürecindeki bugünkü politikacıların, bir çok alanda olduğu gibi, çağdaşlaşmada da Atatürk devrimlerinin özünden çok öğrenecekleri ve alacakları sayısız dersler vardır." saptamasında bulunuyor.

Trabzon tarihine ilişkin iki yazı Kudret Emiroğlu imzasını taşıyor. Emiroğlu, "Trabzon'da Jön Türkler" adlı incelemesinde Jön Türkler'in ve İttihat Terakki'nin Trabzon düşünce ve politik yaşamına etkilerini inceliyor. Yazının ardından iki de belge sunuluyor: "Trabzon Vilayeti Terakki ve Teali Kulübü Nizamnamesi" ve "Trabzon ve Havalisi Adem-i Merkeziyet Cemiyeti Beyannamesi". Kudret Emiroğlu, diğer yazısında da geçtiğimiz yıllarda ortaya çıkarılan Gürcü Kralı Solomon'un türbesini ve yıkılışını ele alıyor.

Trabzon tarihine ışık tutmaya yönelik bir başka yazı da çeviri türünde. Ella Maillart'ın La Voie Cruelle (Vahşi Yol) romanındaki Trabzon'a ilişkin bölümler Deha Özden'in çevirisiyle sunuluyor. 1930'lu yılların Trabzon'undan ilginç kesitler aktarıyor çeviri.

Trabzon'un kültür ve sanat tarihi üzerine incelemeler de yer alıyor dergide. Ahmet Özer ve Arslan Pulathaneli'nin birlikte kaleme aldıkları inceleme, Trabzon Halkevi'ne ilişkin. Özer ve Pulathaneli, Trabzon Halkevi'nin çeşitli alanlardaki etkinliklerini ve bu etkinliklerin öncülerini dikkatli bir inceleme ile sunuyorlar.

Dergide ayrıca Trabzon'un eğitim tarihinde özel bir yeri olan "Tatbikat İlkokulu" inceleniyor. Söz konusu okulda öğrenim görmüş kişilerin anılarıyla bezenen yazıda, Tatbikat İlkokulu'nun kısa bir tarihçesi veriliyor.

Dergide Trabzonlu iki sanatçı da tanıtılıyor. Bunlardan biri, şair Ömer Kayaoğlu. Dr. Mustafa Duman'ın kaleminden tanıtılan Ömer Kayaoğlu'nun şiirlerinden de örnekler veriliyor. "Türkünün Şairi" olarak tanımlanan Kayaoğlu'nun türkü tadındaki şiirleri yöre kültürü çerçevesinde inceleniyor.

Prof. Dr. Turan Erol da yine Trabzonlu ressam Orhan Peker'i anlatıyor. Otuz üç yıllık bir arkadaşlığın ürünü olan yazıda Erol, sanatçıya ilişkin anılarını aktarıyor.

Dergide geçtiğimiz yıllarda yörede yaşanan yerkayması üzerine de bir yazı yer alıyor. Erol Zihni Gürsoy imzasını taşıyan yazıda bölgedeki yer kaymalarının geçmişteki örnekleri üzerinde duruluyor. Ömer Güner de bu bölüme bölgedeki yerkaymalarının kısa bir tarihçesi ile katkıda bulunuyor.

Bekir Gerçek de Akçaabat ilçesindeki Orta Mahalle'nin mimari özelliğini ele alan yazısıyla katılıyor dergi sayfalarına.

Dergide Tuncer Bulutay, Atilla Erden ve Ziyad Nemli'nin anılardan spora uzanan değişik türdeki yazıları da bulunuyor.

Trabzon dergisinde ayrıca çeşitli resim ve fotoğraf sanatçılarının yanı sıra Yaşar Miraç, İhsan Topçu, İlhan Demiraslan, Zekeriya Saka, Gündoğdu Sanımer, Atilla Aşut Sadri Karakoyunlu, E. Ertan Tokinan, Şinasi Özdenoğlu ve Özer Ciravoğlu'nun şiirleri yer alıyor. Derginin son sayfaları, Trabzon'un eski fotoğraflarına ayrılmış.

Yayın yönetmenliğini Bilgin Aygül'ün yaptığı dergi özenli, temiz baskısıyla, içeriğiyle yola çıkış nedenini gerçekleştirmede önemli bir yol alıyor.●

Edinme adresi: Necatibey Cad. No.: 88 / 3 Bakanlıklar - ANKARA.

bize gönderilenler

- EŞKİYA BİR KARTAL SURETİ, Metin Güven, Şiirler, ulusal Kültür Yayınları, (Şairin 'Güvercin Yüreğinde Gül Yüzlü Çocuklar' adlı kitabının ikinci basımı, İstanbul, 1991, 64 s.
- IRMAK OLMAK, Adem Eryürük, Öyküler, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, Mart 1991, 76 s.
- SEN BENİ SEV, Salâh Birsel, İkili Fiskoslar, Broy Yayınları, İstanbul, Mart 1991, 76 s. (İkinci Basım).
- TONGUÇ BABA (Ülkeyi kucaklayan Adam) Mehmet Cimi, İnceleme - Araştırma, Akyüz Yayınları, İstanbul Nisan 1990, 325 s.
- YUNUS EMRE ŞİİRLERİ - Güldeste, Hazırlayanlar: Tahir Kutsi, İrfan Ünver, inceleme - Araştırma, Fatih Rotary Kulübü Yayınları, İstanbul 1991, 136 s.
- ÜVEYLİKLER, İslâm Çankaya, Şiirler, 17 Nisan Yayınları, Ankara Haziran 1991, 103 s.
- GİZ KOKAN SUSKUNLUK, Mehmet Başaran, Anı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1991, 112 s.
- ZİNDANDAKİ ŞAİR, Şükran Kurdakul (Tek Kişilik Oyun) Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul Kasım 1990, 48 s.
- HAYKIRMAK, Füruzan Toprak, Uzun Öykü, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul Nisan 1991, 110 s.
- ANDIKÇA, Mustafa Kemal Sayıl, Anı, Kendi Yayını, İstanbul 1991, 160 s.
- SON KÖY ENSTİTÜLÜ, Hayati Tahsin Yılmaz, Anı, Görkem Yayınları, İstanbul Nisan 1991, 94 s.
- DOĞRU OLAMAZ YA OLURSA, Hürrem Efe, Öyküler, Memleket Yayınları, Ankara Mart 1991, 133 s.
- İSKAMBİL EVLER, İlyas Halil, Öyküler, Memleket Yayınları, Ankara Mart 1991, 117 s.
- HERKESE PARASI KADAR ÖZGÜRLÜK, Mustafa Serdar Sergen, Şiirler, Memleket Yayınları, Ankara 1991, 79 s.
- İZİ KALIR, H.Recai Atalay, Şiirler, Ozan Yayınları, İzmir 1991, 63 s.
- İHBARLI GÜL, Müslim Çelik, Şiirler, Cem Yayınları, İstanbul 1990, 103 s.
- PERYAVŞAN, Müslik Çelik, Şiirler, Cem Yayınları, İstanbul 1991, 102 s. (2. basım)
- FUZULİ, Cemil Yener, İnceleme, Altın Kitaplar, İstanbul 1991, 240 s.
- NAMIK KEMAL, Şükran Kurdakul, İnceleme, Altın Kitaplar, İstanbul 1991, 238 s.
- SALÂH BİRSEL, Muzaffer Uyguner, İnceleme, Altın Kitaplar, İstanbul 1991, 239 s.
- ORHAN VELİ, Asım Bezirci, İnceleme, Altın Kitaplar, İstanbul 1991, 188 s.
- YAŞAMIN ÖZGE YORUMU, Tacim Çiçek, Öyküler, Yazıt Yayınları, Ankara Mart 1991, 63 s.
- FİDANCIĞIN ÇİLESİ, Feriha Altıok, Şiirler, Kendi Yayını, Lefkoşa Eylül 1985, 90 s.
- HELE BİR DÜŞÜN, Feriha Altıok, Şiirler, Cem Yayınları, İstanbul Şubat 1987, 63 s.
- ŞİİR VE SÖYLEŞİLER, Feriha Altıok, Şiirler, Kendi Yayını, Lefkoşa Şubat 1991, 72 s.
- EY SAMANDAĞ SAMANDAĞ, Fikret Otyam, Röportajlar, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul Mart 1991, 157 s.
- MEVSİMSİZ PEMBE, Kemal Bayram, Şiirler, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul Şubat 1991, 80 s.
- SUYUN İNCE SESİNDE, Gündoğdu Sanımer, Şiirler, Kerem Yayınları, Ankara Şubat 1991, 63 s.
- SESİM DEĞDİ YAĞMURLARA, Dilber Saka, Öyküler, Kerem Yayınları, Ankara Şubat 1991, 103 s.
- İNSAN SELİNİN DAMARLARI, Yaşar Çiçekdemir, Öyküler, Yazıt Yayınları, ankara Temmuz 1990, 55 s.

dergiler - gazeteler

- KARŞI; P.K. 371 06423 Kızılay - ANKARA
- YAZIT; P.K. 227 Yenişehir - ANKARA
- KUZEYSU; Kökten Kitabevi, Karadeniz Mah. Lise Cad. No.: 20, 55060 - SAMSUN
- ŞİİR OKULU; P.K. 90 34711 Bakırköy - İSTANBUL
- ÖĞRETMEN DÜNYASI; Selanik Cad. SSK İşhanı, A Blok, Kat: 8, No.: 512 06420 Yenişehir - ANKARA
- ABECE; P.K. 131 Yenişehir - ANKARA
- TÜRK DİLİ DERGİSİ; P.K. 118 Kadıköy - İSTANBUL
- BEŞPARMAK; Hacı Halil Paşa Halk Kütüphanesi, Söke - AYDIN
- DAMLA; P.K. 209 22100 - EDİRNE
- İN VİVO; Klodfarer cad. İletişim Han, Kat: 3 34400 - Cağaloğlu - İSTANBUL
- KIRKMERDİVEN; P.K. 705 - ANTALYA
- SESLER; NİRPO "Nova Makedonija" Mito Hadöivasilev - Jasmin bb. 91000 Üsküp - YUGOSLAVYA
- ÇEVREN; Basın Sarayı, XV Kat 3800 Priştine - YUGOSLAVYA
- İNSANCIL; Mollafeneri Sokak, Nadir Han, No.: 40-42 Kat: 5 Cağaloğlu - İSTANBUL
- AKDENİZ SANAT; P.K. 30 Muratpaşa - ANTALYA
- MAVİ DERİNLİK; Ortak Kitap, 260 Sokak, 80, 3/7 Hatay - İZMİR
- ANADOLU EKİNİ; 2. İnkılap Sokak, 27/2 06650 Kızılay - ANKARA
- KUŞ; Tan'ın Aylık Çocuk Dergisi, Kuş Dergisi 38000 Priştine Basın Sarayı Kat: XV YUGOSLAVYA
- ISIRGAN; P.K. 63 28001 - GİRESUN
- BASTON; DEVREK Belediyesi Devrek - ZONGULDAK
- YANIT; 847 Sok. No.: 19/D Kemeraltı - İZMİR
- MAVİ ÇİZGİ; P.K. 730 01324 - ADANA
- SESLENİŞ; Suphi Koyuncuoğlu Ortaokulu Yayın Organı Bornova - İZMİR
- ÜMİT; Salihli Lisesi Yayın Organı, Salihli - MANİSA
- DAMAR; Necatibey cad. 54/10 06440 Demirtepe - ANKARA
- EFE; P.K. 28 Ödemiş - İZMİR
- SESİMİZ; Balıkesir Lisesi Yayın Organı - BALIKESİR
- SÖKE REHBERİ; Kültür çatısı Kitabevi, Aydın Cad. 72/A Söke - AYDIN
- ŞİİR BÜLTENİ; A. GÖK, PTT Ege Üniversitesi P.K. 33 - İZMİR
- ŞAFAK; Korai 20 - 69100 Komotini - GREECE
- TAN; Gazete Yayın İş Örgütü, 3800 Priştine YUGOSLAVYA
- BARTIN; Y. Çarşı Cad, Esentepe Pasajı 2-3 67400 Bartın - ZONULDAK
- SON REÇETE; Mithatpaşa Cad. 54/18 Kızılay - ANKARA
- KARABÜK İÇİN ELELE; Hürriyet Cad. Bedesten İş Merkezi Kat: 4 No.: 111-119 Karabük / ZORGULDAK
- ADA'NIN SESİ; Adalıoğlu İşhanı No: 2 Kuşadası / AYDIN
- YENİ ADANA; P.K. 117 - ADANA
- YENİ ÜLKE; Atatürk Bulvarı, Matbaacılar Sitesi, No.: 35-40 - SIVAS
- ZEYTİNBURNU'NUN SESİ; Meral Mavinil, P.K. 43 Zeytinburnu - İSTANBUL
- DEVREK'İN SESİ; Devrek - ZONGULDAK

ferit oğuz bayır düşün ve sanat ödülü "öykü"ye verilecek

Türk kültür ve sanatına katkılar yapma amacıyla kurulan **Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü**, "öykü"ye verilecek:

1- Ödüle 1991 yılında yayımlanmış öykü kitapları, ya da yayımlanmaya hazır dosya halindeki yapıtlar katılabilir. (Yayımlanmamış yapıtlar makinayla ve iki aralıkla yazılmış olmalı)

2- Ödül 1.000.000 (Bir milyon) liradır.

3- Seçici kurul Vedat Günyol, Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, Sami Karaören ve Emin Özdemir'den oluşmaktadır.

4- Ödüle katılacak yapıtlar, altı nüsha olarak 31 Aralık 1991 akşamına değin ödül yazmanlığı adresine postalanmalıdır.

5- Sonuç, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan 1992'de açıklanacak, ödül Foça'da yapılacak bir törenle sahibine verilecektir.

Aday yapıtların gönderileceği adres:

Değirmendere cad. Kumrular Sk. No.: 11
81570 Küçükyalı - İSTANBUL

sevişmek, gözyaşlarıyla yalnızlığın

Kenan SARIALİOĞLU

Dağlar çevirdim yüzünü denizi gördüm
Denize döndüm, suda yanan sesini gördüm..

Sildim kanbuğusunu ruhumun, kırıldı aynam
Güneşin kanından soğuk elini gördüm..

Her akşam yola çıktım yıldız yüklü kervanlarla
Uyandım her sabah, kendimi yeni gördüm..

Al ateşler
Mavi düşler içinde
başımı arıyordum
Kesik başlar içinde
Canıma biçtiğim kefeni gördüm...

Sevişmek gözyaşlarıyla yalnızlığın, ne güzel
Ve en güzel acıda ben, seni gördüm...

ikilikler

İbrahim TIĞ

Arı sütünde bütün arzularım
Sevda ortasında vurdular beni

Adını sevdiğim çiçek
Canımı acıtarak büyür içimde

Gecenin dudakları türkü kokar
Şiirim sevdaya düştüğü zaman

Türkü gibi oturur içime, aydınlık
Kamaşır gözlerim sesinden

Tufsağımdır yalnızlık süzüldükçe
büyüyen
Karanlıkta göverir yüzüm
konuşamam

Bir ıslık katılır gecenin
çınlamasına
Sevişen ağzın gülüşü
savrulurken

kültür - sanat olayları haberler

Derleyen:
M. Reşat SÜMERKAN

SERGİ

● Yaz sezonu nedeniyle sanat etkinliklerine ara verilen kentimizde tek etkinlik, FOTO FORUM'un girişimiyle **Trabzon**'da açılan fotoğraf sergisi oldu. **"Kırk Sanatçıdan Birer Fotoğraf"** adlı sergi **Yıldız Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Fotoğraf Programı** tarafından derlenerek **Doç. Mehmet Bayhan** aracılığı ile kentimize iletiidi. Sergi 11 - 25 temmuz tarihleri arasında **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi**'nde izlendi.